

МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА
СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ»**

26–27 травня 2022 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова організаційного комітету:

Дем'янчук В.А. – доктор юридичних наук, професор, ректор Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука.

Заступник голови організаційного комітету:

Боровик А.В. – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін, проректор з наукової роботи Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука.

Члени організаційного комітету:

Богатирьов І.Г. – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука;

Ільків О.В. – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука;

Осауленко О.І. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри суспільно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука;

Головач А.В. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, академік Національної академії наук вищої освіти, директор інституту права Донецького університету економіки та права;

Рябчинська О.П. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Класичного приватного університету;

Марисюк К.Б. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та процесу Національного університету «Львівська політехніка»;

Дрозд О.Ю. – доктор юридичних наук, професор, академік Академії адміністративно-правових наук України, виконувач обов'язків начальника відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ;

Шкута О.О. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету ОДУВС.

А 43 **Актуальні проблеми протидії корупції в Україні:** матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 26–27 травня 2022 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 212 с.

ISBN 978-966-992-798-9

УДК 343.21-048.26:328.185(477)(063)

ISBN 978-966-992-798-9

© Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, 2022

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

Верховенство права та законність як ключові принципи морального та матеріального заохочення працівників поліції

Балик С. О. 8

Співвідношення елементів різних правових систем в національному законодавстві України в регулюванні цивільних правовідносин

Єгоров А. Є. 12

Правоохоронна функція сучасної демократичної держави

Зардов Р. Р. 15

Інститути громадянського суспільства
у механізмі запобігання і протидії корупції в органах публічної влади

Наливайко І. О. 17

СЕКЦІЯ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Сучасна система місцевого самоврядування в Україні

Домантович В. В. 22

Особливий статус міста Києва та Севастополя

Домантович В. В. 24

Гарантії всеукраїнського референдуму

Домантович В. В. 26

Цифровізація публічного управління
як ефективний механізм протидії корупції в Україні

Чалабієва М. Р. 29

Юридичний документ як носій правової інформації

Шакало Л. С. 31

СЕКЦІЯ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Особливості перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом

Задоя І. І. 35

Розуміння сутності договору

Ільків О. В. 39

Деякі аспекти процедури приватизації житла в гуртожитку

Лисенко Н. О., Патерило І. В. 41

Право на усиновлення дитини в умовах воєнного стану

Паньковець Ю. А. 44

Особливості відшкодування моральної (немайнової) шкоди як гарантії захисту прав і свобод особи	
Парайко М. І.	47

**СЕКЦІЯ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО,
ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО**

Межі корпоративної відповідальності та підстави звільнення від відповідальності	
Прокопюк А. С.	51

**СЕКЦІЯ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО;
ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Напрями покращення спеціального трудового законодавства, яке регулює службові розслідування в органах прокуратури	
Галушко В. О.	57

Правове регулювання відпусток по догляду за хворою дитиною та дитиною з інвалідністю в Україні та Норвегії	
Дмитренко Д. О., Дмитренко І. О.	60

Зарубіжний досвід здійснення контролю за охороною праці працівників поліції	
Риженко І. М., Бачинський О. В.	64

**СЕКЦІЯ 6. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС;
ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

До питання методів інформаційно-аналітичного забезпечення правової роботи	
Анохін В. О.	68

До проблеми визначення поняття «посадова особа Національної поліції України»	
Анохін О. Д.	72

Сутність обов'язку держави забезпечити схоронність лісового фонду України	
Барчук В. О., Максимчук В. В.	76

Особливості використання електронних доказів в адміністративних справах за позовами в інтересах викривачів та в деяких пов'язаних категоріях справ	
Будкевич В. А.	78

Адміністративно-правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції	
Ваврик С. О.	81

Законодавчі підходи до визначення змісту поняття «добросесність»	
Гаврилюк Л. В.	84

Спеціальні вчені звання як важливий елемент службової кар'єри в Національній поліції України Ганжа О. О., Риженко І. М.	87
Види взаємодії адміністративних судів з органами публічного адміністрування та громадськістю Гресько О. Р., Трофімчук Ю. О.	91
Поняття правового статусу громадянина України Деревянко Н. З., Качинська О. І.	95
Корупційні ризики при здійсненні авторського і технічного нагляду у будівництві та шляхи їх мінімізації Керечан Д. М.	98
Державні фінансові ресурси: зміст та структура поняття Майка М. Б., Гакало І. Г.	102
Деякі аспекти реалізації принципу доброчесності публічної служби Савицька В. В.	105
Окремі аспекти адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового контролю Спасенко В. О.	108
Корупція в системі освіти: особливості протидії та запобігання її проявам Тимчак В. В.	110
Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх Шакало Л. С.	114
Корупційні ризики як фактор падіння ролі професійних спілок у суспільно-трудових відносинах Шурін А. В.	117
Порядок проведення медіації під час вирішення спорів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень Юсько І. М.	121
СЕКЦІЯ 7. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО	
Ступінь суспільної небезпеки організованої злочинності у фінансовій системі як загрози державній безпеці України Андросович Л. Г.	124
Проблематика обставин, які пом'якшують покарання Батура Д. В.	128
Роль професійної компетентності працівника уповноваженого органу пробації у роботі із засудженими Богатирьова О. І.	131

Корупційна злочинність та її руйнівна сила суспільства Богатирьов І. Г.	134
Окремі аспекти класифікації кримінальних правопорушень щодо журналістів Боровик А. В.	137
Окремі аспекти віктимної поведінки журналіста Боровик Л. А.	138
До питання формування державної антикорупційної політики як фактора забезпечення економічної безпеки Бугера С. І.	140
Особливості кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації за законодавством Грузії Волонець Д. Ф.	143
The social significance of the organization of operational methods of combating corruption Guuyan P. D.	146
Пріоритетне значення інтелектуальної власності у запобіганні злочинності Дем'янчук В. А.	151
Щодо кримінальної відповідальності за договірні матчі з волейболу в Україні Зотов Д. О., Гарієвський Ю. В.	154
Способи боротьби з корупцією та актуальні проблеми протидії корупції в Україні Кінашук О. С.	156
Щодо визначення поняття особистої безпеки жінок, засуджених до позбавлення волі в Україні Чечель Н. О.	158
СЕКЦІЯ 8. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ	
Криміналістична характеристика особи, яка вчиняє незаконну порубку або перевезення, зберігання, збут лісу Акіфзаде С. М.	161
Окремі аспекти кримінального процесуального доказування під час провадження на підставі угод Беспалько І. Л.	165
Особливості проведення обшуку при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері пенсійного забезпечення Богданов Є. А.	169

Основні засади та порядок проведення оперативно-розшукової діяльності Гончар Д. В.	171
Взаємодія слідчих і оперативних підрозділів під час проведення спостереження за особою, річчю або місцем Кравченко Л. В.	175
Підготовка прокурора до участі у судовому розгляді справ про кримінальні правопорушення, вчинені у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг Поплавська А. В.	178
Захист прав людини, пов'язаного з порушенням ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) в умовах збройного конфлікту Розумовський О. С.	182
Ефективне досудове розслідування та демократичний цивільний контроль як спосіб протидії корупційним правопорушенням у оборонній сфері Штундер Л. В.	186
 НАПРЯМ 9. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА	
Партнерська взаємодія інституцій громадянського суспільства та держави як передумова успішного подолання корупції Братасюк М. Г.	189
 НАПРЯМ 10. СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА	
Етапи формування антикорупційної політики на шляху до створення Вищого антикорупційного суду Продан І. О.	193
 НАПРЯМ 11. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО	
Issues of international security Zabolotna L. V., Tymchenko A. A.	197
 НАПРЯМ 12. МЕДИЧНЕ ПРАВО	
Електронна роздрібна торгівля лікарськими засобами в Україні Брагар Н. О.	201
До характеристики досвіду посткомуністичних держав у сфері медичного обслуговування поліцейських Зима І. Я., Смик А. С.	204
Генеza правового регулювання трансплантації органів в Україні Пелих В. Б., Майка Н. В.	208

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ТА ЗАКОННІСТЬ ЯК КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ МОРАЛЬНОГО ТА МАТЕРІАЛЬНОГО ЗАОХОЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Балик С. О.

*здобувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності
факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Застосування заохочень, як моральних, так і матеріальних, має будуватись на системі вихідних засад, ключових ідей, які в юридичній літературі прийнято називати принципами. Саме останні формують не тільки ідею застосування відповідних заохочень, а й напрямки їх подальшого розвитку. Тож, принципи застосування моральних та матеріальних заохочень до працівників Національної поліції України слід розуміти як сукупність відправних начал, вихідних умов, які лежать в основі використання уповноваженими суб'єктами досліджуваних інструментів стимулювання праці поліцейських. Останні в тому числі відображають вектори розвитку відповідних суспільних відносин та водночас виступають гарантіями для забезпечення службово-трудова прав поліцейських.

Конституційний Суд України (КСУ) у своєму рішенні № 15-рп від 02. 11. 2004 (у справі про призначення судом більш м'якого покарання) дійшов такого висновку: «Відповідно до частини першої статті 8 Конституції України, в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо [1; 2]. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права,

яка значною мірою дістала відображення в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи. Справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню. У сфері реалізації права справедливість проявляється, зокрема, у рівності всіх перед законом, відповідності злочину і покарання, цілях законодавця і засобах, що обираються для їх досягнення» [1; 2].

І. Пухтецька слушно відмічає, що на сьогоднішній день існує три незалежних теорії, які пояснюють особливості представленого принципу, а саме [3, с. 35]: 1) верховенство права – це панування права: людина може бути притягнута до відповідальності в разі прямого порушення закону, у передбаченому законом порядку та в суді загальної юрисдикції; 2) верховенства права, полягає в тому, що кожна людина, незалежно від посади і становища в суспільстві, рівна перед законом; 3) верховенство права – це панування духу законності: відповідність змісту Конституції принципу верховенства права на основі загальних конституційних принципів (наприклад, право на особисту свободу, на публічні збори), які є результатом судових рішень, що визначають права індивідів у окремих справах, розглянутих судами [3, с. 35].

Верховенство права тісно пов'язано із засадою законності. Взагалі, законність – це принцип, загальнообов'язкова вимога, метод, режим та стан неухильного дотримання, виконання і застосування законів і заснованих на них правових актів усіма учасниками суспільних відносин у всіх сферах життя. Закріплена законодавством вимога дотримуватись правових розпоряджень, звернення до всіх суб'єктів суспільних відносин потрібно вважати принципом. Прояв законності в конкретній поведінці (діяльності) суб'єктів робить законність методом і станом їх діяльності. Елементом режиму суспільного життя законність буде тоді, коли більшість учасників суспільних відносин дотримуються, виконують і правильно застосовують правові приписи. Усі аспекти законності знаходять прояв у правотворчості, й у всіх формах реалізації права [4, с. 25].

Законність, відмічає В.С. Несесянц, – це сукупність багаторідних, але однопланових вимог, пов'язаних з відношенням до законів та втілення їх в життя. Головні з них наступні: по-перше, вимога точного і неухильного додержання законів тими, кому вони адресовані. По-друге, вимога дотримувати ієрархію законів та інших нормативних

актів. По-третє, законність передбачає таке положення, за якого ніхто не може відмінити закон, крім органу, який його видав. Перераховані вимоги складають зміст законності. Вони можуть бути сформульовані безпосередньо в законах, проголошуватись офіційною владою або виражатись іншим способом. Якщо вони лише проголошуються, але не виконуються, то законність буде формальною. Якщо названі вимоги реалізуються, законність буде реальною» [5, с. 465–466].

В.Д. Ткаченко дійшов до висновку, що законність можна розглядати в аспекті необхідності (вимоги, обов'язки) виконувати норми права. Це свідчить про її органічний, нерозривний зв'язок з правом як системою норм і принципів. Суспільство, а також держава, яка визнає і захищає правові норми, вимагають неухильного і суворого їх дотримання та виконання усіма суб'єктами суспільних відносин. Такі вимоги норми права (закону) склалися ще тисячоліття тому і лише сьогодні дістали в юридичній науці назву законність як прояв загальної обов'язковості права [6, с. 385]. Однак, підкреслює вказаний вище науковець, вимоги виконання права для характеристики законності недостатньо. Необхідно забезпечити реальний вплив права на поведінку людей. У цьому аспекті законність – це додержання і виконання норм права (законів) органами держави, посадовими особами, громадянами та їх соціальними утвореннями, тобто здійснення ними правомірних дій. У разі, коли норма права (закон) приписує учасникам суспільних відносин здійснювати певні дії, законність виявлятиметься в точному виконанні норм права (законів); якщо норма права (закон) забороняє здійснювати певні дії, законність означатиме утримання від здійснення таких дій; якщо закон (норма права) надає суб'єктам суспільних відносин право здійснювати за своїм розсудом певні дії, законність диктуватиме неможливість виходу за її межі. Законність завжди означає відповідність поведінки (діяльності) суб'єктів суспільних відносин нормі права (закону) [6, с. 385].

Принцип законності в контексті представленої проблематики знаходить вираження у таких аспектах [7, с. 18]: 1) встановлення на рівні закону загальних меж правового регулювання сфери застосування правового заохочення, а також закріплення основних заходів заохочення, які можуть задовольняти певні потреби заохочуваних суб'єктів права. Мається на увазі, що у законі має бути визначений перелік науково обґрунтованих дієвих та зрозумілих заходів правового заохочення, через які реалізовуватимуться мотиваційна й інші його функції; 2) встановлення у законі загальних підстав, порядку та принципів застосування суб'єктами правового заохочення заходів правового заохочення до заохочуваних суб'єктів права; 3) відповідність законам підзаконних нормативно-правових актів, що закріплюють

додаткові види правових заохочень, а також доповнюють порядок, підстави та принципи їх застосування; 4) неухильне дотримання суб'єктами правового заохочення встановлених законами та підзаконними нормативно-правовими актами підстав, порядку та принципів застосування заохочень [7, с. 18].

Таким чином, верховенство права та законність виступають базовими принципами, які лежить в основі здійснення будь-якої діяльності, незалежно від того, в якій сфері суспільних відносин вона реалізується. Так, принцип верховенство права означає, що в процесі застосування заохочень повинні бути дотримані не тільки норми права, а й інші соціальні регулятори: норми моралі, етики, справедливості, тощо. Що ж стосується законності, то вказана засада передбачає, що застосування заохочень має здійснюватися на основі норм чинного законодавства та в жодному випадку не може їй суперечити. Окрім того, варто відмітити, що засади верховенства права та законності лежать в основі формування інших загальних та спеціальних принципів, серед яких слід назвати такі засади, як: принцип відповідності заохочення досягненням поліцейського (принцип заслуг); принцип своєчасності; принцип обґрунтованості; принцип персоніфікованості; принцип поєднання матеріального та морального стимулювання.

Література:

1. Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рл/2004. Електронний ресурс: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/vO15p710-04> (дата звернення: 23.04.2022).
2. Трихліб К. О. Верховенство права: сучасні інтерпретації. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. Том 26(65). 2013. № 2-1. Ч. 1. С. 152–163.
3. Пухтецька А. Принцип верховенства права: сучасні європейські доктрини як орієнтир для реформування національного законодавства. *Вісник НАН України*. 2010. № 3. С. 33–43.
4. Афанасьев В. С. Обеспечение законности вопросы теории и практики (по материалам органов внутренних дел) : дис. ... доктора юрид. наук / Афанасьев Владимир Сергеевич. М., 1993.
5. Проблемы общей теории права и государства / под общ. ред. В. С. Нерсесянца. М. : НОРМА – ИНФРА-М., 1999. 832 с.
6. Загальна теорія держави і права / за ред. М. В. Івіна, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Х. : Право, 2002. 432 с.
7. Барабаш О. О. Принципи застосування заохочення як засобу правового впливу: загальна характеристика. *Форум права*. 2012. № 3. С. 17–22.

СПІВІДНОШЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ РІЗНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ В РЕГУЛЮВАННІ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Сгоров А. Є.

*аспірант I курсу кафедри теорії держави і права, конституційного права
та державного управління юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Визначаючи особливості формування правової системи України і сучасного її стану, треба зауважити, що історично наша держава (включаючи періоди тимчасової окупації території України іншими державами) ніколи не належала до англосаксонської правової системи. Проте, внаслідок сучасних євроінтеграційних процесів і посиленням ролі Верховного Суду в судовій системі України внаслідок проведення судової реформи, в правовій системі України значно збільшилася кількість елементів англосаксонської правової системи. При цьому, парадоксальним чином зазначені елементи дедалі частіше починають переважати над елементами романо-германської правової системи, яка для України є традиційною.

Зазначеним процесам значно сприяє українське законодавство і цей процес триває вже доволі давно. Ще 23 лютого 2006 року було прийнято закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», з якого почалося формування підвалин інтеграції англо-саксонської правової системи в національну і правову систему, і систему законодавства.

Відповідно до ч.5 ст.13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» (в новій редакції) висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Також, відповідно до ч.6 цієї ж статті висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права. Отже, судові прецеденти в Україні та відповідна судова практика фактично були зрівняні в своїй юридичній силі з нормативно-правовими актами.

В контексті вивчення місця права іноземної держави в регулюванні цивільних правовідносин доволі цікавим є підхід, застосований Великою Палатою Верховного Суду у листопаді 2021 року. Зокрема, Велика Палата Верховного Суду у своїй постанові від 16 листопада 2021 року по справі №904/2104/19 сформулювала новий правовий

висновок, який фактично дозволяє використання права іноземної держави (в контексті даної судової справи – права Англії) у якості джерела права для врегулювання взаємовідносин поруки в цивільному судочинстві. Так, Велика Палата Верховного Суду зазначила, що у разі існування іноземного елемента в цивільно-правових відносинах договірному характеру та домовленості сторін про застосування права іноземної держави в даних правовідносинах застосування права іноземної держави є цілком обґрунтованим.

При цьому, було сформульовано ряд умов щодо такого застосування.

Перш за все, для застосування права іноземної держави важливе його об'єктивне розуміння і тлумачення в однаковому для усіх сторін змісті. Для досягнення цієї мети Велика Палата Верховного Суду значно збільшує значимість висновку експерта у галузі права та прямо зазначає, що висновок експерта є допустимим способом здобуття судом інформації про іноземні норми, які застосовуються для правовідносин з іноземним елементом. При цьому, допускається використання висновків іноземних експертів та навіть доктрин права за умови здійснення якісного та автентичного перекладу.

Другою умовою є чітке визначення співвідношення даного права іноземної держави із українським національним законодавством. Велика Палата Верховного Суду констатує, що право Англії є неписаним та, на відміну від українського, некодифікованим, відповідно, нормативно-правові акти на кшталт Цивільного кодексу, які регулюють договір поруки, в англійському праві відсутні. При цьому, англійське право характеризується наявністю значної кількості судових прецедентів та правових доктрин, які Великою Палатою Верховного Суду й були вирішені для врегулювання спору (при цьому, був проведений їхній переклад).

Третьою умовою є додержання принципу добросовісності при укладанні правовідносин. Звісно, кожна сторона при укладанні договору зосереджена на власних інтересах, проте за відсутності такого принципу існування самих правовідносин стає під загрозою зриву, а застосування права іноземної держави стає недоречним. Велика Палата Верховного Суду застосувала також доктрину *non concedit venire contra factum proprium* (ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці), в основі якої лежить принцип добросовісності, та навела визначення, що поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них.

Відповідно, лише за одночасного додержання даних умов застосування примату права іноземної держави, навіть із відмінною правовою системою, може бути виправданим.

Однак, слід окремо зазначити, що дане виключення може стосуватися галузей права, в якому переважає диспозитивний метод регулювання – цивільне, господарське, сімейне право тощо. На думку автора, право іноземної держави не може застосовуватися в конституційному та адміністративному праві, оскільки у випадку з конституційним правом це може призвести до порушення Конституції України та є просто недоречним через відмінності в конституційних системах держав (наприклад, застосування конституційних процедур федеративної держави в Україні з її унітарним устроєм), тоді як у випадку з адміністративним правом таке застосування може призвести до порушення роботи державних органів. Недоречним також є застосування іноземного права в кримінальному та податковому праві як у галузях, де активно застосовується примус, монополію на який зберігає лише держава. Незначне виключення становлять лише регулювання випадків екстрадиції та уникнення подвійного оподаткування, врегульовані міжнародними угодами.

Тож треба відзначити, що в умовах інтеграційних процесів формування сучасних правових систем, особливо це стосується країн Нової Європи, використання досягнень і взаємопроникнення сталих правових систем є обґрунтованим і абсолютно виправданим, але, все ж таки, в цьому процесі є винятки, що відповідають особливостям національних правових систем.

Література:

1. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 року №1402-VIII (в редакції від 22.03.2022 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 листопада 2021 року по справі № 904/2104/19/. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=101990860&red=100003ccf2c9d04ddf8abe7368aa525897cc5&d=5>

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Зардов Р. Р.

студент

*Навчально-наукового інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Корень А. О.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Концепція розуміння правоохоронної функції тісно пов'язана з розумінням таких понять як «правова держава» та «верховенство права». Для забезпечення достатнього рівня захищеності прав людей та суспільства, існують правоохоронні органи, вони через свою діяльність запобігають злочинству, що несуть пряму небезпеку суспільству та їх правам. Через це були створенні нові підрозділи для боротьби зі значною кількістю злочинності на сьогодні.

Також, безпосередньо важливим представником забезпечення роботи правоохоронних органів та її діяльності є самі органи влади, вони забезпечують правоохоронну функцію держави. Правоохоронні органи характеризуються чітким розподілом діяльності з основними напрямками функцій правоохоронної діяльності визначеними наявністю спеціальним розподілом.

Так, у чинній Конституції України поняття «правоохоронні органи» вживається лише раз – у ч. 3 ст. 17, де спеціальне завдання щодо забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на «відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом» [1, с. 167].

Для забезпечення впливу права на відносини між людьми і виникають різні функції права. Так, В. Дяченка наголошує, що правоохоронні функції можна поділити на: головні та другорядні функції. Дяченко відокремлює такі функції як: а) контрольна (наглядова); б) дозвільна (надання дозволів на проведення відповідної діяльності, зокрема підприємницької, чи вчинення певних дій); в) правороз'яснювальна (яка включає в себе функцію надання правової допомоги); г) аналітична та методична; г) інформаційна (здійснення інформування інших державних органів, зокрема і правоохоронних);

- д) нормотворча (із правом ухвалення актів міжвідомчого характеру);
- е) координаційна [2, с. 105].

Важливо наголосити, що сутність реалізації правоохоронної функції не визначається лише охороною конституційних прав і свобод. Більшою мірою така функція показує здатність держави забезпечити відповідний правовий режим. Саме тому варто досліджувати правоохоронну функцію як системоутворювальну функцію сучасної держави. Конституційне гарантування прав і свобод людини і громадянина як основних цінностей держави зумовлює їх верховенство стосовно цінностей публічно-правового характеру держави, визначає зміст публічного управління. Це приводить до зміни цільового призначення правоохоронної діяльності в системі публічного управління [2 с. 107].

Правоохоронні функції вони тісно пов'язані між собою. Взаємодія правоохоронної функції з функціями держави, зокрема з функцією боротьби з міжнародними злочинами. У зв'язку з інтеграцією суспільства відбувається й дифузія злочинних контактів. Це призводить до того, що злочинність окремої країни не може розглядати лише як її власне «надбаня» [3 с. 9].

Основною умовою для існування правової держави є забезпечення правоохоронними функціями поняття, що людина є вищою цінністю. Саме таке ставлення держави до людини вирішально впливає на зміст правоохоронної функції держави. Правоохоронна функція, як ми вже зазначали, має комплексний характер, оскільки здійснюється в усіх сферах життя суспільства і має визначальне змістовне навантаження саме в публічному управлінні [2 с. 106].

Можна сказати так, що правоохоронні функції вони відображають саму сутність держави, тобто вони є «дзеркалом» держави. Саме через правоохоронні функції ми можемо побачити взаємозв'язок держави з суспільством, а це є головною складовою сучасної демократичної держави та пануванням в неї верховенства права. Завдяки правоохоронним функціям, держава виконує завдання такі завдання як: охорони та нагляду за суспільством. Якщо ж позбавити державу правоохоронних органів, почнеться хаос в самому суспільстві, що не уможливило створення демократії, та люди почнуть посягати на права інших. Тому, щоб відкреслити варіант таких випадків, держава впроваджує свої зусилля на посилення боротьби зі злочинністю.

Підсумовуючи усе вище сказане, можна сказати, що для реалізації сучасного демократичної держави, правоохоронні функції стають головним чинником державної діяльності. Вони є «дзеркалом» держави, функції спрямовані на врегулювання суспільних відносин, щоб унеможливити появи хаосу в самому суспільстві та через впровадження

державою саме належної реалізації цих функцій, можна бути впевненим, що можна буде встановити гарну демократичну державу.

Література:

1. Ковалів М. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів у демократичній державі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. С. 166–173. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/997/1/21.pdf>

2. Хоміч Ю. Г. Правоохоронна функція сучасної демократичної держави: Публічно-управлінський аспект. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. № 5. С. 103–107. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/132/119>

3. Волоско В. В. Функції правоохоронних органів у демократичній державі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. С. 1–11. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/02_2008/08vuvudd.pdf

ІНСТИТУТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У МЕХАНІЗМІ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Наливайко І. О.

*викладач кафедри загальноправових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Взаємодія органів влади з інститутами громадянського суспільства у сфері формування та реалізації антикорупційної політики – необхідна умова їхньої ефективної і прозорої діяльності. Для запобігання корупції можна використовувати різні заходи, але жоден з них не буде успішним, якщо під час їх реалізації не буде підтримки суспільством.

Грунтовні дослідження у сфері боротьби з корупцією здійснили такі науковці, як: О. Наджафов, О. Прохоренко, Є. Стрільченко, О. Ткаченко, М. Хавронюк, Б. Чела, А. Чешко та ін. Питання складу корупційного правопорушення досліджували С. Алфьоров, І. Богатирьов, І. Ключко, Є. Несвіт, О. Онищук та ін. Враховуючи зроблений внесок учених у вивчення різних аспектів запобігання корупції, нині нагальним питанням є визначення ефективних форм та методів участі

громадськості у цьому процесі, що може стати фундаментом у вирішенні важливої суспільної проблеми мінімізації рівня корупції.

Реалізуючи природний стан людини, в якому вона прагне задовольнити свої права через реалізацію власної свободи у співпраці з односторонніми, громадянське суспільство забезпечує народ можливість брати участь в управлінні державою, отже наділяє кожного правом визначати вектор розвитку суспільства і держави. Без укріплення інституту громадянського суспільства не можна створити верховну державну владу, засновану на принципі визнання людини основою цінності та відчутті поваги до її прав і громадянських свобод [1]. Дієвими є ті механізми протидії та запобігання корупції, що на пріоритетне ставлять залучення громадськості. Саме громадянське суспільство через відповідні інституції здатне всебічно впливати на реальний стан корупції у суспільстві, поступово зменшуючи його.

Експерти ООН виділяють кілька шляхів залучення інститутів громадянського суспільства до запобігання корупції, зокрема: підзвітність та підконтрольність органів публічної влади; операції з постачання послуг та товарів і державно-приватне партнерство; антикорупційна поінформованість та повідомлення про корупцію тощо [2, с. 49–55]. Відповідно до рекомендацій GRECO, Плану дій з лібералізації візового режиму з ЄС, рекомендацій ЄК «За демократію через право» (Венеціанської комісії) та пропозицій програми ЄС SIGMA, які ґрунтуються на ключових міжнародних актах антикорупційного спрямування, в Україні на сьогодні прийнято низку антикорупційних законів. Вони містять основні принципи запобігання та протидії корупції, регламентують правові та організаційні засади функціонування системи боротьби з корупцією в Україні, зміст і порядок застосування превентивних антикорупційних заходів, правила усунення наслідків корупційних правопорушень [3]. Результатом імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство стало закріплення права участі громадськості у заходах щодо запобігання корупції в Законі України «Про запобігання корупції».

Найважливішою проблемою на шляху досягнення позитивних результатів у протидії корупції є неналежна організація діяльності антикорупційних інституцій, державних органів та громадських організацій [4, с. 311]. Розвиваючи думку вченого, зазначимо, що важливою є не лише належна організація зазначених інституцій, а й належна їх координація та взаємодія, особливо щодо взаємодії громадськості та органів публічної влади. Будь-які форми публічно-правової протидії корупції та його найкращі організаційні моделі приречені на невдачу, якщо не буде розв'язана одна з головних проблем публічного управління – забезпечення певного співвідношення

(взаємозв'язок, співпраця і чіткі власні повноваження) між центральними та місцевими органами влади, між місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування [5, с. 11]. Додамо до цього ряду взаємодію органів влади публічно-правової протидії корупції та громадськості.

Залучення громадськості до активної участі в обговоренні та прийнятті управлінських рішень є засобом формування освіченого та зацікавленого громадянина, а також має низку переваг, зокрема щодо отримання органами влади необхідної інформації від громадян, підвищення легітимності прийнятих рішень, створення позитивного іміджу влади, визначення цінностей, які розділяють члени громади [6]. Інформаційні кампанії, спрямовані на зменшення толерантного ставлення до корупції різними соціальними верствами, також сприятимуть зменшенню рівня корупції в органах публічної влади.

Залучення інститутів громадянського суспільства науковцями розглядається як необхідна складова процесу вивчення природи корупції та визначення шляхів її подолання. Громадськість може сприяти подоланню корупції [7, с. 309]. Участь інститутів громадянського суспільства у заходах антикорупційної політики як наукова проблема має бути перспективним і продуктивним напрямом наукових досліджень, особливо в умовах становлення постіндустріального суспільства [8, с. 122]. Налагодження конструктивного партнерства органів публічної влади з громадськістю в антикорупційній сфері повинно забезпечити формування негативного ставлення до будь-яких проявів корупції у суспільстві [9, с. 37; 10]. В Україні серед складнощів, які стають на заваді ефективній діяльності громадськості у сфері протидії корупції, маємо зазначити таке: відсутність підтримки з боку влади, недосконалість законодавчого закріплення прав й обов'язків громадськості. Значну роль відіграє і бажання активістів нажитися на своїй діяльності, а також реалізації особистих та політичних завдань громадськістю.

На жаль, участь інститутів громадянського суспільства у розробці та реалізації антикорупційної політики в Україні є недостатньо активною. Отож, пропонується посилювати інформування громадян і здійснення правоосвітньої роботи спільно з інститутами громадянського суспільства. Стрімкий розвиток громадський антикорупційних ініціатив можливо досягти саме завдяки посиленню потенціалу інститутів громадянського суспільства через освітні проекти.

Висновки. Особливу увагу варто приділити роботі з інститутами громадянського суспільства, оскільки вони можуть забезпечити висвітлення результатів діяльності органів публічної влади та рівень корумпованості органів публічної влади.

До основних механізмів запобігання корупції, які можуть бути ефективно застосовані, слід виділити наступні: моніторинг діяльності органів публічної влади щодо прозорості та відкритості їх діяльності; захист прав та свобод людини і громадянина; забезпечення інформаційної відкритості органів публічної влади щодо стану запобігання корупції та результативності проведених заходів; організація правопросвітницької роботи з населенням та окремими соціальними групами, які безпосередньо залучені до реалізації антикорупційної політики у державі.

Дієвим механізмом запобігання корупції в органах публічної влади може стати інституційне об'єднання громадських організацій, оскільки такі дії можуть мати наслідком позитивні дії щодо просвітницької складової, формування громадської думки та підвищення рівня довіри до органів публічної влади, а також виступати своєрідним механізмом підтримки антикорупційних ініціатив.

Література:

1. Чубенко І. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією в органах виконавчої влади. URL: http://www.dgpn.lviv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=363&I
2. Preventing corruption in Public Administration: Citizen Engagement for Improved Transparency and Accountability : Report of expert group meeting 25–28 June 2012. United Nations, New York, 2012. 91 p.
3. Викривачам корупції пропонують активізуватися, а державі – краще їх захищати. URL: <http://ti-ukraine.org/news/oficial/5402.html>
4. Соловійов В. М. Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України : монографія. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України. 2012. 508 с.
5. Капінос М. С. Трансформація механізмів державного управління на регіональному рівні в сучасних умовах : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ : Національна академія державного управління при Президентіві України. 2011. 20 с.
6. Шевчук Б. Європейські принципи належного врядування та реформа системи органів виконавчої влади в Україні. *Демократичне врядування* : електрон. наук. фах. вид. / Львів. регіон. ін-т упр. Нац. акад. держ. упр. при президентіві України. Львів : 2021. Вип. 9.
7. Нелезенко Н. П. Концептуальні рішення запобігання корупції в процесі формування програм інноваційного розвитку України. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління*. 2013. Вип. 4. С. 304–311.

8. SWEDEN to the EU Anti-Corruption Report. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/organized-crime-and-human-anti-corruptionreport/docs/2014_acr_sweden_chapter_en.pdf

9. Лавренюк Ю. Ф. Пріоритетні напрями антикорупційної політики України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління*. 2014. Вип. 1. С. 35–37.

10. Kondratiuk O., Fedchak I., Lepekha O., Senyk S., Marets B. War on crime: From passive behaviour of an undercover agent to active forms of covert influence on accomplices of criminal activities. *Philosophy, economics and law review*. 2021. Vol. 1. №. 2. P. 150–172.

СЕКЦІЯ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

СУЧАСНА СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Домантович В. В.

студент

*Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Мінакова Є. В.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

У науковій літературі поширена думка, що місцеве самоврядування за своєю правовою природою є інститутом парламентської демократії і не може існувати поза нею.

Все, що здійснюється в державах з тоталітарними режимами у сфері управління місцевими справами, можна розглядати лише як форми державно-владної діяльності, націоналізації місцевого життя. У них практично відсутні елементи самоврядування [2].

Хочу зазначити, що ера реформування місцевого самоврядування в Україні, що є синонімом децентралізації, триває вже вісім років.

Децентралізація являється концепцією, відповідно до якої, особи, які є жителями територіальних громад міста, селища, села володіють здатністю через належні органи місцевого самоврядування мати бюджет і розпоряджатися ним з метою вирішення місцевих питань [3].

У цю частину Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» внесено зміни щодо територіальної громади як основного суб'єкта місцевого самоврядування, основного носія його функцій і повноважень.

Крім того, під територією тепер слід розуміти невіддільну територію, в межах якої громада здійснює свої повноваження щодо вирішення питань місцевого значення відповідно до законодавства як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

У 2015 році прийнято Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», який регулює відносини, що виникають

у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст та добровільного вступу до об'єднаних товариств. Процес добровільного об'єднання тривав до 27 травня 2020 року, коли Кабінет Міністрів завершив затвердження перспективних планів для всіх 24 областей України.

12 червня 2020 року уряд затвердив новий адміністративно-територіальний устрій базового рівня. 17 липня 2020 року Верховна Рада прийняла Постанову «Про утворення та ліквідацію районів» № 3650, згідно з нею тепер в Україні 136 замість 490 районів [1].

Зазначу, що внаслідок місцевих виборів в жовтні того ж року утворилися 1 469 територіальних громад.

Щодо надання державних послуг органами місцевого самоврядування, то слід сказати, що прийнятий закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг» є дійсно ефективним, що забезпечує доступність державних послуг належної якості, таких як, наприклад реєстрація місця проживання.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що беручи до уваги сучасний суспільно-політичний та соціально-економічний контекст, система місцевого самоврядування потребує детального критичного аналізу з метою формування в умовах децентралізації спроможного місцевого самоврядування, здатного ефективно виконувати весь спектр конкретних завдань. При цьому слід враховувати емпіричний досвід функціонування місцевого самоврядування, історико-культурні традиції держави та окремих регіонів, менталітет суспільства. Визначальним у процесі децентралізації є те, що система місцевого самоврядування має формуватися з урахуванням світового досвіду, але на основі українського середовища та з урахуванням його особливостей. Слід також враховувати, що формування та становлення місцевого самоврядування – це тривалий і складний процес, який вимагає багато зусиль і часу не лише від влади та політиків, а й від усієї спільноти.

Література:

1. Самойленко Л. Я. Демократичні принципи взаємодії органів державної влади і місцевого самоврядування. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2015. № 2(13). С. 181–187.

2. Куйбіда В. С., Білинська М. М., Петроє О. М. Публічне управління: термінологічний словник : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2018. 224 с. URL: http://e-pidruchniki.com/content/1643_Pyblichni_spravi.html (дата звернення: 09.05.2022).

3. Загурська-Антонюк В. Ф. Сучасні тенденції децентралізації державної влади та їх реалізація в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1391> (дата звернення: 09.05.2022).

ОСОБЛИВИЙ СТАТУС МІСТА КИЄВА ТА СЕВАСТОПОЛЯ

Домантович В. В.

студент

*Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Мінакова Є. В.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Перш за все, слід зазначити, що до міст із особливим статусом відноситься особлива категорія міст України, визначена Конституцією України, до якої входять міста Київ та Севастополь.

З розвитком української державності конституційно-правові особливості вищих елементів територіального устрою потребують концептуального перегляду з урахуванням їх посттоталітарних засад [1].

У цьому сенсі особливої актуальності набувають проблеми дослідження шляхів підвищення особливого статусу міста Києва та м. Севастополя як міст, що відіграють ключову роль у системі адміністративно-територіального устрою України.

Особливий статус міста Києва зумовлений функціями, покладеними на нього як столиці України, а Севастополя – на функції, які воно має у зв'язку з розгортанням інфраструктури ВМС України та Чорноморського флоту. РФ на її території, що безпосередньо впливає на специфіку місцевого самоврядування.

Київ є багатофункціональним суб'єктом конституційно-правових відносин [3, с. 28]. Так, можна зробити висновок, що він виконує функції, характерні для всіх міст, зокрема політичні, економічні, соціальні, культурні, екологічні, зовнішньополітичні, зовнішньо-економічні та специфічні столичні функції завдяки статусу, як столиці України, які розширюють і доповнюють каталог загальних функцій міста в усіх сферах міського життя.

Окрім столиці України, особливий статус має місто Севастополь. Його специфіка суттєво відрізняється від конституційно-правової характеристики статусу міста Києва.

Сьогодні місто Севастополь залишається єдиною адміністративно-територіальною одиницею в Україні, де взаємовідносини двох форм державної влади не чітко сформульовані, не врегульовані законом.

Зазначимо, що в 2014 році Крим був анексований РФ.

У зв'язку з особливим статусом Севастополя представники самопроголошених органів влади на цьому півострові взяли участь у підписанні угоди про анексію Криму в Москві 18 березня 2014 р. РФ почала розглядати Крим і Севастополь як окремі суб'єкти своєї федерації – Республіка Крим і місто федерального значення – Севастополь.

Однак міжнародні організації визнали окупацію та анексію АРК незаконними та засудили дії Росії. Натомість РФ заперечує анексію півострова і називає це «відновленням історичної справедливості».

Зазначу, що згадку про особливий статус Севастополя планують вилучити з тексту Конституції України. Це впливає із опублікованого на сайті Верховної Ради України законопроекту – 133 стаття якого регулюють адміністративно-територіальний устрій нашої держави [2].

Окремо також згадується про існування Автономної Республіки Крим, а також Києва. Напротывагу, про Севастополь у новій редакції Основного Закону нічого не сказано.

Тому, підводячи підсумки, слід зазначити, що аналізуючи статус Києва та Севастополя в системі адміністративно-територіального устрою України, яким надано спеціальний статус, слід зазначити, що вищі елементи не є однорідними адміністративно-територіальними одиницями, тому необхідно переглянути склад цих структур у рамках конституційного законодавства. Ця проблема потребує відповідної науково-теоретичної концептуалізації з подальшим нормативним закріпленням.

Література:

1. Міста зі спеціальним статусом. 2020. URL: <https://www.wiki.uk-ua.pina.az/%D0%9C%D1%96%D1%81%D1%82%D> (дата звернення: 09.05.2022).

2. Місто без особливого статусу. Що чекає на Севастополь після можливих змін до Конституції України? 2019. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30332727.html> (дата звернення: 09.05.2022).

3. Тетарчук І. В. Муніципальне право України : навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 206 с.

ГАРАНТІЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ

Домантович В. В.

студент

*Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Мінакова Є. В.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Сутність і зміст гарантії проведення референдуму в Україні мають комплекс (механізм) та умови реальних засобів України, які забезпечують громадянам, котрі мають право брати участь у референдумах, свідому свободу вираження поглядів на всіх процесуальних та міжнародних референдумах.

Гарантії цього процесу можуть бути загальними та спеціальними (юридичними); національними та міжнародними; нормативно-правовими та організаційно-правовими.

Слід зазначити, що система гарантійного забезпечення реалізації даного процесу має не лише національний, а й міжнародний аспекти. Погоджуюсь з Г.А. Мурашиним, котрий зазначає, що міжнародне співтовариство створило певні механізми гарантування функціонування міжнародних стандартів демократії в окремих країнах, що входять до різних міжнародних об'єднань. Ці механізми передбачають загальні вимоги до забезпечення впровадження демократії та належного функціонування інститутів у сучасних умовах [3]. Таким чином, в Україні, як і в інших демократичних державах, під час всеукраїнських та інших референдумів широко використовується акредитація офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій.

Ці гарантії забезпечують право українського народу і територіальних громад самостійно вирішувати справи суспільного і державного життя України шляхом всеукраїнських та інших референдумів і виражають готовність держави гарантувати це право.

Політичні гарантії референдумів в Україні полягають у політичній волі держави, яка не лише проголошує референдуми обов'язковим атрибутом сучасної демократичної правової держави, але як місце проведення як всеукраїнських, так і місцевих референдумів для

вирішення реальних проблем соціального рівня та держава на національне життя, причому на дійне.

Економічні гарантії референдного процесу проявляються у зобов'язанні держави взяти на себе фінансове та матеріальне забезпечення організації та проведення всеукраїнського референдуму.

Такі гарантії, як соціальні, референдного процесу полягають у безумовному функціонуванні Інститутів розвиненого громадянського суспільства, запобіганні кризовим явищам у суспільстві, що виникають протиріч між соціальними групами населення, що особливо може загостритися під час проведення всеукраїнських референдумів із соціально значущими проблемами.

У системі загальних гарантій процесу референдуму в Україні відіграють важливу роль інформаційні гарантії, тобто умови та засоби, що сприяють послідовним діям щодо зберігання, пошуку, обробки, використання, поширення та отримання інформації, пов'язаної з ініціюванням.

Спеціальні (спеціально-правові) гарантії процесу референдуму поділяються на нормативно-правові та організаційно-правові. Це спеціальні норми та інститути референдумного права, а також правові механізми, що забезпечують ефективне функціонування всеукраїнського та місцевих референдумів як пріоритетної форми безпосередньої демократії [2].

Нормативно-правові гарантії референдумного процесу в Україні визначаються упорядкованою системою норм процесуального права референдуму, які визначають загальні принципи організації та проведення всеукраїнського та місцевих референдумів; право-суб'єктність учасників процесу референдуму; порядок ініціювання, організації та проведення референдумів, а також порядок виконання їх рішень; юридична відповідальність за порушення чинного законодавства про організацію та проведення референдумів.

Наступним елементом гарантій процесу референдуму є організаційно-правові гарантії організації та проведення всеукраїнських та місцевих референдумів. Ці гарантії покладені на систему суб'єктів, уповноважених ініціювати, призначати та проголошувати, організувати та проводити всеукраїнський референдум, виконувати його рішення та здійснювати судовий та позасудовий контроль за дотриманням чинного законодавства про референдуми.

Важливим гарантом референдумного процесу є український народ, носій суверенітету та єдине джерело влади в Україні. Законодавець визнає право Українського народу приймати закони та інші важливі рішення суспільного і державного життя на всеукраїнському референдумі.

Фактично український народ, територіальна громада та громадяни України, які мають право брати участь у референдумі, є основними гарантами процесу референдуму в Україні, оскільки вони не лише активно беруть участь у всіх етапах референдуму, а й контролюють його виконання. виконання рішень референдуму. У разі порушення законодавства України під час проведення референдумів порушники несуть відповідну юридичну відповідальність, насамперед, перед народом України, територіальною громадою та громадянами України, які брали участь у референдумі.

Вважаю доцільним, в межах даної теми, зазначити, що внаслідок вторгнення РФ на наші суверенні території наш Президент, Володимир Зеленський, в березні цього року в одному із своїх інтерв'ю зазначив, що остаточно компроміси на переговорах між Україною та Росією буде вирішувати саме всеукраїнський референдум. Це стосується питань гарантій безпеки, тимчасово окупованих територій Донбасу та Криму [1].

Таким чином, складна система національних і міжнародних умов і засобів, що забезпечують ініціювання, організацію та проведення всеукраїнських і місцевих референдумів, а також реалізацію їх рішень, є запорукою існування ефективного процесу референдуму в Україні.

Література:

1. Зеленський анонсує всеукраїнський референдум для формату компромісів з РФ. 2022. URL: <https://www.telegraf.in.ua/kremenchug/10104408-zelenskij-anonsuye-vseukrajinskij-referendum-dlja-formatu-kompromisiv-z-rf.html> (дата звернення: 09.05.2022).

2. Гарантії референдного процесу в Україні. *Референдне право України*. 2019. *Навчальні матеріали онлайн*. URL: https://pidru4niki.com/10810806/pravo/garantiyi_referendnogo_protsesu_ukrayini (дата звернення: 09.05.2022).

3. Конституційне право України : підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, В. П. Колісник та ін. ; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків : Право, 2020. 592 с.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Чалабісва М. Р.

*кандидат юридичних наук,
науковий співробітник Науково-дослідного інституту
державного будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України
м. Харків, Україна*

Цифровізація публічного управління – це сервісне функціонування органів публічної влади, яке передбачає запровадження єдиних стандартів для збору/зберігання/використання інформації, яка міститься на єдиних державних платформах.

Насамперед цифровізація публічного управління покликана забезпечити прозорість та відкритість реалізації державних владних рішень, а отже – протидіяти корупції на усіх рівнях.

Оголошення воєнного стану стало новим викликом для трансформації векторів державної політики, яка гостро потребує переосмислення звичних управлінських підходів та переходу до сучасного розуміння сервісу й ефективності.

Цифрове право людини і громадянина на інформацію набуло нового прочитання з огляду на всесвітню діджиталізацію, а вільний доступ до мережі Інтернет став його фундаментальним доповненням. Так, державні платформи надають змогу отримати державні послуги онлайн, тим самим гарантуючи для всіх громадян рівні можливості.

Цифровізація публічного управління не тільки базується на принципі відкритості і прозорості діяльності державних органів, а й на перспективах спрощення комунікації між владою та населенням, тим самим виключаючи проміжний їх недолік – корупцію.

Автоматизація процесу надання державних послуг зменшила особистий очний контакт проміжних громадян з державними службовцями, природно знизив корупційні ризики.

Високий рівень нормативно-правової урегульованості питання протидії корупції є недостатнім для практичного подолання даної проблеми загальнодержавного рівня. Все це обумовлено соціально усталеними моделями поведінки, які згубно впливають на соціально-економічний рівень України. Низька соціальна свідомість, незнання альтернативних легальних засобів вирішення питань та недостатній громадський осуд – все це живить українську корупцію.

Крім цього, через недостатню освіченість частина населення не може кваліфікувати ті чи інші дії, як корупційні правопорушення, а отже – особи не відчувають соціальну відповідальність за свої дії.

Український шлях прогресу діяльності поза межами корупції лише розпочався. Завдяки цифровізації вже сьогодні ми бачимо перші результати її подолання.

Цифровізація публічного управління дає можливість швидко перейти до фактичних результатів практичної роботи. Водночас, нормативно-правова база регулювання даної проблеми потребує доопрацювання та систематизації.

На мою думку, наразі Україна вже успішно реалізувала Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки, затверджену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р, продемонстрував блискучі результати. Мова йде про масштабну роботу над державною платформою «Дія. Державні послуги онлайн» та однойменним мобільним додатком.

Водночас, цифровізація поєднала численні державні реєстри, консолідуючи сотні тисяч гігабайтів важливої інформації та персональних даних.

Ефективне надання адміністративних послуг спростило життя пересічних українців і автоматично підвищило рівень довіри до державних структур. Крім цього, цей процес активно простимулював функціонування внутрішнього ринку споживанні та інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій у буденне життя, виключаючи корупційні схеми.

Цифровізація торкнулася численних соціальних сфер: від галузі медичного обслуговування до питань підприємництва та податків. Ріст цифрової інфраструктури передбачає автоматичне підвищення рівня цифрової компетентності, як службовців, так і звичайних громадян.

Будуючи цифрову державу, ми будуємо демократичну країну без корупції. Перспективні та амбітні співвітчизники можуть похизуватися не тільки цифровою грамотністю, але й відмінними моральними якостями, високим рівнем соціальної культури. Саме вони вже сьогодні будують міцний механізм громадського контролю та протидії корупції, цифровізуючи публічне управління, в межах концепції електронної держави.

ЮРИДИЧНИЙ ДОКУМЕНТ ЯК НОСІЙ ПРАВОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Шакало Л. С.

студентка

*Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Горбалінський В. В.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

На сьогодні документи являються документальними носіями інформації, зокрема, вони залишаються цінним ресурсом функціонування системи публічного управління. Інформаційні дані, котрі у них знаходяться, забезпечують дієвість прийняття та реалізації управлінських рішень, формування необхідних для суспільства правових відносин. Для України, яка активно впроваджує оновлені технології передавання та зберігання інформації, питання формування ідеальної системи нормативного забезпечення документообігу має край актуальне значення.

На сьогодні система нормативно-правової регламентації документообігу є розгалуженою і включає як законодавчі акти України у сфері інформації та документації, так і підзаконні.

Дослідженням питання поняття «документ», спостереженням навколо функціонування українського діловодства та діловодства в цілому вивчали, зокрема, такі науковці, як: Г.Г. Воробйова, А.С. Токарська, І.М. Кочан, М.А. Комарова, Ю.Н. Столярова, А.В. Корж, А.В. Красницька та ін. Особливо значний внесок у вивчення та розроблення загально документознавчих питань досліджували: Н.М. Кушнарєнко займалась дослідженням документознавства, С.Г. Кулєшов вивчав розробку структури документознавства, М.С. Слободяник досліджував документологію тощо.

Як зазначається в «Оксфордському словнику», то «документ» – це текст або зображення, яке має інформаційне значення. В перекладі з латинської мови «документ» являється доказом, підтвердженням якогось факту, який мав місце раніше чи має на даний час. Скоріше за все, що документ виник майже одночасно з появою писемності [1, с. 59]. Необхідною умовою у складенні документів виникає одночасно з появою писемності. Якраз настійна потреба в укладенні різноманітних

документів і викликає появу писемності як засобу фіксації та збереження приватної та державної документації.

Юридичні документи включають відомості про суспільно політичний лад, звичаї народу, його культуру. Показати зміст правового життя можна, завдяки дослідивши природу правових документів, за допомогою яких отримуються знання про право, правові явища.

Юридичний документ – це письмовий акт, який складається згідно зі правовими вимогами та містить правову інформацію, а саме: підтвердження прав, обов'язків або підтвердження юридичних фактів, подій чи дій, що тягнуть виникнення певних прав та обов'язків. Він є письмовим актом, який встановлює, розвиває, змінює чи припиняє певні правовідносини або фіксує юридично значущі факти й дії. Юридичний документ – це, як правило, текстовий документ на паперових носіях. Однак з розвитком систем електронної інформації з'являються також документи на машинних носіях, а саме: диски, дискети, пластикові магнітні картки, флеш-пам'яті тощо [2, с. 41].

Також доречно виокремити ознаки юридичного документа:

- вони складаються відповідно до встановлених правил і норм, у тому числі правил юридичної техніки;
- підставою щодо їх складання є законодавство, волевиявлення громадян і підприємств, установ організацій;
- містять юридично значущу інформацію;
- мають юридичну силу;
- складаються в процесі юридичної діяльності;
- складаються уповноваженим на те органом або посадовою особою, а також фізичними особами в межах їх правоздатності.

Варто додати, що на сьогодні ніхто не дійшов до одностайної мети, думки з приводу класифікації юридичних документів.

На погляд К.В. Каргіна, який виділяє класифікацію юридичних документів, за таким змістом:

1. За характером правової інформації: на нормативні документи; документи, що містять рішення індивідуального характеру; документи, що фіксують юридичні факти; гроші й цінні папери; документи-докази.

2. За суб'єктом, від якого виходить юридичний документ: документи, створені юридичними особами; документи, створені фізичними особами.

3. За галузями права: юридичні документи у сфері конституційного, кримінального, адміністративного, цивільного, трудового, сімейного права.

4. За характером офіційності: офіційні та неофіційні юридичні документи.

5. З точки зору відповідності закону: законні та незаконні юридичні документи.

6. За територією дії: юридичні документи, що діють на території певної держави та ті, що діють за межами цієї держави.

7. Залежно від моменту початку дії юридичного документа: а) вступають у силу з моменту їх підписання; б) вступають у силу з дати, вказаної у самому документі; в) вступають у силу після закінчення строку, визначеного законом; г) вступають у силу з моменту, вказаного в іншому юридичному документі тощо.

8. Залежно від кола осіб, стосовно яких прийнято юридичний документ: документи, що діють стосовно певного чи невизначеного кола осіб.

9. Залежно від терміну дії: безстрокові, строкові, терміново-безстрокові та разові юридичні документи.

10. Залежно від виду носія: юридичні документи, зафіксовані на паперовому, електронному чи іншому носіїві.

11. За ступенем юридичної ідентифікації: оригінал, копія, витяг, дублікат.

12. За терміном зберігання: документи постійного, тривалого або тимчасового зберігання.

13. За адресатом: вхідні, вихідні та внутрішні документи.

14. За назвою: закони, укази, постанови, рішення, статuti, розпорядження, приписи, договори, довіреності, чеки, акції, облігації, векселі, паспорти, посвідчення, заповіти, накази, рапорти, інструкції тощо.

15. За категорією доступу: загальнодоступні та документи з обмеженим доступом.

16. За функціями: документи, що виконують інформаційну, виховну, соціальну, економічну, політичну, культурну, доказову, управлінську, засвідчувальну, правоохоронну та інші функції [3, с. 17–19].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, то можна сказати, що юридичні документи, дійсно, як носії інформації, яке має юридичне значення та офіційний характер, оскільки виходять від офіційних органів, уповноважених на їх видачу чи прийняття. А також вони регулюють суспільні відносини, котрі відносяться до сфери правового регулювання, дозволяють досягти стабільності та визначеності у відносинах між людьми, слугують якістю цілеспрямованої діяльності людини, утворюються у межах компетенції державних діячів чи правоздатності громадян, організацій, встановлюють та регулюють права й обов'язки, породжують юридичні наслідки та повинні бути складені відповідно до вимог юридичної техніки.

Література:

1. Діденко А. Н. Сучасне діловодство. Київ : Вища школа, 2009. С. 157.
2. Красницька А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування : посібник. 2-е вид., допов. і перероб. Київ : Парламент. видавництво, 2006. С. 538.
3. Каргін К. В. Юридичні документи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. 2005. С. 28.

СЕКЦІЯ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ НЕБЕЗПЕЧНИХ ВАНТАЖІВ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ

Задоя І. І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Національного університету «Одеська морська академія»
м. Одеса, Україна*

Перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом є специфічним видом перевезень, враховуючи потенційну небезпеку таких вантажів для життя і здоров'я людей, тварин та навколишнього природного середовища. Тому до такого виду перевезень висуваються підвищені вимоги.

Спочатку з'ясуємо, що є небезпечним вантажем. Термін «небезпечні вантажі» означає речовини і предмети, що не допускаються до міжнародного дорожнього перевезення відповідно до положень додатків А і В або допускаються до неї з дотриманням визначених умов [1].

Відповідно до Закону України «Про перевезення небезпечних вантажів» небезпечний вантаж – це речовини, матеріали, вироби, відходи виробничої та іншої діяльності, які внаслідок притаманних їм властивостей за наявності певних факторів можуть під час перевезення спричинити вибух, пожежу, пошкодження технічних засобів, пристроїв, споруд та інших об'єктів, заподіяти матеріальні збитки та шкоду довкіллю, а також призвести до загибелі, травмування, отруєння людей, тварин і які за міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або за результатами випробувань в установленому порядку залежно від ступеня їх впливу на довкілля або людину віднесено до одного з класів небезпечних речовин.

Небезпечні речовини, відповідно до ст. 1 вказаного закону, поділяються на такі класи: клас 1 – вибухові речовини та вироби; клас 2 – гази; клас 3 – легкозаймисті рідини; клас 4.1 – легкозаймисті тверді речовини; клас 4.2 – речовини, схильні до самозаймання; клас 4.3 – речовини, що виділяють легкозаймисті гази при стиканні з водою; клас 5.1 – речовини, що окислюють; клас 5.2 – органічні пероксиди;

клас 6.1 – токсичні речовини; клас 6.2 – інфекційні речовини; клас 7 – радіоактивні матеріали; клас 8 – корозійні речовини; клас 9 – інші небезпечні речовини та вироби [2].

Речовини та вироби включаються до переліку небезпечних вантажів Комітетом експертів Організації Об'єднаних Націй та/або робочими групами, що розробляють міжнародні угоди, які регламентують перевезення небезпечних вантажів відповідним видом транспорту.

Небезпечні вантажі дозволено перевозити автомобільним транспортом лише у разі, якщо вони згідно з вимогами частини 2 таблиці А глави 3.2 та глави 3.3 додатка А до Європейської Угоди про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів від 30 вересня 1957 року (далі – ДОПНВ) та Правил дорожнього перевезення небезпечних вантажів, затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 4 серпня 2018 року № 656 (далі – Правила) допущені до перевезення та якщо всі вимоги щодо перевезення таких вантажів виконані [3].

Вимоги щодо перевезення небезпечних вантажів включають в себе особливі вимоги щодо суб'єктів перевезення небезпечних вантажів, до транспортних засобів, якими здійснюється перевезення таких вантажів, до оформлення перевізних документів та вимоги щодо маршрутів і режимів перевезення небезпечних вантажів.

Суб'єктами перевезення небезпечних вантажів можуть бути підприємства, установи та організації або фізичні особи, які відправляють, перевозять або одержують небезпечні вантажі: відправники, перевізники та одержувачі. Чинне законодавство висуває до суб'єктів перевезень низку вимог, у тому числі щодо кваліфікації працівників. Так, працівники суб'єктів перевезень небезпечних вантажів, які займаються класифікацією, пакуванням, маркуванням чи нанесенням знаків безпеки та інформаційних табло на упаковки, оформленням транспортних документів, відправленням, перевезенням або прийманням небезпечних вантажів, проведенням вантажних та інших операцій, пов'язаних з перевезенням таких вантажів повинні пройти спеціальне навчання та отримати свідоцтво (сертифікат) [4].

Особливі вимоги висуваються до перевізника небезпечних вантажів: перевізник небезпечних вантажів повинен мати ліцензію на здійснення перевезення небезпечних вантажів (п. 24 ч. 1 ст. 7 ЗУ «Про ліцензування видів господарської діяльності») [5], укласти договір обов'язкового страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків під час перевезення небезпечних вантажів [6].

Крім того, водії транспортних засобів, які здійснюють перевезення небезпечних вантажів, повинні пройти навчання і скласти відповідні

іспити у територіальних органах Міністерства внутрішніх справ України та одержати свідоцтво про допуск до перевезення небезпечних вантажів [2].

Стосовно вимог до транспортних засобів, якими перевозяться небезпечні вантажі, то вони повинні відповідати вимогам державних стандартів, безпеки, охорони праці та екології, а також у встановлених законодавством випадках мати відповідне маркування і свідоцтво про допущення до перевезення небезпечних вантажів [7].

На транспортних одиницях, що перевозять небезпечні вантажі, мають бути засоби пожежогасіння відповідно до маси транспортного засобу з урахуванням маси вантажу. Вогнегасники повинні бути опломбовані, мати маркування про відповідність стандарту та напис з датою (місяць, рік) закінчення терміну придатності. Вони встановлюються на транспортних одиницях у легкодоступних місцях та мають бути захищеними від впливу погодних умов.

Крім того, кожна транспортна одиниця, що здійснює перевезення небезпечних вантажів, позначається табличками оранжевого кольору, передбаченими ДОПНВ та в обов'язковому порядку укомплектовується обладнанням відповідно до виду небезпечного вантажу (ADR-комплектами). Це може бути: противідкатний упор, який має відповідати максимальній масі транспортного засобу та діаметру його коліс; попереджувальні знаки (пристрої) з власною опорою (конус із світловідбивною поверхнею, або миготливі ліхтарі жовтого кольору з автономним живленням, або знаки аварійної зупинки); рідина для промивання очей; засоби захисту органів дихання; лопата; ємність для залишків небезпечних вантажів [3].

Стосовно свідоцтва про допущення транспортних засобів до перевезення небезпечних вантажів, то воно видається регіональним сервісним центром Головного сервісного центру МВС лише на транспортні засоби, які пройшли обов'язковий технічний контроль в ході якого встановлено відповідність конструкції спеціалізованих транспортних засобів для перевезення небезпечних вантажів вимогам ДОПНВ [8]. Таке свідоцтво видається на кожен транспортну одиницю або транспортний засіб, що входить до її складу.

У разі перевезення небезпечних вантажів, що належать до вантажів підвищеної небезпеки (це вантажі, що можуть бути використані не за призначенням, а в терористичних цілях та відповідно призвести до тяжких наслідків, зокрема масової загибелі людей або значних руйнувань) [3], необхідно погоджувати маршрут руху транспортних засобів з Національною поліцією України [9].

Отже, до перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом законодавство висуває низку спеціальних вимог,

що є цілком виправданим враховуючи шкоду та наслідки, які може завдати такий вантаж у разі настання нещасного випадку під час його перевезення.

Література:

1. Європейська Угода про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (ДОПНВ) від 30 вересня 1957 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_217#Text

2. Про перевезення небезпечних вантажів: Закон України від 6 квітня 2000 р. № 1644-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 28. Ст. 222.

3. Правила дорожнього перевезення небезпечних вантажів, затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 4 серпня 2018 р. № 656. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-18#n18>

4. Порядок проведення спеціального навчання працівників суб'єктів перевезення небезпечних вантажів, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2007 р. № 1285. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1285-2007-%D0%BF#top>

5. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 р. № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.

6. Порядок і правила проведення обов'язкового страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків під час перевезення небезпечних вантажів, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2002 р. № 733. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2002-%D0%BF#Text>

7. Перевезення небезпечних вантажів: вимоги до транспортних засобів. URL: <https://oppb.com.ua/articles/perevezennya-nebezpechnyh-vantazhiv-vymogy-do-transportnyh-zasobiv>

8. Порядок видачі та оформлення свідоцтв про допущення транспортних засобів до перевезення визначених небезпечних вантажів, затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 4 серпня 2018 року № 656. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1042-18#top>

9. Порядок погодження та оформлення маршруту руху транспортного засобу під час дорожнього перевезення небезпечних вантажів, затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 4 серпня 2018 року № 656. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-18#n4>

РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ДОГОВОРУ

Ільків О. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

В умовах постійного реформування економічної системи України та активного розвитку співробітництва в різних галузях економіки все більшої актуальності для встановлення ефективних партнерських стосунків набуває роль договору як основної підстави виникнення зобов'язань. Водночас, попри особливе місце у функціонуванні ринкового механізму України, на практиці й досі зустрічаються випадки нерозуміння сутності та основних умов укладення договору, що призводить до чисельних порушень прав, свобод і інтересів. Розуміння сутності договору як за часів римського права, так сьогодні, у цілому дозволяє виокремити три основні підходи до розуміння цього поняття: договір як підстава виникнення правовідносин; договір як саме правовідношення, що виникає із цієї підстави; договір як форма, яку відповідне правовідношення отримує [1, с. 143]. Разом із тим, не слід ототожнювати договір з поняттями, через які розкривається його сутність. Зокрема, мова йде про такі поняття, як «підстава», «правовідношення», «зобов'язання», «форма», «документ». Усі ці поняття є набагато ширшими, ніж поняття «договір», тому й співвідносяться з ним як частина й ціле. Зокрема, у своєму дисертаційному дослідженні В.В. Васильєва слушно зазначає, що договір та зобов'язання – це окремі правові явища, які співвідносяться як причина та наслідок, як підстава та те, що зумовлено цією підставою. Термін «договір» науковець пропонує вживати для означення: юридичного факту, підстави виникнення прав та обов'язків; об'єктивного вираження договору – системи правил поведінки учасників договору; зовнішньої форми цієї системи правил поведінки – документа [2].

Відповідно до статті 638 Цивільного кодексу України договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди [3]. Відповідно до статті 180 Господарського кодексу України істотними умовами

договору є ціна, строк дії договору і предмет договору [4]. Якщо сторони не узгодили істотні умови договору або не досягли згоди щодо них, такий договір не може вважатися укладеним. Зі свого боку вимога про визнання неукладеного договору недійсним задоволенню не підлягає. Щодо форми договору, то якщо законом не встановлено спеціальної форми для відповідного договору, то він може бути укладений у будь-якій формі. Відповідно до статті 639 Цивільного кодексу України якщо сторони домовилися укласти договір у певній формі, він вважається укладеним з моменту надання йому цієї форми, навіть якщо законом ця форма для даного виду договорів не вимагалася. Статтею 647 Цивільного кодексу України місцем укладання договору є місце проживання фізичної особи чи розташування юридичної особи, що зробила пропозицію укласти договір, якщо інше не встановлене договором. Також важливе значення має момент укладання договору. Згідно зі статтею 640 Цивільного кодексу України договір є укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір, відповіді про її прийняття. Якщо відповідно до акта цивільного законодавства для укладання договору необхідні також передання майна чи вчинення іншої дії, то договір є укладеним з моменту передання відповідного майна або вчинення певної дії. Договір, що підлягає нотаріальному посвідченню чи державній реєстрації, вважається укладеним з дня такого посвідчення або реєстрації [3]. З огляду на це варто згадати поділ договорів залежно від моменту виникнення прав і обов'язків у сторін договору на консенсуальні і реальні. Як відзначає В.В. Васильєва, на відміну від консенсуальних договорів, у реальних договорах без вчинення передачі речі чи іншої дії договірне зобов'язання не набуває чинності. Домовленість про передачу майна або вчинення інших дій не призводить до настання відповідних бажаних сторонами договірних наслідків [2]. Ще одна особливість договору як юридичного факту зумовлена тим, що для виникнення, зміни чи припинення деяких правовідносин та досягнення відповідних правових наслідків недостатньо наявності одного юридичного факту. У такому випадку йдеться про сукупність взаємозалежних юридичних фактів, яку називають фактичним або юридичним складом.

Договір в умовах сьогодення є вкрай важливою формою регулювання суспільних правовідносин, що зі свого боку зумовлює його вагоме місце в економіці будь-якої країни. Розуміння сутності та правової природи договору забезпечує не лише ефективний механізм врегулювання відносин між сторонами, але й правильне його тлумачення та застосування [5, с. 52]. Однак практика судової системи України свідчить, що наразі, попри наявність достатнього

законодавчого регулювання, відбувається помилкове сприйняття договору та нехтування його найважливіших умов укладення та виконання. Це впливає на права, свободи та інтереси громадян та створює умови для порушень і зловживань із боку недобросовісних осіб.

Література:

1. Загальна теорія держави і права : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер. 2000. 317 с.
2. Васильєва В. В. Договір як підстава виникнення цивільно-правового зобов'язання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ : Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва. 2013. 214 с.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
5. Ковалко Н. М. Деякі теоретичні та практичні аспекти договору як юридичного факту. *Право і суспільство*. № 4. 2021. С. 49–54.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОЦЕДУРИ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЖИТЛА В ГУРТОЖИТКУ

Лисенко Н. О.

студентка юридичного факультету

*Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Патерило І. В.

доктор юридичних наук, професор,

*професор кафедри цивільного, трудового
та господарського права*

*Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Сьогодні українське суспільство перебуває на такому етапі розвитку, що пов'язаний із процесом глобалізації та інтеграції. На жаль, попри існування принципів верховенства права, законності, поваги до прав та свобод людини, реалізація деяких конституційних прав громадян потребує значного вдосконалення. Зокрема, право на житло

громадян, які протягом тривалого часу мешкають у гуртожитках, та в яких відсутня можливість покращити свої житлові умови.

Основним Законом України передбачається право кожного на житло [1], що є одним з основоположних соціальних та економічних прав. При цьому, держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду [1].

Верховною Радою України 04 вересня 2008 року було прийнято Закон України № 500-VI «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» (далі – Закон), відповідно до якого, громадяни можуть реалізувати конституційне право на житло або шляхом приватизації житла у гуртожитку, або шляхом отримання соціального житла, або шляхом самостійного (на власний розсуд, за власні чи залучені кошти) вирішення свого (своєї сім'ї) житлового питання [2].

Також питання приватизації житла у гуртожитку регулюють такі нормативно-правові акти:

1. Закон України «Про приватизацію державного житлового фонду» від 19.06.1992 року № 2482-XII (далі – Закон 1).

2. Житловий кодекс України (далі – Кодекс).

Неодноразово законодавець вносив зміни до відповідних нормативно-правових актів, з метою спрощення процедури приватизації, але на сьогодні цей процес все ж залишається доволі складним та не вирішеним в повній мірі.

Надавши можливість мешканцям приватизувати свої кімнати, фактично законодавець прирівняв правовий статус кімнати в гуртожитку до житла та визначив її як окреме жиле приміщення – приміщення у гуртожитку (жилі кімнати, жилі блоки чи жилі секції), призначені та придатні відповідно до вимог законодавства до житла, призначеного для постійного проживання у ньому [2].

При цьому, допоміжні приміщення у гуртожитку передаються у спільну сумісну власність безоплатно. Окремої їхньої приватизації не передбачено. На спільних власників покладається обов'язок брати участь у загальних витратах, пов'язаних з утриманням будинку і прибудинкової території, відповідно до своєї частки у майні гуртожитку.

Положення Закону поширюються на громадян та членів їхніх сімей, одиноких громадян, які не мають власного житла, не використали право на безоплатну приватизацію державного житлового фонду, на правових підставах, визначених Законом, вселені у гуртожиток та фактично проживають у гуртожитку протягом тривалого часу.

Громадяни та члени їхніх сімей мають право на приватизацію жилих приміщень у гуртожитках, що перебувають у власності територіальних громад і можуть бути приватизовані відповідно до Закону за рішенням місцевої ради [2]. Отже, для того, аби приватизувати житло, гуртожиток спочатку має бути переданий територіальній громаді, крім цього, міська рада має вирішити подальшу долю такого гуртожитку, прийнявши відповідне рішення.

Варто відмітити, що гуртожиток має відповідати певним архітектурно-планувальним, технічним нормам та санітарно-гігієнічним вимогам, а також актам законодавства та технічним нормативам для такого типу житла, бути придатним для проживання в ньому людей і використовуватися виключно за призначенням. На практиці з цим виникає ряд проблем, оскільки більшість будинків знаходяться в неналежному стані, а ремонт доволі часто покладається на мешканців таких гуртожитків.

Окремою проблемою є відсутність належних правових підстав у мешканців гуртожитку на проживання в останньому. Відповідно до Закону, право користування жилим приміщенням у гуртожитку виникає на підставі:

а) договору найму жилого приміщення, укладеного на підставі спеціального ордера (регулюється Кодексом) [4];

б) договору оренди житла, укладеного згідно із цивільним законодавством.

Дуже часто при захисті прав та інтересів в суді причиною відмови в наданні дозволу на передання житлового приміщення у гуртожитку у власність громадян є відсутність у заявника ордера на жилу площу в гуртожитку, подання заяви про приватизацію кімнати у гуртожитку, на який не поширюється дія Закону [5].

Для приватизації займаного громадянином і членами його сім'ї за договором найму жилого приміщення в гуртожитку, він має звернутися до органу приватизації, та подати відповідну заяву.

Право на приватизацію громадяни, що зареєстровані за місцем проживання у гуртожитку та фактично проживають у ньому, набувають після їх розселення в окремі жилі приміщення в гуртожитку.

Процес приватизації кімнат в гуртожитку потребує значної уваги з огляду на важливість реалізації конституційного права на житло та відповідно забезпечення громадян останнім. Українське законодавство, що регулює дане питання, є дещо застарілим та має бути оновлено згідно з реальним становищем гуртожитків, держава має зосередитися на проблемі приведення гуртожитків в придатний для проживання стан, має бути покращена процедура захисту прав та інтересів у судах та вирішено ряд інших не менш важливих питань. Тільки тоді ми зможемо говорити дійсно про правову та соціальну державу.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків від 04.09.2008 р. № 500-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/500-17#Text>
3. Про приватизацію державного житлового фонду від 19.06.1992 р. № 2482-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2482-12#Text>
4. Житловий кодекс України від 30.06.1983 р. № 5464-X. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>
5. Аналіз судової практики застосування Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків»: лист ВССУ від 01.08.2013. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0003740-13>

ПРАВО НА УСИНОВЛЕННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Паньковець Ю. А.

*студентка 2 курсу юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Від початку ескалації збройного конфлікту, повномаштабної війни Росії з Україною, досить актуально постало питання щодо процедури усиновлення дітей, які постраждали від рук загарбників, а також дітей, які проживали у закладах інституційного догляду поряд з місцями активних бойових дій та були евакуйовані в більш безпечні регіони України і за кордон.

На сьогодні кожен потребує юридичної консультації з цих питань, адже бажаючих чимало, а війна понесе свої негативні результати і дітей-сиріт буде багато. Першочергово, потрібно виконати усі заходи для реалізації права дитини на виховання батьками або іншими родичами. Це дуже важливо для забезпечення інтересів дитини.

Перш ніж розглянути питання про усиновлення дитини, необхідно вжити певних заходів, щоб вивчити всі обставини щодо батьків дитини; визначити, чи має дитина право на усиновлення; з'ясувати, чи є у дитини інші родичі та чи може вона піклуватися про дитину; а також надати родичам пріоритетні можливості. виховувати дитину. Відповідно до ч. 3 ст. 51 Конституції України задекларовано, що сім'я, дитинство, материнство, батьківство охороняються державою [1].

Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» визначає правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і є невід'ємною частиною законодавства про захист дітей, що реалізується за кордоном – викладаючи різні підходи до законодавчих та нормативно-правових актів про усиновлення, удосконалення системи усиновлення в українському сімейному законодавстві та законодавстві щодо захисту прав дитини, та чи інша причина втрати сім'ї, у відповідність із Конвенцією ООН про права дитини та Європейською конвенцією про усиновлення дітей [2].

Процес усиновлення дитини в Україні за своєю суттю є складним. Іноді процедура усиновлення затягується через перелік дій, які необхідно виконати. В умовах воєнного стану цей процес не можна прискорити, окрім встановленого переліку документів, служба у справах дітей не може вимагати від кандидатів-усиновлювачів додаткові відомості чи документи. Під час воєнного стану, процедури усиновлення не можуть бути змінені чи спрощені. З'ясування істини з батьками дитини підвищує ризик порушення її прав, коли знайти документацію досить складно. Для того, щоб усиновити дитину, сама ж дитина повинна мати спеціальний статус, який дозволяє і уможливлює усиновлення. Відповідно до ч. 1 ст. 207 СКУ усиновлення- це прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, яке здійснюється на підставі рішення суду, крім випадків згідно зі ст. 282 СКУ , усиновлення дитини, яка є громадянином України, але проживає за її межами [3]. Це єдина форма сімейного виховання, за якої дитина повністю втрачає зв'язки зі своєю біологічною сім'єю. Перед усиновленням, необхідно щоб в обов'язковому порядку дитинина, щодо якої реалізується процес усиновлення перебувала на обліку. Цей облік ведуть служби у справах дітей та Національна соціальна сервісна служба.

Усиновлення дітей, які перебувають на території України провадитися лише в тих регіонах, де немає воєнних дій та працюють державні органи влади України і тільки по відношенню до тих дітей, обставини життя батьків яких або інших родичів вдалося встановити.

В умовах воєнного стану, коли люди можуть перебувати в облозі без зв'язку, в полоні або в лікарні із пораненнями різної складності, це може потребувати більш тривалого часу. На період воєнного стану, поки усиновлення таких дітей неможливе, існують інші форми допомоги, тимчасового прийняття дітей до себе в сім'ю допоки не будуть знайдені їх батьки чи інші родичі.

Слід також пам'ятати, що бажаючи усиновити дитину не завжди можуть зібрати необхідні документи, щоб підтвердити наявність житла та постійного доходу та створити належні умови для росту та розвитку дитини.

Дитина, яка залишилася без батьківського піклування, може влаштуватися службою у справах дітей у сім'ю родичів, знайомих, а також в сім'ю патронатного вихователя. У ч. 1 ст. 252 СКУ, патронат над дитиною – це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками та іншими законними представниками складних життєвих обставин [3].

Діти, які вже набули статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, можуть бути влаштовані під опіку, піклування, у прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу.

Тимчасове влаштування дитини в сім'ю не є усиновленням, а відбувається протягом певного періоду часу. Тому, як тільки зникає нагальна потреба, дитина повертається під опіку батьків, інших родичів або відповідних органів у справах дітей.

Отже, діти, які залишилися сиротами у зв'язку з воєнними діями, ще не перебувають на обліку з усиновлення, тому не можливо розпочати провадження щодо усиновлення, а служби у справах дітей та суди тимчасово не можуть надати належні повноваження в окремих районах, де ведуться інтенсивні бойові дії. Тому процес усиновлення в цих регіонах не можливо організувати із дотриманням всіх необхідних процедур.

Література:

1. Конституція України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.03.2022).

2. Сімейне право України : підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 366.

3. Сімейний кодекс України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 25.03.2022).

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ (НЕМАЙНОВОЇ) ШКОДИ ЯК ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ОСОБИ

Парайко М. І.

*студент 2-го курсу юридичного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Інститут відшкодування моральної шкоди розглядається науковцями в доктрині права і закріпленій нормами не тільки конституційного, а й нормами цивільного права як один із найбільш ефективних способів захисту майнових та особистих немайнових прав людини і громадянина. Але, на жаль, в Україні не має чіткого визначення поняття «моральної шкоди». Так, у ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», встановлено, що: «Моральна шкода – шкода, яку заподіяно особистим немайновим правам суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та яка призвела або може призвести до збитків, що мають матеріальне вираження.»[1]. Зовсім інше трактування можемо побачити в ст. 4 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», де зазначено: «Моральною шкодою визнаються страждання, заподіяні громадянинуві внаслідок фізичного чи психічного впливу, що призвело до погіршення або позбавлення можливостей реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми, інших негативних наслідків морального характеру».

Основним Законом нашої держави є Конституція, яка закріплює в Україні засади державної політики, спрямованої, насамперед, на забезпечення прав і свобод людини та гідні умови її життя. Конституція містять норми, які передбачають, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі, а також на відшкодування моральної та матеріальної шкоди, як наслідок, порушених прав фізичних та юридичних осіб.

Варто зазначити, що дослідженням даної проблеми відшкодування моральної шкоди займалися такі вчені, як: І. І. Бакірової, Корчемна, В. Луць, В. Примак, Н. Павловська, В. Паліюк, Є. Солодко, С. Рабінювич, М. Гошовський, Т.В. Чабаненко, що свідчить про її актуальність.

Беручи до уваги, ст. 23 Цивільного кодексу України, то можемо встановити сукупність підстав, наявність яких надає особі право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав,

такими підставами є: наявність фізичного болю та страждань, яких фізична особа зазнала через каліцтво або інші ушкодження здоров'я; душевні страждання, яких фізична особа зазнала через протиправну поведінку щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; душевні страждання, яких фізична особа зазнала через знищення чи пошкодження її майна; приниження честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи .

Стосовно думки науковців, то визначення «моральна шкода» розуміють як загальне поняття, адже даний інститут торкається захисту усіх прав, наданих людині природою. Наприклад, В.Д. Примак розглядає відшкодування моральної шкоди як захід цивільно-правової відповідальності, а саме позадоговірної, що може бути застосований у разі посягання на будь-які особисті немайнові блага потерпілої особи, незалежно від того, є воно наслідком порушення особистих немайнових або майнових прав особи в абсолютних цивільних відносинах [2, с. 176].

Також в п. 9 Постанови Пленуму ВСУ розмір відшкодування моральної шкоди суд визначає залежно від: характеру та обсягу страждань (фізичних, душевних, психічних), яких зазнав позивач, характеру немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення) та з урахуванням інших обставин, стану здоров'я потерпілого, тяжкість вимушених змін у його життєвих і виробничих стосунках, ступеня зниження престижу, ділової репутації, часу та зусиль, необхідних для відновлення попереднього стану.

Стосовно юридичних фактів, які входять до предмета доказування, то одним із них є розмір такої шкоди, порядок обчислення якої нині на законодавчому рівні не закріплений. У позовній заяві позивач самостійно визначає розмір грошової компенсації.

Слід зазначити, що на практиці суди за деякими категоріями справ встановлюють свої критерії, крім зазначених. Тому питання законодавчого закріплення мінімального та максимального розміру відшкодування моральної шкоди, тобто меж відшкодування сьогодні є дискусійним.

На думку І. Бакірової, оскільки у чинному законодавстві чітких меж розміру відшкодування моральної шкоди не передбачено, то потерпілі упереджено оцінюють власні понесені страждання, що породжує виникнення нових спорів. Автор пропонує розробити принципи мінімальної та максимальної межі визначення розміру оцінки моральної шкоди, що дасть змогу суду реально оцінити та призначити потерпілому відшкодування зазначеної шкоди .

М. Гошовський вважає, що максимальний розмір не повинен перевищувати 200 мінімальних розмірів заробітної плати, оскільки розмір моральної шкоди на практиці істотно перевищує спричинену

шкоду, і розмір стягнутих сум за своїм змістом є відшкодуванням порівняно з кримінальним покаранням [4, с. 47–48].

Дані твердження заперечує Т.В. Чабаненко, адже вважає, що встановлення на законодавчому рівні меж розміру моральної шкоди є недоцільним з таких причин: першою причиною є сприйняття факту моральної шкоди має індивідуальний характер, адже не можна відшкодувати в повному обсязі того, що не має точних критеріїв: душевного болю, спокою, честі, гідності особи; друга причина – порушене право потерпілого, який може оцінити втрати немайнового характеру вище або нижче визначеного законом рівня, призведе до підвищення чи зниження такого розміру, третьою причиною є те, що створюються перешкоди для правозастосовчої практики в реалізації належного захисту прав та законних інтересів людини [5, с. 410].

Автор, переконаний, що в законі не має бути вказівок, які б стосувалися встановлення мінімального та максимального розміру відшкодування моральної шкоди. Такий розмір суд має визначати в межах заявлених позовних вимог залежно від тих критеріїв оцінки розміру відшкодування моральної шкоди, які наявні в цій справі, керуючись при цьому вимогами розумності та справедливості [5, с. 412].

Водночас, оцінюючи розмір відшкодування моральної шкоди, необхідно враховувати, що моральну шкоду не можна відшкодувати в повному обсязі, адже немає точних критеріїв майнового виразу душевного болю, спокою, честі, гідності особи. Будь-яка компенсація моральної школи не може бути адекватною дійсним стражданням, тому будь-який її розмір може мати умовне значення, тим більше якщо така компенсація стосується юридичної особи.

Відповідно до ч. 2 п. 5 Постанови Пленуму ВСУ, доведенню підлягають: наявність моральної шкоди; протиправність діяння її заподіювача; наявність причинного зв'язку між шкодою і протиправним діянням заподіювача; наявність вини останнього в заподіянні шкоди [3].

Тому, варто зазначити, що суд має з'ясувати, чим підтверджується факт заподіяння позивачеві моральних чи фізичних страждань або втрат немайнового характеру, за яких обставин чи якими діями (бездіяльністю) вони заподіяні, в якій грошовій сумі чи в якій матеріальній формі позивач оцінює заподіяну йому шкоду та з чого він при цьому виходить, а також інші обставини, що мають значення для вирішення спору.

Отже, чіткого законодавчого визначення поняття «моральна шкода» не має, адже різні закони мають різне трактування однак відшкодування шкоди такого виду є гарантією захисту прав і свобод людини і громадянин незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування. Також чинне

законодавство не містить механізму обрахування моральної шкоди в грошовому еквіваленті.

Враховуючи норми чинного законодавства, відшкодування моральної визначається правом особи, гарантією захисту її порушених прав і свобод, так і заходом цивільно-правової відповідальності.

Тому, вважаємо, що за необхідне прийняти законодавчий акт, який би врегулював питання визначення чітких способів та форм компенсації моральної шкоди, визначення критеріїв моральної шкоди, визначив легальну дефініцію моральної шкоди, методику та способи обрахування моральної шкоди і підстави для її відшкодування. Адже відсутність єдиного закону, який би регулював питання визначення та доведення наявності моральної шкоди, призводить до неоднозначної практики українських судів. Відповідно, неповно з'ясовуються наявність підстав для відшкодування моральної шкоди, не обґрунтовується її розмір, допускаються порушення процесуальних норм.

Література:

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.91 № 960-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

2. Примак В. Д. Особливості відшкодування моральної шкоди як заходу цивільно-правової відповідальності. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 175–179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2013_3_44

3. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України (ВСУ) № 4 від 31.03.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>

4. Гошовський М. І., Кучинська О. П. Потерпілий у кримінальному процесі України. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 192 с.

5. Чабаненко Т. В. Розмір моральної шкоди, як один із елементів предмету доказування у справах про відшкодування моральної шкоди. *Проблеми цивільного права та процесу* : матеріали науково-практичної конференції, присвяченій пам'яті професора О. А. Пушкіна, 22 травня 2010 р. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2010. 456 с.

СЕКЦІЯ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

МЕЖИ КОРПОРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПІДСТАВИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Прокопюк А. С.

*аспірант кафедри економічного права та економічного судочинства
Інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
помічник судді Господарського суду міста Києва
м. Київ, Україна*

Корпоративне правопорушення визначено як встановлене нормами закону або умовами корпоративного договору порушення корпоративних прав учасників корпоративних відносин, прав кредиторів та інших стейкхолдерів, невиконання корпоративних обов'язків учасниками або фідуціарних обов'язків посадовими особами, зловживання корпоративними правами, що унеможливило або ускладнило їх реалізацію та/або призвело до заподіяння збитків.

Акціонерні товариства вправі розраховувати на повне відшкодування заподіяних збитків. Загальний принцип повного відшкодування збитків, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі, закріплено в ч. 3 ст. 22, ст. 224 Цивільного кодексу України [15], та інших нормах.

Водночас, проблема розподілу ризиків і обмеження відповідальності є базовою передумовою формалізації юридичних осіб та її учасників як самостійних учасників обороту.

Частиною 2 статті 63 Закону України «Про акціонерні товариства» [13] та частиною 2 статті 89 Господарського кодексу України [3] містять загальну норму про відповідальність осіб, що здійснюють управління акціонерним товариством перед товариством за збитки, завдані товариству своїми діями (бездіяльністю), згідно із законом, не конкретизуючи меж та розміру такої відповідальності. У разі якщо відповідальність згідно несуть кілька осіб, їх відповідальність перед товариством є солідарною (ч. 3 ст. 63 ЗУ «Про акціонерні товариства»).

1 червня 2014 року набули чинності зміни до ч. 4 ст. 130, ч. 1 ст. 132 Кодексу законів про працю України [8], які передбачили, що відповідальність працівників, що є посадовими особами, не обмежується

середньомісячним заробітком і включає не тільки пряму дійсну шкоду, заподіяну з їх вини, але і не одержаний підприємством, установою, організацією прибуток. Однак, норма, відповідно до якої матеріальна відповідальність понад середній місячний заробіток допускається лише у випадках, зазначених у законодавстві, залишилась незмінною, як і перелік випадків повної матеріальної відповідальності, визначений у ст. 134 Кодексу законів про працю України. На нашу думку, положення щодо відповідальності посадових осіб слід виключити з Кодексу законів про працю. Посадові особи несуть відповідальність всім своїм майном, крім майна на яке не може бути звернено стягнення за законом.

Верховний суд у складі колегії Касаційного господарського суду в постанові від 24 лютого 2021 року по справі № 904/982/19 [12] вказав, що директор, який вчинив помилку в результаті відсутності у нього необхідних знань, не може звільнитись від відповідальності за таку помилку. Помилкові дії директора є протиправною поведінкою через відсутність належної обачливості та через неналежне виконання статутних обов'язків. Шкода, завдана товариству в результаті такої помилки, є прямими збитками товариства.

О.С. Іоффе зазначає, що принцип повного відшкодування збитків виконує дві функції: відновлювальну, яка забезпечує відновлення порушених відносин, та виховну, через майновий вплив на учасників відносин [5, с. 103].

Діяльність осіб, що здійснюють управління товариством, має нерозривний зв'язок з прийняттям управлінських «бізнес-рішень», які можуть мати ризиковий характер. При цьому, важливо розуміти, що директор об'єктивно не здатний гарантувати прибутковість та ефективність всіх своїх рішень.

Негативні наслідки, що настали для акціонерного товариства, самі по собі не свідчать про недобросовісні або нерозумні дії (бездіяльність) директора. Директор не може бути притягнений до відповідальності за збитки у випадках, коли його дії (бездіяльність) не виходили за межі звичайного ділового (підприємницького) ризику і звичайних умов ділового обороту. Інакше, притягнення до цивільно-правової відповідальності за прийняття невігідних бізнес-рішень могло б призвести до зниження ініціативи прийняття ризикових рішень, які об'єктивно є елементом будь-якої підприємницької діяльності.

Отже, важливо знайти межу між допустимим підприємницьким ризиком, без якого ефективна підприємницька діяльність неможлива, і надмірним ризиком, коли дія або бездіяльність, що спричинила збитки для товариства, визнається винною.

У зарубіжній практиці, для розмежування таких ситуацій застосовується так зване «правило ділового рішення» (business judgement rule) [11; 2, с. 372; 1], яке було розроблене в праві США в результаті судової нормотворчості і полягає в тому, що директор поінформований, неупереджений і приймає рішення сумлінно, розумно вважаючи, що діє в найкращих інтересах компанії («duty of care», «duty of loyalty» та ін.), якщо не буде встановлено наявності одного з критеріїв, що свідчать про зворотнє.

На підставі «business judgement rule» суди не розглядають суть управлінського рішення і не оцінюють його на відповідність критеріям доцільності і економічної ефективності у тому випадку, якщо керівник: не був зацікавлений в прийнятому рішенні; був всебічно проінформований щодо майбутнього рішення в тому ступені, який він вважав необхідним; розумно вважав, що діє в інтересах компанії [7].

Це правило спрямоване на захист менеджменту. Суд не має права втручатися у бізнес-процес і економічну природу того або іншого рішення органу управління. Суддя не може у більшості випадків дати кваліфіковану оцінку комерційній доцільності того або іншого рішення управлінців оскільки така оцінка, зроблена «постфактум», навряд чи буде об'єктивною.

На відміну від ст. 130 Кодексу законів про працю цивільне та господарське законодавство не передбачає визначення категорії «нормальний виробничо-господарський ризик» та виключення відповідальності за шкоду, яка відноситься до категорії нормального виробничо-господарського ризику [9]. Однак ризик – невід'ємний атрибут підприємницької діяльності акціонерного товариства.

В процесі прийняття управлінських рішень посадовій особі доводиться враховувати часто суперечливі інтереси множини осіб: акціонерів щодо отримання дивідендів, трудового колективу і менеджменту – щодо отримання стабільної і високої заробітної плати, компенсацій, публічної влади щодо формування доходної частини бюджету за рахунок податків, зборів, інших обов'язкових платежів, контрагентів тощо.

Директор, обґрунтовуючи відсутність вини, повинен довести, що його дії були спрямовані на отримання прибутку для товариства або мінімізацію неминучих збитків. Ключовим елементом в цій структурі є не правові наслідки – прибутковість або збитковість поведінки членів органів управління, а саме характер, обґрунтованість і спрямованість сукупності дій або бездіяльності вказаних осіб.

Обставиною, що виключає відповідальність директора, може бути невиконання членами колегіального органу товариства обов'язку щодо розкриття усієї необхідної для ухвалення рішення інформації [14, с. 127].

Законодавчо не врегульованим залишається питання відповідальності членів органів управління, що діють на підставі директив для голосування, рішень колегіальних органів управління: загальних зборів акціонерів, наглядової ради. На думку А.В. Габова, особа має бути звільнена від відповідальності, якщо вона діє на підставі письмової вказівки (рішення, директиви), виданої уповноваженим органом, і вона поінформувала товариство про цей факт. В цьому випадку відповідальність повинна нести особа, що видала директиву (ухвала рішення) [10, с. 70]. В.В. Щербаков обмежує притягнення посадових осіб до відповідальності за дії, що ґрунтуються на рішенні загальних зборів акціонерів, за винятком випадків, коли здійсненню такої дії передувало пред'явлення претензії кредиторами [16, с. 7].

Волевиявлення більшості учасників господарського товариства і прийняття ними рішень означають своєрідне перетворення їх волі у волю юридичної особи як самостійного суб'єкта права. Хоча директор несе самостійний обов'язок діяти в інтересах товариства добросовісно і розумно, він зобов'язаний виконувати рішення загальних зборів акціонерів і наглядової ради товариства. Нормативне регулювання оскарження рішення колегіального уповноваженого органу товариства виконавчим органом цього ж товариства відсутнє. Тобто, директор повинен або виконати таке рішення (навіть якщо воно суперечить інтересам товариства) або звільнитись, щоб виключити притягнення до відповідальності.

З іншого боку, кожен член органу управління діє у межах своїх повноважень самостійно і, приймаючи рішення, виходить з вимог, встановлених законодавством, корпоративними актами, а також загального обов'язку діяти добросовісно, розумно та в інтересах юридичної особи. Рішення колегіального органу юридичної особи або його учасників (засновників), на підставі якого інший член органу управління приймає рішення, має бути оцінене цією особою на можливість спричинення товариству збитків. Якщо директор довів, що не вийшов за межі наданих йому повноважень, відсутні підстави вважати його поведінку недобросовісною і нерозумною щодо товариства.

Актуальним є звільнення від відповідальності членів колегіального органу, які не голосували або голосували проти прийняття рішення, яке виявилось збитковим для товариства. І.І. Гришина пропонує доповнити ст. 63 Закону «Про акціонерні товариства» ч. 4 в якій передбачити звільнення від відповідальності членів виконавчого органу, які голосували проти рішення, що призвело до збитків акціонерного товариства або не брали участь у голосуванні, якщо вони мали на це законні підстави [4, с. 261].

Ю.М. Жорнокуй вважає, що положення, щодо меж відповідальності членів органів акціонерного товариства можуть бути визначені законом, статутом або договором [6, с. 8].

З метою мінімізації ризиків притягнення до відповідальності в товаристві, вважаю, доцільно розробити кодекс корпоративного управління, внутрішні процедури та регламенти прийняття рішень колегіальними органами акціонерного товариства, зокрема, в частині ведення протоколу, аудіо або відеозапису засідань, а посадовим особам акціонерного товариства доцільно подавати свої пропозиції/заперечення в письмовій формі, контролювати повноту та автентичність протоколу та зберігати копії зазначених документів.

Література:

1. Business Judgment Rule // Legal information institute. URL: http://www.law.cornell.edu/wex/business_judgment_rule

2. Cahn A., Donald D. C. Comparative company law: text and cases on the laws governing corporations in Germany, the UK and the USA. Cambridge. 2010.

3. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

4. Гришина І. І. Проблемні питання відповідальності виконавчого органу акціонерного товариства у внутрішніх корпоративних правовідносинах. *Право і безпека*. 2012. № 4(46). С. 258–264.

5. Иоффе О. С. Обязательственное право. М., 1975. 880 с.

6. Жорнокуй Ю. М. Цивільно-правова природа корпоративних конфліктів в акціонерних товариствах : автореф. дис. ... д.ю.н. : 12.00.03. Х., 2016. 41 с.

7. High Court Case Summaries. Corporations. Keyed to Eisenberg's Casebook on Corporations, 9th Edition. USA. Thomson/West. 2006. 310 p.

8. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

9. Колток О. Стягнути недоотримане. Похідні позови: нововведення, на які варто звернути увагу. *Закон і бізнес*. 2016. № 16(1262). http://zib.com.ua/ua/print/123091-pohidni_pozovi_novovvedennya_na_yaki_varto_zvernuti_uvagu.html

10. Крисань Т. Є. Збитки як категорія цивільного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / кер. роботи Є. О. Харитонов ; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2008. 19 с.

11. Lori McMillan. The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine. William & Mary Business Law Review. URL: <http://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1058&context=wmbldr>

12. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 24 лютого 2021 року по справі №904/982/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/>

13. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 року № 514-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>

14. Рішення Верховного суду штату Делавер (Delaware Supreme Court, 906 A. 2d. 27 (2006) у справі Уолта Диснея (The Walt Disney Co. Derivative Litigation, 906 A. 2d 27, 67 (Del.2006).

15. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

16. Щербаков В. В. Диференціація правового положення органів акціонерних товариств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Д., 2011. 20 с.

СЕКЦІЯ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЯКЕ РЕГУЛЮЄ СЛУЖБОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ

Галушко В. О.

*доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності
факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Зміни в процедурі притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності, які відбулись не так давно, суттєво торкнулися дисциплінарних проваджень. Такі зміни оцінюються Б.В. Лавренком як удосконалення законодавства з метою захисту трудових прав прокурорів та забезпечення їх незалежності як працівників у сфері правосуддя. Низка процесуальних повноважень як самих прокурорів, так і скаржників дозволяє Кваліфікаційно-дисциплінарній комісії прокурорів (одному з суб'єктів дисциплінарної влади) об'єктивно й неупереджено розглянути дисциплінарну скаргу щодо прокурора та прийняти відповідне рішення у дисциплінарній справі [1, с. 16]. Разом із тим, незважаючи на всі позитивні зрушення, у питання проведення службових розслідувань в органах прокуратури залишається велика кількість проблем, зокрема в частині нормативно-правового забезпечення.

І.О. Билиця вказує на проблему відповідальності прокурорів за вчинення одноразових або не грубих порушень прокурорами етичних норм відсутні, підкреслюючи недосконалість існуючих норм. Тому, доводить автор, з урахуванням європейського досвіду зазначену норму доцільно змінити та викласти в новій редакції: «За негрубе або одноразове порушення норм професійної етики і поведінки працівником прокуратури керівник органу прокуратури з урахуванням характеру порушення та особи порушника може застосувати до нього такі засоби впливу етичного впливу: 1) усне зауваження; 2) зобов'язання принести публічні вибачення перед колективом або окремим працівниками; 3) попередження про можливість застосування дисциплінарного стягнення

в разі повторного прояву неетичної поведінки. Про вжиті заходи складається протокол оперативної наради» [2, с. 133]. Далі І.О. Дилиця вказує, що є можливим і таке вирішення цього питання, за якого факти неетичної поведінки прокурорських працівників, в яких переважають чисто моральні аспекти, прямо не пов'язані зі службовою діяльністю, могли б розглядатися спеціальними комісіями з прокурорської етики, створеними при регіональних прокуратурах [2, с. 133]. Вказаний вище вчений відмічає, що на сьогодні на законодавчому рівні не вирішеним є питання, до якої відповідальності потрібно притягувати прокурора, який вчинив негрубе або несистематичне порушення норм професійної етики. Адже в даному випадку йдеться не просто про норми етики, а про норми професійної етики для прокурорів, як і для суддів, і якщо ці норми порушуються у прокурорському середовищі, вони безумовно можуть бути підставою для дисциплінарної відповідальності. Це ж стосується порушення етичних норм і поза прокурорським середовищем, яке, ставши надбанням гласності, прикувало до себе громадську увагу, зокрема, за допомогою засобів масової інформації. Так, подружня зрада з боку прокурора, викрита дружиною, її звернення до керівника прокуратури ще не є приводом для дисциплінарного провадження. Проте пов'язані із цим грубі, цинічні дії, нанесення побоїв у присутності дітей і сусідів свідчать про нестриманість представника закону, яка, безумовно, завдала шкоди авторитету як самого порушника, так і авторитету прокуратури в цілому, і має викликати відповідну реакцію [2, с. 132].

Досліджуючи теоретичні засади відповідальності прокурорів І.В. Назаров та М.О. Сурженко вказують, що врахування у Законі специфіки статусу прокурора, який займає адміністративну посаду, реалізовано не в повному обсязі і потребує додаткової деталізації, що може полягати у наступному: 1) звільнення прокурора з адміністративної посади у разі неналежного виконання посадових обов'язків, установлених для відповідної адміністративної посади, необхідно зафіксувати як вид дисциплінарного стягнення; 2) чітко сформулювати підстави для застосування дисциплінарного стягнення до прокурорів, що займають адміністративні посади, додавши до існуючої можливість зняття з адміністративної посади у разі порушення присяги працівника прокуратури; 3) надати право ініціювання питання про притягнення прокурора, що займає адміністративну посаду, до дисциплінарної відповідальності у вигляді зняття з адміністративної посади трудовому колективу такої прокуратури на загальних зборах двома третинами голосів прокурорів відповідної прокуратури [3, с. 151–152].

Варто відзначити, що у червні 2021 року було прийнято нову «Інструкцію про порядок проведення службових розслідувань стосовно

прокурорів», якою, на думку експертів, було розширено вплив прокуратури на Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру. В старій редакції від 2017 року інструкції про порядок проведення службових розслідувань в органах прокуратури було вказано, що починати службові розслідування може керівник САП або виконувач його обов'язків. Водночас у затвердженій Венедіктовою інструкції це змінюється: службові розслідування може лише керівник антикорупційної прокуратури. Також внесено зміни у перелік осіб, які можуть призначати службові розслідування стосовно прокурорів САП. Раніше це міг робити керівник антикорупційної прокуратури або виконувач його обов'язків. Але в новій редакції вже вказують, що такі повноваження лише у голови САП, а за його відсутності призначає службові розслідування генпрокурор чи його в.о. [4]. Крім того, Венедіктова внесла такі самі зміни й до переліку осіб, які можуть скасувати висновок службового розслідування стосовно прокурора САП. Раніше це міг робити керівник САП або його в.о. Наразі ж цим опікується виключно голова антикорупційної прокуратури, а за його відсутності – генпрокурор або його в.о. [4].

Отже, підбиваючи підсумок наукового дослідження варто відзначити, що незважаючи на намагання законодавці та Прокуратури України вирішити проблеми у сфері здійснення службових розслідувань в органах прокуратури, у зазначеній сфері залишається чимала кількість законодавчих проблем, вирішити які, на нашу думку, вбачається можливим шляхом внесення змін до доповнень до нової Інструкції про порядок проведення службових розслідувань стосовно прокурорів, зокрема:

- по-перше, у вказаному нормативно-правовому акті слід більш широко підійти до визначення кола юридичних гарантій дотримання трудових прав осіб, відносно яких здійснюється службове розслідування;

- по-друге, доцільно більш змістовно підійти до питання формування Дисциплінарних комісій, зокрема вбачається доцільним скористатись зарубіжним досвідом та створити технологічні умови рандомного обрання їх членів;

- по-третє, слід визначити механізми притягнення до відповідальності членів комісії за невиконання та/або неналежне виконання своїх обов'язків;

- по-четверте, недосконалим є механізм практичної реалізації рішень Дисциплінарних комісій, про що яскраво свідчить правозастосовна практика;

– по-п'яте, слід створити механізм оперативного оскарження рішення про накладення дисциплінарного стягнення за результатами службових розслідувань.

Література:

1. Лавренко Б. В. Теоретико-правові підстави та умови спеціальної дисциплінарної відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 21 с.

2. Билиця І. О. Особливості відповідальності прокурорів за порушення етичних норм. Електронний ресурс: URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/3_2019/part_2/24.pdf (дата звернення: 20.05.2022).

3. Назаров І. В., Сурженко М. О. Теоретичні засади відповідальності прокурорів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2017. № 47. С. 149–152.

4. Венедиктова розширює свій вплив на прокурорів САП / Аналітичний портал «Слово s діло». Електронний ресурс: URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/06/17/novyna/polityka/venediktova-rozshyruye-svij-vplyv-prokuroriv-sap> (дата звернення: 20.04.2022).

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПУСТОК ПО ДОГЛЯДУ ЗА ХВОРОЮ ДИТИНОЮ ТА ДИТИНОЮ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ ТА НОРВЕГІЇ

Дмитренко Д. О.

*аспірантка кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Дмитренко І. О.

*учениця 11-В класу
Спеціалізованої школи № 115 імені Івана Огієнка
м. Київ, Україна*

Підтримка працівників, які мають дітей є невід'ємною соціальною гарантією у будь-якій державі. Додаткова підтримка надається батькам, які виховують хвору дитину, або дитину інваліда. Національне законодавство України та країн скандинавської правової моделі містить ряд гарантій щодо відпусток у зв'язку з захворюванням дитини, або доглядом за дитиною з інвалідністю.

В Україні, першим видом є відпустки без збереження заробітної плати, яка закріплена статтею 179 Кодексу законів про працю. Відповідно до положень даної статті, один з батьків, після завершення відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею віку трьох років може оформити відпустку більшої тривалості у випадку необхідності постійного догляду за дитиною. Підприємство, організація чи установа, за рахунок власних коштів може надати частково оплачувану відпустку та відпустку без збереження заробітної плати одному з батьків, батькам-вихователям, прийомним батькам, або родичам, які фактично здійснюють догляд за дитиною. Тривалість даної відпустки визначається медичним висновком, проте її надання гарантується лише до досягнення дитиною шестирічного віку [1].

Відпустка без збереження заробітної плати надається батькам в обов'язковому порядку до досягнення дитиною шістнадцятирічного віку, якщо у їхньої дитині не була встановлена інвалідність, але вона має тяжку вроджену ваду розвитку, дитячий церебральний параліч, тяжкий психічний розлад, гостре або хронічне захворювання нирок IV ступеня рідкісне орфанне/онкологічне/онкогематологічне захворювання, тяжке перинатальне ураження нервової системи, цукровий діабет I типу та інші серйозні захворювання з переліку встановленого Постановою Кабінету Міністрів України № 1162 «Про затвердження переліку тяжких захворювань, розладів, травм, станів, що дають право працівнику на отримання відпустки без збереження заробітної плати на дитину, якій не встановлено інвалідність» [2]. Відпустка без збереження заробітної плати до досягнення дитиною повноліття надається працівникам у випадку встановлення їхній дитині інвалідності підгрупи А, або якщо їхня дитина отримала тяжку травму, потребує паліативної допомоги або трансплантацію органа [3].

Другим видом даних відпусток є додаткова відпустка працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину-особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А I групи. Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 561 від 05.09.2011 року встановлює перелік захворювань, дефектів, та інших порушень, при яких встановлюється група інвалідності I А, до яких належать: кукси обох верхніх або нижніх кінцівок; злоякісні новоутворення, включаючи лімфоїдну, кровотворну і споріднену з ними тканинами; психічні розклади зі стійкими та вираженими психопатичними синдромами (олігофренія, деменція, імбещильність та ін.); прогресуючі хвороби центральної та периферичної нервової системи, які стали наслідком травм нервової системи з порушенням рухових, мовних та зорових функцій; поєднання сліпоти на обидва ока із загальною соматичною паталогією, що призводить до повної залежності від інших осіб та високого ступеня втрати здоров'я;

контрактура або анкілоз крупних суглобів верхніх і нижніх кінцівок у функціонально невідповідному положенні (при неможливості ендопротезування) [4].

Згідно із статтею 19 Закону «Про відпустки», право на додаткову відпустку мають:

- один з батьків, які мають двох або більше дітей, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, або дитину з інвалідністю, або які усиновили дитину;

- матір (батько) особи з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи;

- одинока матір або одинокий батько дитини або особи з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи (дана відпустка також може бути надана батьку дитини у разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі);

- особа, яка взяла під опіку дитину або особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи;

- один з прийомних батьків [3].

Додаткова оплачувана відпустка працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину-особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи надається щорічно, а її тривалість становить 10 календарних днів без урахування святкових і неробочих днів. Якщо існують інші вагомі підстави, дана відпустка може бути подовжена, але її максимальна тривалість не повинна перевищувати 17 календарних днів на один календарний рік [1].

У Норвегії, працівникам, які виховують дітей надається право на відпустку у випадках:

- необхідності відвідування хворої дитини у лікувальному закладі;

- супроводу батьками дитини на медичних обстеженнях та інших процедурах у зв'язку з захворюванням;

- захворювання людини, яка доглядає за дитиною, або перебуванням даної особи у відпустці по догляду за дитиною [5].

Право на дану відпустку припиняється з дня досягнення дитиною дванадцятирічного віку. Максимальна тривалість відпустки по догляду за хворою дитиною становить десять календарних днів, а якщо батьки виховують троє та більше дітей, відпустка подовжується до п'ятнадцяти календарних днів протягом одного року. Тривалість даної відпустки для одиноких матерів та батьків становить 20 календарних днів, або 30 календарних днів на рік, якщо мати або батько виховує троє та більше дітей [5].

Стаття 12-9 Закону Норвегії «Про робоче середовище» також виокремлює відпустки для працівників у випадку хронічного захворювання або інвалідності дитини. Тривалість даної відпустки становить двадцять днів протягом одного календарного року. Право на

дану відпустку зберігається до виповнення дитиною вісімнадцяти років. Працівнику також може надаватися відпустка у зв'язку з проходженням навчально-практичних курсів при затвердженій медичній установі або медичному центрі для подальшого догляду за хворою дитиною [5].

Працівник, який здійснює догляд за хворою дитиною або дитиною інвалідом також має право на відпустку у випадках:

- перебування з неповнолітньою дитиною у медичному закладі у разі госпіталізації;
- необхідності постійного догляду за неповнолітньою дитиною після її виписки з лікувального закладу;
- надзвичайно тяжкого захворювання або травми дитини, яке є небезпечним для життя. Право на дану відпустку зберігається до досягнення дитиною повноліття, або у будь-якому віці, якщо дитина має ментальну інвалідність.

Норвезьке законодавство також містить положення щодо необмеженої тривалості відпустки для відвідування хворої дитини або проходження курсів по догляду за дитиною у разі їх покриття національним медичним страхуванням [5].

З огляду на вищенаведено, можна дійти до висновку, що законодавство України у сфері відпусток для працівників, які виховують дитину з інвалідністю або дитину з хронічним захворюванням є більш повним та містить детальний перелік підстав встановлення даних відпусток. Однак, законодавство Норвегії закріплює більшу тривалість оплачуваної щорічної відпустки для працівників, які виховують дитину з інвалідністю будь-якої групи. Ще одним не менш важливим положенням Закону Норвегії «Про робоче середовище» є надання оплачуваних відпусток працівникам для проходження курсів по догляду за дитиною за дитиною з тяжким захворюванням або інвалідністю.

Враховуючи досвід Норвегії, до законодавства України необхідно включити положення щодо:

- відпусток працівникам для проходження курсів по догляду за дитиною з тяжким захворюванням або інвалідністю;
- щорічних відпусток працівникам, які виховують дитину з інвалідність групи А підгрупи Б, а також групи II та групи III;
- збільшення тривалості щорічної відпустки для догляду за дитиною з інвалідністю підгрупи А групи I до 21 календарних днів на рік.

Література:

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку тяжких захворювань, розладів, травм, станів, що дають право працівнику на отримання відпустки без збереження заробітної плати на дитину, якій не встановлено інвалідність» від 27.12.2018 р. № 1162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1162-2018-п#Text>

3. Закон України «Про відпустки» від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр#Text>

4. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності» від 05.09.2011 р. № 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1295-11#Text>

5. Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven) від 17.06.2005 року. URL: <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-06-17-62>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ОХОРОНОЮ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Риженко І. М.

*кандидат технічних наук, доцент,
член-кореспондент Академії адміністративно-правових наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Бачинський О. В.

*здобувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності
факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Однією з найбільш ефективних моделей державного інспектування відповідності умов праці всіх найманих працівників встановленим вимогам є модель, яка діє в Польщі. Функціональні обов'язки інспекції праці об'єднані в одну інспекційну систему нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю, включаючи правила і норми безпеки та гігієни праці – Національну інспекцію праці (НІП), підпорядковану Сейму Республіки Польща. Діяльність НІП спрямовується та координується Тристоронньою радою з охорони праці, до складу якої входять 36 осіб, серед них депутати, сенатори,

представники профспілок, організацій роботодавців, інших громадських організацій, які опікуються питаннями праці, а також експерти та представники науки [1].

Необхідно наголосити, що НПІ забезпечує контроль за всіма роботодавцями, зокрема усіма особами (незалежно від їх юридичного статусу), які наймають працівників на основі трудових відносин, незважаючи на форму власності підприємства та кількість зайнятого персоналу. Крім того, НПІ також уповноважена проводити інспекції в будь-якій організації, для якої виконується робота. Відповідно до світової практики державний інспектор праці має бути універсалом, який володіє широким спектром знань, однак при цьому потребує допомоги вузьких спеціалістів, які мають ґрунтовні знання з конкретної галузі: бухгалтерії, економіки, інженерії, юридичної науки, психології, медицини тощо. На сьогодні така практика та ставлення до інспектора праці, розуміння його місця та ролі в системі державних органів відсутнє [1].

В Італії інституційна система безпеки та гігієни праці підпорядковується Міністерству праці та охорони здоров'я, а також Регіональним координаційним комітетам і Координаційним комітетам Автономних провінцій Тренто та Больцано, а також соціальним партнерам. Їх повноваження включають надання консультацій з питань розвитку законодавства, контролю за здоров'ям працівників та його зміцненням. Іншими органами, що беруть участь у процесі забезпечення охорони праці, є Міністерство внутрішніх справ, INAIL (Istituto Nazionale per l'Assicurazione contro gli Infortuni sul Lavoro, Італійський орган з питань компенсації робітників, який працює в галузі безпеки та гігієни праці на робочому місці з 1994 року) та CCIAA (Camere di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura, Торгово-промислові палати). CNEL (Consiglio Nazionale per l'Economia e il Lavoro, Національна Рада з питань економіки та праці) також вносить свій внесок у консультативну діяльність та розробляє міркування на прохання парламенту, уряду та регіонів; готує огляди і пропозиції щодо законодавства про трудову та соціальну політику; готує періодичні звіти, дослідження та опитування з цих питань на ринку праці. INAIL спрямований на зменшення ризиків, пов'язаних з роботою, і здійснює інформування, навчання та контроль діяльності у галузі безпеки та гігієни праці на виробництві. Щоб зменшити кількість нещасних випадків на робочому місці та щоб культивувати справжню культуру безпеки праці по всій країні, INAIL розвиває та сприяє постійному удосконаленню розвитку інтегрованої системи захисту працівника та підтримки бізнесу, здатної запропонувати

ефективні, інноваційні, загальнодоступні цільові інструменти контролю за охороною праці [2, с. 121–122].

В Італії нормативно-правове регулювання охорони праці спрямоване на створення та поширення культури безпеки та профілактики, приділяючи при цьому більшої уваги всім видам діяльності та ініціативам, які сприяють підвищенню відповідальності та самосвідомості поведінки працівників, а не тільки визначають стратегію ефективної боротьби з виникненням нещасних випадків на виробництві. Особливістю системи охорони праці в Італії є те, що безпека праці регулюється не тільки державним законодавством, яке до речі посилило відповідальність за порушення вимог техніки безпеки із тяжкими наслідками, а й ефективною внутрішньою політикою підприємств та установ, які використовують найману працю [3, с. 47–48].

У більшості країн інспекції займаються підготовкою стандартів у трудовій сфері, а потім здійснюють моніторинг дотримання цих стандартів. Універсальний, загальний характер нагляду здійснюють інспекції праці Бельгії, Болгарії, Греції, Іспанії, франкомовній Африки та ін. В деяких країнах нагляд носить більш вузький характер (тільки безпеку і здоров'я працівників, праця жінок і дітей). Це відноситься до північних країн, Великобританії та ін. Так, в Бельгії інспекція праці функціонує в складі трьох різних державних департаментів, які підпорядковані одному центральному органу – Міністерству праці. Через такий розподіл координація є досить проблематичною і спостерігається дублювання адміністративних функцій, окремі банки даних та недостатньо узгоджене використання людських і матеріальних ресурсів призводить до збитків та зниження ефективності діяльності. Через це громадянам важко зрозуміти відмінності у сфері впливу окремих систем. Що стосується більшості англomовних африканських та деяких азійських країн, то у них працюють дві служби: інспекція праці, яка відповідає за загальні умови праці та соціально трудові відносини; фабрична інспекція, яка відповідає за безпеку та гігієну праці [4, с. 135–136]. На підставі викладеного доцільно підтримати думку О. Андрійчука, який зазначає, що у сфері державного нагляду і контролю, корисним є досвід Польщі та Італії, у яких інспекції праці діють на сучасному рівні, забезпечено ефективну координацію та співпрацю з недержавними органами, підприємствами і організаціями [5, с. 9].

Таким чином, довід вказаних країн свідчить про те, що в них сформувались досить дієві механізми нагляду і контролю за охороною праці всіх категорій працівників, в тому числі й поліцейських. Зокрема, особливе значення в процесі забезпечення охорони праці поліцейських відіграють поліцейські профспілки, які, окрім здійснення контрольної діяльності, приймають активну участь в лобюванні інтересів

працівників поліції у створенні безпечних умов праці, поліпшення якості надання медичних послуг, реабілітації, захисту законних інтересів членів профспілок у відносинах з наймодавцями (наприклад, з МВС, органами місцевого самоврядування щодо муніципальної поліції).

Література:

1. Біла Г. Зарубіжний досвід діяльності інспекцій праці. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_03\(10\)/11bgmdip.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_03(10)/11bgmdip.pdf)

2. Мельник-Лимонченко О. Р. Досвід Європейського союзу у сфері контролю за забезпеченням охорони праці. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. № 4. 2020. С. 117–122.

3. Фесенко О. О., Лисюк В. М., Сахарова З. М. Порівняльний аналіз складу і обов'язків служб охорони праці в Україні та Італії : зб. тез доп. 79-ї наук. конф. викл. акад., Одеса, 16–19 квіт. 2019 р. / Одес. нац. акад. харч. технологій ; під заг. ред. Б. В. Єгорова. Одеса, 2019. С. 46–48.

4. Мельник А. В. Адміністративно-правові засади здійснення нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства України : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.06. Тернопіль. 2019. 204 с.

5. Андрійчук О. В. Зарубіжний досвід правового регулювання нагляду та контролю за додержанням трудового законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2014. № 9-2. Т. 2. С. 7–9.

СЕКЦІЯ 6. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

ДО ПИТАННЯ МЕТОДІВ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОЇ РОБОТИ

Анохін В. О.

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри права, політології та міжнародних відносин
Університету імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна*

Способи й прийоми аналізу, оцінки та прогнозування безпосередньо в науковій літературі пов'язують з такими філософськими категоріями як методи. Зазначена теза є логічним продовженням визначенню філософського поняття методу викладеного в філософському словнику Розенталя М.М., а саме метод є шляхом до мети, способом її досягнення [1, с. 241].

Одне з наукових визначень методів управлінської діяльності надано Атаманчуком Г.В. відповідно до якого методи необхідно розуміти як способи та прийоми аналізу й оцінки управлінських ситуацій, використання правових і організаційних форм впливу на свідомість і поведіння людей у керованих суспільних процесах, відносинах і зв'язках [2, с. 174]. Сучасні технології виробництва інформації все більше торкаються не тільки процесів фіксації, тиражування, поширення інформації, але й також аналізу, переробки, смислової трансформації знань.

Розкриваючи зміст методів інформаційно-аналітичного забезпечення правової роботи органів державної податкової служби (далі за текстом «ОДПС»), їх можна об'єднати за тими процедурами, що стосуються виконання правової роботи ОДПС, у наступні групи методів:

- 1) правової аналітики;
- 2) економічного аналізу;
- 3) прогнозування і планування;
- 4) аудиту.

1. **Методи правової аналітики.** Зацікавлені в дефініціях можуть знайти визначення «аналізу» в словнику Ожегова С.І., який під аналізом розуміє метод наукового дослідження шляхом розгляду окремих сторін, властивостей, складових частин чого-небудь [3, с. 24].

Досліджуючи проблеми аналізу як методів інформаційно-аналітичного забезпечення правової роботи в ОДПС, нами було з'ясовано, що найпоширенішим методом аналізу зовнішньої інформації про платника є метод аналізу доходів та витрат.

Аналітична робота в апараті органів державної влади стала обов'язковою. Така робота вимагає неаби-яких зусиль та уваги при виконанні конкретної задачі. Також, необхідно бути фахівцем в конкретній галузі та достеменно володіти ситуацією та розуміти проблематику з причини її виникнення до аналізу кожного етапу її розвитку. Актуальним залишається застосування різних методів та засобів, прийомів аналізу. Не виключенням з цього є й юридична служба ОДПС України, де одним з головних видів діяльності є аналітична робота.

До сьогодні практично відсутні визначення правової аналітики, її походження, зміст, сутність та завдання. Загальновідома позиція науковців зводиться до того, що аналітична робота не може абстрагуватися від роботи, пов'язаної з обробкою інформації, оскільки інформація є базовим фундаментом для аналітики.

Враховуючи вищенаведене, вважаємо зайвим зазначати, що для ефективного керування необхідно мати інформацію про об'єкт управління. Процес та результат управлінських рішень знаходиться в безпосередній залежності від обсягу, своєчасності подання та якості аналізу інформації. Реальний стан справ в управлінні соціально-економічними та політичними процесами лише підтверджує вищезазначену тезу.

2. Методи економічного аналізу. Більшість інформації, яка являє собою базу для аналітичної діяльності, існує у вигляді статистичних даних, й це стосується не лише органів податкової служби. Як правило, статистичний аналіз відображає стратегічний рівень прогнозування та планування, що обумовлює прерогативу аналітичної діяльності на рівні центрального органу ДПС. При цьому, не залежно від того, що аналітична робота притаманна більшості структурних підрозділів всіх рівнів.

Практична діяльність органів державної податкової служби дозволяє дійти висновку що для визначення реальної оподатковуваної бази із застосуванням методу економічного аналізу можна брати до уваги виключно законні джерела податкової інформації як-то, інформацію отриману від органів влади та третіх осіб та результати минулих перевірок та ревізій.

При цьому, вкрай необхідним є створення системного підходу до організації роботи з клієнтами (юридичними особами) у напрямі забезпечення проведення економічного аналізу з використанням

результатів електронної перевірки та стимулювання самостійного виконання платниками податків зобов'язань перед бюджетами та державними цільовими фондами відповідно до чинного законодавства.

Правова робота в ОДПС України втілює в себе комплексну аналітичну діяльність, вирішуючи складні, часто нестандартні питання, які не може вирішити самостійно жодний інший структурний підрозділ ДПС України. Тому, під час виконання правової роботи юристи стикаються з необхідністю обробки тих обсягів інформації, що стосується нормативно-правового врегулювання питань з роботи кожного структурного підрозділу ДПС, а також інформації, вже накопиченої цими структурними підрозділами під час адміністрування податків.

3. Методи прогнозування і планування. Нерозривно з аналітичною діяльністю в правовій роботі ОДПС України пов'язано планування. *Планування* як методологічний підхід являє собою процес визначення цілей, яких система податкової служби передбачає досягти за певний період, а також засобів, шляхів та умов її досягнення. Планування об'єднує структурні підрозділи податкової служби загальною метою, надає усім процесам однонаправленість і зкоординованість, що дозволяє найбільш повно і ефективно використовувати ресурси, комплексно, якісно та швидко вирішувати різноманітні завдання. Під плануванням розуміють управлінську діяльність, яка визначає перспективу та майбутній стан системи ОДПС. З допомогою планування створюється орієнтир її майбутньої діяльності [4].

Планування є важливою частиною юридичної практики в системі ОДПС. Багатьом відомо, що для отримання реальних позитивних результатів, спочатку потрібно провести ретельну підготовку – спланувати, обговорити, вислухати думки та зауваження й ще раз все переосмислити. Тому, успішна правова робота неможлива як без довгострокового планування, так й без оперативного планування конкретної структурної одиниці державного органу.

Передумовою планування є *прогнозування*. Цей метод являє собою виявлення об'єктивних (реальних) тенденцій, станів розвитку бізнесу в майбутньому, а також альтернативних шляхів розвитку і термінів їх здійснення. Прогноз повинен дати уявлення про напрямок розвитку, про засоби досягнення цілі, про результат його дій. Успіх майбутнього визначає не тільки сьогодні, але і минуле. Прогноз неможливо відокремити від планування, він його органічна частина. Це положення стосується не тільки суб'єкта господарювання, але і системи державної податкової служби щодо адміністрування податків [4].

Прогнозування – це процес, пов'язаний з усвідомленням результатів минулого для створення орієнтиру в майбутньому. Якщо усвідомлення

результатів в минулому здійснено з аналізом причин, які були підставою недосягнення поставленої мети та зрозуміло причини ризиків, що також заважали досягненню поставленої мети, то таке прогнозування може бути покладено в основу планування.

Загальні цілі прогнозування правової роботи органів ДПС формулюються і встановлюються на основі загальної місії організації і визначених цінностей і цілей, на які орієнтується вище керівництво [3]. Успіх в діяльності державного органу, зокрема податкового, може бути досягнутий у разі якщо мета буде мати чітко визначені характеристики.

Прогноз має грецьке походження та, по-суті, «prognosis» означає передбачення в майбутньому якихось явищ або подій. Відповідно, прогнозуванням є процедура щодо визначення таких явищ або подій на майбутнє.

Науковці виділяють близько 200 методів прогнозування, зазначаючи, що методи прогнозування тісно пов'язані з принципами. Слід зауважити, що по суті, методи прогнозування є способами реалізації принципів.

Методи прогнозування прийнято поділяти на формалізовані та інтуїтивні.

4. Методи аудиту. Партнерські відносини між податковими органами та платниками податків були закладені в стратегію модернізації податкової служби.

Така модель взаємовідносин будувалась на принципах прозорості, довіри, зменшення кількості документальних перевірок, доброчесності ведення бізнесу. Ключовим посилом модернізації податкової служби, це було зміна іміджу державного органу з чітко вираженого фіскального на сервісний або консультативний. При цьому контрольно-перевірочна робота зміщувала свої акценти на доперевірочну роботу, тобто на стадію виявлення та упередження податкових та валютних правопорушень на якомога ранній стадії, на стадії аналізу діяльності платника податків. Все це обумовило виникнення нових методів контролю та аналізу. З'явився, так-би мовити, «кабінетний аудит».

«Кабінетний аудит» – це форма контролю за діяльністю платника податків за допомогою податкової, фінансової звітності та іншої зовнішньої інформації, в тому числі комп'ютерних мереж та баз даних. Все це являло принципово нову методику.

Як показав час, «кабінетний аудит» виправдав себе певною мірою. Реорганізація податкової служби звелась до того, що контрольно-перевірочна функція, яка була притаманна інспекціям, стала функцією податкового органу регіонального (обласного) рівня.

В свою чергу, запровадження «кабінетного аудиту» призвело до змін в організації роботи податкового органу вцілому та підрозділах по обробці та аналізу податкової звітності зокрема.

«Кабінетний аудит» відрізняється від фіскального підходу тим, що пов'язаний з іншою організацією роботи щодо отримання та аналізу податкової інформації.

Література:

1. Философский словарь / под ред. М. М. Розенталя. Москва : Политиздат, 1972. 496 с.
2. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления. Курс лекций. Москва : Юрид. лит., 1997. 400 с.
3. Ожегов С. К. Словарь русского языка. Ок. 57 000 слов / под. ред. чл.-корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой. 18-е изд., стереотип. Москва : Русск. яз., 1986. 797 с.
4. Правові засади інформаційно-аналітичної роботи органів державної податкової служби. Електронний ресурс: URL: <http://nadoest.com/perelik-umovnih-skoroehene-4> (дата звернення: 20.05.2022).

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОСАДОВА ОСОБА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ»

Анохін О. Д.

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

м. Київ, Україна

Поняття «посадова особа» виходить за межі публічно-службових відносин. Посадова особа, на відміну від інших службовців, наділена владними повноваженнями, що дозволяють забезпечувати централізований вплив на організаційну структуру, сприяти її цілісності й узгодженості діяльності службового апарату при виконанні завдань і функцій, визначених відповідно до його компетенції. Якщо поняття «посадова особа» розглядати лише в межах публічної служби, то воно становитиме окрему групу службовців, тобто тих, хто обіймає керівні посади або нормативно наділені правом вчиняти управлінські дії [1, с. 183].

Термін «посадова особа» вживають для позначення будь-якої особи, яка обіймає певну посаду в державній чи недержавній структурі. Але в юридичній теорії та практиці «посадова особа» підкреслює значущість місця особи, зазвичай керівників, їх заступників та інших,

що мають право віддавати розпорядження підлеглим і непідлеглим (для державних службовців) та вирішувати питання господарсько-фінансової діяльності [2]. Посадові особи, підкреслює О.В. Петришин, організовують управлінський процес в органі публічної адміністрації чи її підрозділі, здійснюють представництво в зовнішніх правовідносинах, забезпечують повноту й оперативність надання публічних послуг. Серед посадових осіб найбільшою повнотою владних повноважень наділені керівники. Керівники публічної адміністрації несуть персональну відповідальність за дії відповідного органу чи підрозділу. У літературі справедливо зазначено, що в єдиноначальних органах рішення приймається оперативно, швидко, існує менш витратне функціонування органу за умови чіткого дотримання визначених завдань і відповідальності [3, с. 18].

В.М. Гаращук вказує, що посадова особа – це службовець (державного або недержавного органу), якому з метою постійного чи тимчасового управління ввіреною йому структурою надано організаційно-владні повноваження, закріплені у відповідних нормативних актах (про ознаки посадової особи див. вище) [4, с. 51]. Т. Оленченко вказує, що посадова особа – це службовець, який займає постійно або тимчасово посаду керівника чи заступника керівника державного органу або його апарату, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, чи інша особа, на яку законами або іншими нормативними актами з метою постійного або тимчасового управління організаційною структурою покладено здійснення організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків або виконання таких обов'язків за спеціальними повноваженнями [5]. До характерних ознак посадової особи, на думку Н.В. Янюк, необхідно віднести наступні: 1) є представниками влади; 2) застосовують вказівки обов'язкового характеру щодо осіб, з якими не перебувають в службово-трудовах відносинах; 3) вправі застосовувати заходи адміністративного примусу, у тому числі адміністративної відповідальності, у передбачених законодавством випадках; 4) представництво інтересів органу (підрозділу) з іншими суб'єктами здійснюється на підставі доручення. До службових осіб належать ті, хто здійснює функціонально-владні повноваження, у тому числі її ті, хто виконує делеговані державою повноваження, зокрема нотаріуси. До службових осіб належать усі особи, які здійснюють інспекційні повноваження, у тому числі й органів фінансового контролю [1, с. 93–94].

Посадова особа, пише Н.В. Левківська, є професійним виконавцем управлінських функцій. Саме наявність повноважень визначає її роль в управлінському процесі. Організаційно-розпорядчі обов'язки – це обов'язки по здійсненню керівництва трудовим колективом, діяльністю

окремих працівників. Виконання особою організаційно-розпорядчих функцій супроводжуються визначенням форм та застосуванням відповідних методів управлінської діяльності, вибором моделі впливу на підлеглих і створенням умов для виконання ними службово-трудоових обов'язків. Це -реальні важелі впливу на формування органу чи його підрозділу та на скерування діяльності підлеглих по службі працівників у напрямі виконання завдань та функцій відповідно до компетенції цього органу. Виконуючи свої повноваження, така посадова особа водночас реалізує компетенцію відповідної організаційної структури і здійснює управління людьми, впливаючи на їх поведінку з допомогою юридично-владних дій. Водночас вона правомочна використовувати і заохочувальні заходи, які сприяють підвищенню якості виконання доручених справ. Разом з тим посадова особа несе персональну відповідальність за діяльність організаційної структури. Таким чином, виконання організаційно-розпорядчих функцій є характерною ознакою лише для керівної посади [6].

Слід відмітити, що вчені-адміністративісти виділяють низку особливостей посадових осіб, серед яких: займає посаду в державних органах і/або органах місцевого самоврядування, в державних і муніципальних установах тощо; реалізує владні повноваження; представляє державу і муніципальні утворення; має, як і всі державні і муніципальні службовці, права, обов'язки, обмеження і заборони по службі; може застосовувати заходи примусу; реалізує повноваження щодо накладення дисциплінарних стягнень; може видавати адміністративні акти; здійснює контрольньо-наглядові повноваження; може бути суб'єктом юридичної відповідальності [7]. На відміну від такого розширювального переліку ознак посадової особи, підкреслює К.М. Зубов, науковцями пропонувалися три ознаки: 1) управлінські функції; 2) обов'язки щодо забезпечення якості праці інших осіб; 3) владні повноваження [8].

Отже, проведений вище аналіз дає змогу констатувати, що посадовою особою в органах Національної поліції України є службовець, який займає керівну посаду у певному структурному підрозділі та/або органі поліції та відповідно до норм чинного законодавства наділений особливим адміністративно-правовим статусом, котрий дає їм змогу виконувати управлінсько-розпорядчі функції з метою забезпечення нормального процесу функціонування ввіреного йому суб'єкта, а також організації трудового процесу їх працівників. Характерними ознаками посадових осіб поліції є наступні:

– займають керівні посади у державному правоохоронному органі з особливим правовим статусом – Національній поліції України;

- володіють рядом специфічних повноважень владно-управлінського характеру;
- підпорядковані їм особи володіють спеціальним службово-трудохим статусом.

Література:

1. Янюк Н. В. «Посадова» і «службова» особи публічної адміністрації: проблема понятійного апарату в законодавстві України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2014. Вип. 10-2(1). С. 91–94.
2. Самофалов Л. П. Особливості розуміння понять «посадова особа», «службова особа», «представник влади» та їх значення в правовому регулюванні пенітенціарних правовідносин / Л. П. Самофалов, О. Л. Самофалов. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 136–148.
3. Петришин А. В. Статус должностного лица: природа, структура, специализация. К. : УМК ВО, 1990. 74 с.
4. Гарашук В. М. До питання про визначення суті окремих термінів в адміністративному праві. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3(9). Ювілейний.
5. Оленченко Т. Л. Особливості відповідальності посадових осіб системи МВС України (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2006.
6. Левківська Н. В. Поняття «посадова особа місцевого самоврядування»: проблемні питання правового регулювання в Україні. URL: http://academy.gov.ua/ej/ej9/doc_pdf/Levkivska_NV.pdf
7. Старилов Ю. Н. Служебное право : учебник. М., 1996. С. 380–381.
8. Ноздрачев А. Ф. Государственная служба : учебник. М., 1999. С. 175.

СУТНІСТЬ ОБОВ'ЯЗКУ ДЕРЖАВИ ЗАБЕЗПЕЧИТИ СХОРОННІСТЬ ЛІСОВОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Барчук В. О.

*кандидат юридичних наук,
керівник ДП «Старшчський військовий лісгосп»
м. Луцьк, Україна*

Максимчук В. В.

*директор ДП «Волинський військовий лісгосп»
м. Луцьк, Україна*

Ліси життєво необхідні для життя на Землі. Вони очищають повітря, фільтрують воду, запобігають ерозії ґрунтів та діють як важливий буфер проти зміни клімату. Ліси є домом для великої кількості різноманітних рослин та тварин у світі та забезпечують основні природні ресурси від деревини та продуктів харчування до лікарських рослин. Ліси також підтримують життя місцевих громад та допомагають їм процвітати [1]. Зокрема Н. Бондарчук уточнює, що лісові ресурси виступають основним джерелом деревини та іншої лісової продукції, технічної і лікарської сировини, що використовуються в цілях задоволення потреб різних галузей господарства та населення. В економічному значенні ліс є основою паперової, меблевої та інших галузей промисловості. Виконуючи важливу екологічну функцію, ліс є незамінним джерелом поліпшення клімату [2, с. 276]. Крім того, ліси, як складова частина біосфери Землі, за рахунок своїх екологічних властивостей здійснюють клімато-регулюючі, захисні, рекреаційні та санітарні функції в природному середовищі. І врешті-решт, в умовах перманентної урбанізації суспільства, збільшення масштабів господарської діяльності в планетарному значенні саме ліси виконують дуже важливі в життєдіяльності людей естетичну, культурно-оздоровчу та науково-пізнавальну функції [3, с. 25]. Тому зрозуміло, що без належного правового впливу та адміністративно-правового регулювання охоронного характеру у сфері забезпечення збереження лісової екосистеми унеможливлене раціональне використання лісових ресурсів та підтримання оптимального рівня екологічної безпеки життєдіяльності людини.

Але ліси у всьому світі знаходяться під загрозою. Незважаючи на ключову роль, яку ліси відіграють у світовому екологічному та економічному здоров'ї, ми продовжуємо втрачати ліси разом із тваринами, які знаходяться під загрозою зникнення, що мешкають у них [1]. Наразі загальна площа лісового фонду України становить –

10,4 млн га, із яких вкритих лісовою рослинністю – 9,6 млн га. Лісистість території країни становить 15,9%. За 50 років площа лісів зросла на 21%, а запас деревини майже у три рази [4]. Лісовими ресурсами найкраще забезпечені Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька та Закарпатська області, а найгірше – Миколаївська та Херсонська області. Однак можна спостерігати інтенсивну рубку гірських лісів, за останні 40 років зникла значна частина лісового покриву, що вже сьогодні має катастрофічні наслідки. Українські Карпати не здатні утримувати вологу. Вода, яка дуже швидко стікає в долини, створює масштабні екологічні лиха, зокрема зсувів та ерозії ґрунтів, селевих потоків, карстових явищ тощо. Тобто Україна, маючи потужний природно-ресурсний потенціал, нераціонально його використовує, наносячи значної шкоди навколишньому середовищу, що вже сьогодні має катастрофічні екологічні наслідки. На ситуацію також впливають такі фактори як: ведення бойових дій на сході України; відсутність реальних джерел стабільного інвестування в економіку; зростаючий рівень всеохоплюючої корупції; недостатня підтримка державою малого та середнього бізнесу тощо [5, с. 266–267].

Отже, сьогодні вкрай актуальним є питання забезпечення з боку держави схоронності лісового фонду України усіма доступними способами та засобами, основними з яких традиційно вважаються ті, що передбачені актами адміністративного законодавства.

Література:

1. Responsible Forestry: Overview. World Wildlife Fund. 2021. URL: <https://www.worldwildlife.org/industries/responsible-forestry>
2. Бондарчук Н.В. Актуальні питання правового режиму лісів України. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 4. С. 276–279.
3. Волков О. Адміністративно-правове забезпечення використання й охорони лісового фонду України : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 264 с.
4. Загальна характеристика лісів України. Державне агентство лісових ресурсів України. 2021. URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/lisi-ukrayini/zagalna-harakteristika-lisiv-ukrayini>
5. Замятіна Н. В. Природно-ресурсний потенціал регіонів України як чинник економічного зростання. *Проблеми регіоналістики: минуле, сучасне, майбутнє* : матеріали Науково-практичної Інтернет-конференції. КНЕУ, березень 2017 р. С. 265–267.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ ЗА ПОЗОВАМИ В ІНТЕРЕСАХ ВИКРИВАЧІВ ТА В ДЕЯКИХ ПОВ'ЯЗАНИХ КАТЕГОРІЯХ СПРАВ

Будкевич В. А.

*аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Станом на сьогодні існує певна специфіка використання електронних доказів у адміністративних справах, що стосуються захисту інтересів викривачів, зокрема, щодо розподілу обов'язку доказування, специфічного предмета доказування та видів доказів, які подаються на підтвердження відповідних обставин (останнє стосується і деяких інших пов'язаних категорій справ, зокрема, щодо захисту інтересів осіб, щодо діяльності яких здійснив повідомлення викривач). «Викривачем» відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» слід вважати «фізичну особу, яка... повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною... діяльністю...» [1].

Так, по-перше, відповідно до ч. 2 ст. 77 Кодексу адміністративного судочинства України у справах щодо застосування суб'єктом владних повноважень чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до викривача *обов'язок доказування*, що прийняті рішення, вчинені дії є правомірними і не були мотивовані діями позивача чи його близьких осіб щодо здійснення цього повідомлення, покладається на відповідача [2]. На нашу думку, така норма є обґрунтованою з огляду на те, що переважна більшість електронних документів та іншої електронної інформації формується, зберігається саме у суб'єкта владних повноважень. До того ж, незалежно від вказаної норми, у вказаній статті зазначено, що суб'єкт владних повноважень повинен подати суду всі наявні у нього документи та матеріали. Отже, на відповідача покладається і обов'язок доведення факту належності та допустимості відповідних (електронних) доказів. Зазначене не позбавляє позивача (викривача) ставити під сумнів автентичність наданих електронних доказів (їх копій), зокрема, відповідно до ч. 5 ст. 99 Кодексу адміністративного судочинства

По-друге, в таких категоріях справ існує специфічний предмет доказування та відповідне сформоване практикою коло «стандартних»

доказів, зокрема електронних, на їх підтвердження. В першу чергу, до нього входять обставини щодо:

1) факту здійснення повідомлення викривачем про факти корупції через відповідні канали зв'язку; попередня обґрунтованість такого повідомлення (останнє може не стосуватися конкретної ситуації – залежно від обставин справи). В цьому аспекті визначальним є той факт, що серед каналів зв'язку, через які може здійснюватися повідомлення, чи не в першу чергу зазначені *електронні* засоби зв'язку (електронний портал, телефонні лінії тощо). Тому інформація з таких джерел може набути статусу саме електронних доказів (при дотриманні вимог щодо законності її створення, а також збирання для потреб судочинства);

2) обставини, які можуть свідчити про вчинення незаконного тиску саме у зв'язку із здійсненням викривачем відповідного повідомлення та інші порушення, що були допущені суб'єктом владних повноважень відносно прав та інтересів Позивача. Це можуть бути, зокрема, обставини щодо істотного порушення порядку здійснення дисциплінарного провадження щодо викривача (наприклад, неналежне повідомлення електронними засобами зв'язку про дату і місце проведення засідання дисциплінарної комісії) [3].

В контексті релевантної судової практики в розрізі електронних доказів поставали переважно питання щодо належності електронних доказів, зокрема, за таких фактичних обставин:

– «...При цьому, суд вважає недоведеним той факт, що позивач повідомлялась засобами електронної пошти, оскільки матеріали особової справи не містять тієї електронної адреси на яку направлялось повідомлення...» (питання про належність особі адреси електронної пошти) [3].

– «...Через мобільний додаток Telegram направлено повідомлення про запрошення до участі в засіданні Дисциплінарної комісії... Із матеріалів особової справи № 507 (т.1) ОСОБА_1 встановлено, що особисто позивачем у особовій картці № НОМЕР_1 зазначено номер телефону... Саме на цей номер телефону і направлено було повідомлення, а отже, вважається врученим...» [3].

В окремих випадках згадувалося питання про можливість дослідження оригіналів електронних доказів [4]. Водночас в інших випадках скріншоти приймалися як належні докази [5].

При цьому, цікавим є той факт, що, наприклад, в Порядку фіксації доведення інформації або документів до відома державного службовця шляхом використання засобів телекомунікаційного зв'язку, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1042 від 11.12.2019, прямо вказано, що копія знімку екрану засобу телекомунікаційного

зв'язку може бути використана як додаток до протоколу, що підтверджує факт надіслання інформації або документів [6]. В такому вигляді, очевидно, докази поставатимуть і в судовому провадженні. Водночас в Роз'ясненнях до «Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо електронних доказів у цивільних та адміністративних провадженнях» вказано, що роздруківки (скріншоти) не є надійною формою подання електронних доказів, з огляду на неможливість перевірки метаданих та прихованої інформації [7]. Вказана обставина зумовлює необхідність доповнити відповідні нормативні положення щодо важливості зберігання оригінальної електронної інформації для цілей, зокрема, потенційного судового провадження.

Отже, в адміністративних справах щодо захисту прав та інтересів викривачів та деяких пов'язаних категоріях справ існують певні особливості використання електронних доказів, зокрема, пов'язані з видами електронних доказів на підтвердження конкретних обставин справи, обов'язку щодо їх подання, оцінки їх належності тощо. На нашу думку, наразі матеріальне законодавство, що встановлює процедури, порядок формування та зберігання відповідної електронної інформації, наразі потребує вдосконалення, а судова практика повинна виробити підходи щодо застосування відповідних процесуальних норм в розрізі використання електронних доказів.

Література:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 23.05.2022).
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06 липня 2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 23.05.2022).
3. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 24.11.2021 у справі № 420/13302/20. *Opendatabot* : інформаційна система. URL: <https://opendatabot.ua/court/101723475-bf9e88cfe2e8e75b44353bb33d7f5689> (дата звернення: 23.05.2022).
4. Рішення Окружного адміністративного суду м Києва від 18.07.2019 у справі №640/18969/18. *Opendatabot*: інформаційна система. URL: <https://opendatabot.ua/court/83213550-9142f8dd65ffbf293f4087c00f839a01> (дата звернення: 23.05.2022).
5. Рішення Харківського окружного адміністративного суду м. Києва від 03.03.2020 у справі № 520/6163/19. *Opendatabot* : інформаційна система. URL: <https://opendatabot.ua/court/88204120-b4fa2d207fcb0ca33d7345b0f549b154> (дата звернення: 23.05.2022).

6. Про затвердження Порядку фіксації доведення інформації або документів до відома державного службовця шляхом використання засобів телекомунікаційного зв'язку: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.2019 №1042. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1042-2019-%D0%BF#Text>

7. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо електронних доказів в цивільних та адміністративних провадженнях від 30.01.2019 (текст). *Рада Європи* : веб-сайт. URL: <https://rm.coe.int/guidelines-on-electronic-evidence-and-explanatory-memorandum/1680968ab5> (дата звернення: 24.05.2022).

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Ваврик С. О.

студентка 2 курсу ОС «Бакалавр»

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Питання визначення адміністративно-правового статусу Національного агентства з питань запобігання корупції є дуже важливим з кількох причин. По-перше, розуміння особливостей основних елементів Національного агентства з питань запобігання корупції (далі-НАЗК) дозволяє зробити повну і цілісну характеристику в розрізі аналізу його окремих складових. По-друге, особливий правовий статус є тим, що вирізняє НАЗК з-поміж інших суб'єктів запобігання та протидії корупції в Україні. По-третє, сприятиме кращому розумінню його як органу, що виконує одну з найважливіших функцій, а саме – антикорупційну, як одну з основних функцій держави, що забезпечує нормальне існування держави як єдиного механізму. При цьому антикорупційною функцією є комплексна діяльність, спрямована на ліквідацію причин та умов патогенності корупції, яка у найбільш загальному вигляді полягає в нормалізації роботи державного апарату, побудованого за максимально зручною та корисною для всіх членів суспільства технологією [1].

У науці адміністративного права питанням визначення поняття адміністративно-правового статусу займалися багато вчених. Наприклад, Н. Оніщенко, визначає вище вказане поняття як систему законодавчо встановлених і гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів і обов'язків суб'єкта суспільних відносин,

а В. Миколенко вважає, що адміністративно-правовий статус – це наявність у конкретної особи суб'єктивних прав і обов'язків, передбачених нормами адміністративного права [2]. Однак спираючись на багатоаспектний підхід до визначення елементів адміністративно-правового статусу, до них слід віднести: правосуб'єктність; права, свободи, обов'язки, законні інтереси; юридичну відповідальність; гарантії правового статусу; повноваження. Місце і роль суб'єктів у системі запобігання корупції обумовлюється їхнім адміністративно-правовим статусом. Під адміністративно-правовим статусом Національного агентства з питань запобігання корупції запропоновано розуміти сукупність закріплених нормами адміністративного права елементів, які визначають спрямованість діяльності вказаного агентства, а також встановлюють призначення вказаного органу у системі відповідних суб'єктів [3].

Особливості адміністративно-правового статусу НАЗК встановлюються ЗУ «Про запобігання корупції» (далі-Закон). Уваги заслуговують такі його статті, як 6, 9, 11, 12, 14 та 17, які, відповідно, закріплюють порядок призначення Голови НАЗК; гарантії незалежності агентства; повноваження органу; основні права; контроль за діяльністю агентства; фінансове та матеріально-технічне забезпечення органу. Найбільш важливим елементом адміністративно-правового статусу НАЗК варто визнати юридичні гарантії, оскільки саме вони є тим правовим механізмом, що забезпечує безперешкодну, незалежну, безсторонню, стабільну і безперебійну діяльність агентства із реалізації покладених на нього завдань. Посилаючись на Закон, гарантії можна розділити на певні види. Передусім це гарантія фінансової незалежності членів НАЗК, що закріплюється статтею 17 Закону, яка говорить про те, що фінансове забезпечення Національного агентства здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, а фінансування Національного агентства за рахунок будь-яких інших джерел забороняється, крім випадків, передбачених міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, або проектами міжнародної технічної допомоги [4]. Далі виділимо гарантію безсторонності членів агентства, що гарантується особливим порядком їхнього призначення, який закріплений у статті 6 Закону, а також таким нормативно-правовим актом, як Положення Кабінету міністрів України «Про проведення конкурсу з відбору кандидатів на посади членів Національного агентства з питань запобігання корупції». Щодо прав агентства, то вони зазначені у статті 12 вищезазначеного Закону, зокрема до них належить отримання необхідної інформації від державних та муніципальних органів, органів досудового слідства, суб'єктів господарювання, громадян чи іноземців, у тому числі

з обмеженим доступом, задля належного виконання покладених на агентство функцій; отримувати інформацію з відкритих баз даних, реєстрів іноземних держав, у тому числі після внесення плати за отримання відповідної інформації, якщо така плата вимагається для доступу до інформації та інше. Тобто спеціальний статус органу дозволяє звертатися до абсолютно різних джерел, у тому числі тих, що обмежені у доступі, щоб сприяти виявленню або попередженню вчинення корупційних правопорушень. Не менш важливим є повноваження НАЗК, що встановлюються статтею 11 Закону. Серед них можна виокремити організаційно-розпорядчу діяльність, куди входить, зокрема, залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики та надання роз'яснень, методичної та консультативної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також нормотворчу діяльність, до якої можна віднести формування та реалізацію антикорупційної політики, розроблення проєктів нормативно-правових актів з цих питань.

Отже, аналіз особливостей адміністративно-правового статусу НАЗК сприяє кращому розумінню місця цього органу в системі суб'єктів запобігання та протидії корупції, як суб'єкта зі спеціальним статусом, що наділений повноваженнями та правами, за допомогою яких він, як один із центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, отримує можливість формування і реалізації державної політики в антикорупційній сфері задля скеровування курсу держави у правильне русло.

Література:

1. Добродумов П. О. Антикорупційна політика як функція держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 9. С. 54–58.
2. Горбач М. І. Класифікація елементів адміністративно-правового статусу суб'єктів адміністративного права. *BULLETIN OF THE PENITENTIARY ASSOCIATION OF UKRAINE*. 2017. № 2.
3. Іщук Д. О. Адміністративно-правовий статус спеціалізованих суб'єктів протидії корупції в Україні : автореф. дис. ... д-ра юр. Наук : 12.00.07 / МВС України. Дніпро. 2021.
4. Про запобігання корупції : Закон України від 7 травня 2022 року № 1700-VII. Верховна рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

ЗАКОНОДАВЧІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ДОБРОЧЕСНІСТЬ»

Гаврилук Л. В.

*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
проблем правового та організаційного забезпечення діяльності
Міністерства Державного науково-дослідного інституту МВС України
м. Київ, Україна*

Міжнародні організації в різний час рекомендували впровадження перевірки на доброчесність як дієвого антикорупційного інструменту. Відповідно до статі 5 Конвенції ООН проти корупції від 30 жовтня 2003 р. кожна держава-учасниця, згідно з основоположними принципами своєї правової системи розробляє й здійснює або проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й невідкупності, прозорості й відповідальності. Прагне періодично проводити оцінку відповідних правових інструментів й адміністративних заходів з метою визначення їхньої адекватності з точки зору запобігання корупції та боротьби з нею [1].

В Засадах державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки, що затверджені Законом України від 14.10.2014 № 1699-VII було визначено, що істотно зміцнити резистентність публічної служби проявам корупції, а також довіру до неї з боку громадян можуть перевірки на доброчесність, які повинні проводитися з метою забезпечення професійної невідкупності, запобігання корупції серед публічних службовців, перевірки дотримання ними своїх посадових обов'язків, етичних стандартів поведінки, виявлення, оцінки та усунення чинників, що призводять до корупції. Порядок проведення яких слід визначити законом [2].

Практична значимість досліджуваної тематики вбачається у необхідності удосконалення механізму здійснення контролю за дотриманням правил доброчесності особами, уповноваженими на виконання функцій держави.

Аналізуючи вітчизняні нормативно-правові акти в яких зустрічається термін «доброчесність» хочемо відмітити наступне:

1. В Законі України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII (далі – Закон України «Про запобігання корупції») в ст. 1 «Визначення термінів» відсутнє визначення поняття «доброчесність». Проте в законі дане поняття згадується як:

– критерій відповідності посаді Голови Національного агентства з питань запобігання корупції(далі – Національне агентство);

– як вид перевірки працівників Національного агентства, яку проводить підрозділ внутрішнього контролю в порядку, визначеному Головою Національного агентства.

2. Відповідно до п. 5) ч. 1 ст. 4 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII одним із принципів державної служби є «добročесність».

В Кодексі етичної поведінки працівників Національного агентства з питань запобігання корупції, яке затверджено Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 17.05.2019 № 1382 «добročесність» також визначено як один із принципів, яким під час виконання своїх службових повноважень зобов'язані керуватися працівники Національного агентства.

3. Працівники Національного бюро та ДБР при призначені на посади у ці установи відповідно повідомляються про можливість проведення щодо них перевірки на добročесність (абз. 2 п. 3 ч. 2 ст. 13 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VIII; ч. 2 ст. 15 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 № 794-VIII).

4. Прокурор зобов'язаний щорічно проходити таємну перевірку добročесності (п. 5 ст. 19 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII (далі – Закон України «Про прокуратуру»)) відповідно до Порядку проведення таємної перевірки добročесності прокурорів в органах прокуратури України, який затверджено Наказом Генеральної прокуратури України 16.06.2016 № 205.

5. Як *критерій відповідності суддівській посаді* визначається *добročесність* (ст. 127; п. 4 ч. 16¹ Розділу XV Перехідні положення Конституції України[3]; ч. 1 ст. 69; п. 1 ч. 19 ст. 79; п. 3 ч. 2 ст. 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.07.2016 № 1402-VIII[4]).

6. *Добročесність, як принцип організації роботи з повідомленнями про корупцію визначається* – діяльність працівників органів Державної податкової служби, що базується на виконанні службових обов'язків відповідно до вимог законів України, правил етичної поведінки [5].

7. В Законі України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, *академічна добročесність* віднесена до засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності. Зокрема згідно зі ст. 42 зазначеного закону «академічна добročесність» – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання

та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Таким чином в нормах вітчизняного законодавства термін «добročесність» широко використовується у *формі юридичної термінології* як: вид перевірки; один із принципів діяльності державних службовців, та працівників правоохоронних органів; критерій відповідності посаді; принцип організації роботи з повідомленнями; принцип освітньої діяльності; діяльність працівників, що базується на виконанні службових обов'язків відповідно до вимог законів України та правил етичної поведінки.

Водночас законодавець не надав в цих законодавчих актах визначення понять «добročесність» та «перевірка на добročесність». Слід зазначити, що використання законодавчих дефініцій – це один із основних технічних прийомів, який забезпечує дотримання принципу правової визначеності та полегшує засвоєння тексту закону. Відповідно значення законодавчих дефініцій в тому, що за їх допомогою виключається двозначність. Проте на сьогодні феномен «добročесність» перебуває на етапі формування поняття, принципів, закономірностей розвитку, формування критеріїв забезпечення та критеріїв оцінювання добročесності. Що для правозастосовної практики є неприпустимим. Так як відсутні чіткі критерії, якими визначаються: яка підстава для оцінки, визначення або класифікація чогось; мірило [6], за якими визначається який працівник добročесний, а який ні.

Взагалі категорію «добročесність» слід віднести до фундаментальних категорій науки етики, яка відображає суб'єктивну форму моралі й означає результат виявлення в поведінці осіб, уповноважених на виконання функцій держави певних стійких моральних якостей. Тобто «добročесність» можна розглядати як спосіб, форму поведінкової діяльності при здійсненні ними своїх повноважень [7, с. 40].

Література:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 49. Ст. 2048.

2. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14.10. 2014 № 1699-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 46. Ст. 2047.

3. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.06.2021).

4. Про судоустрій і статус суддів: Закону України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 15.06.2021).

5. Методичні рекомендації з питань прийняття та розгляду повідомлень про корупцію в органах Державної податкової служби, затверджено наказом Державної податкової служби України від 03.09.2020 № 468.

6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.

7. Сорокіна Н. Г. Добросесність як необхідний морально-етичний складник діяльності публічного службовця. *Національний юридический журнал: теорія и практика*. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/5/8.pdf> (дата звернення: 12.12.2020).

8. Про державну службу: Закон від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/889-19> (дата звернення: 01.11.2019).

9. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

СПЕЦІАЛЬНІ ВЧЕНІ ЗВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ СЛУЖБОВОЇ КАР'ЄРИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Ганжа О. О.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності

факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

м. Харків, Україна

Риженко І. М.

кандидат технічних наук, доцент,

член-кореспондент Академії адміністративно-правових наук,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

Спеціальні звання притаманні мілітаризованим організаціям, трудова діяльність яких пов'язана із виконанням особливо важливих державних функцій, а також наявністю жорсткої ієрархії працівників, штат котрих будується за принципом єдиноначальності. Наприклад,

присвоєння працівникам звань завжди було прерогативою військової служби. Згідно із Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 № 2232-ХІІ всі військовослужбовці, резервісти та військовозобов'язані поділяються на рядовий склад, сержантський і старшинський склад та офіцерський склад, кожному з яких притаманний власний перелік військових звань. Так, для рядового складу встановлюються такі звання, як рекрут, солдат і старший солдат; для молодшого сержантського та старшинського складу – молодший сержант, сержант, старший сержант, головний сержант, штаб-сержант, майстер-сержант, старший майстер-сержант, головний майстер-сержант; для офіцерського складу – молодший лейтенант, лейтенант, старший лейтенант, капітан, майор і таке інше [1].

Спеціальні звання є своєрідним аналогом військовим, але застосовуються до працівників конкретних органів переважно правоохоронного типу. Наприклад, спеціальні звання мають місце в роботі Державного бюро розслідувань, а саме: 1) спеціальне звання рядового складу – рядовий Державного бюро розслідувань; 2) спеціальні звання молодшого начальницького складу: капрал Державного бюро розслідувань; сержант Державного бюро розслідувань; старший сержант Державного бюро розслідувань; 3) спеціальні звання середнього начальницького складу: молодший лейтенант Державного бюро розслідувань; лейтенант Державного бюро розслідувань; старший лейтенант Державного бюро розслідувань; капітан Державного бюро розслідувань; 4) спеціальні звання старшого начальницького складу: майор Державного бюро розслідувань; підполковник Державного бюро розслідувань; полковник Державного бюро розслідувань; 5) спеціальне звання вищого начальницького складу – генерал-майор Державного бюро розслідувань [2].

Спеціальні звання також відомі у трудовій діяльності представників Національного антикорупційного бюро України для яких встановлено наступний перелік спеціальних звань: 1) середній начальницький склад: лейтенант Національного антикорупційного бюро України; старший лейтенант Національного антикорупційного бюро України; капітан Національного антикорупційного бюро України; 2) старший начальницький склад: майор Національного антикорупційного бюро України; підполковник Національного антикорупційного бюро України; полковник Національного антикорупційного бюро України [3].

Свій перелік звань існує і в Національній поліції України. Згідно Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII в роботі НПУ встановлюються наступні спеціальні звання поліцейських: 1) спеціальні звання молодшого складу: рядовий поліції; капрал поліції; сержант поліції; старший сержант поліції; 2) спеціальні

звання середнього складу: молодший лейтенант поліції; лейтенант поліції; старший лейтенант поліції; капітан поліції; майор поліції; підполковник поліції; полковник поліції; 3) спеціальні звання вищого складу поліції: генерал поліції третього рангу; генерал поліції другого рангу; генерал поліції першого рангу [4]. Логічним в даному контексті є питання, яку саме роль спеціальні звання відіграють у службовій кар'єрі поліцейських?

В даному випадку необхідно відмітити, що наявність спеціальних звань – це не особлива форма «сегрегації» працівників органів та підрозділів поліції, а важливий елемент їх трудового статусу. Цей аспект підтверджується декількома моментами. По-перше, як і посада, звання впливає на рівень грошового забезпечення працівника поліції, адже кожному спеціальному званню відповідає оклад за це спеціальне звання. Згідно з цим, чим вище спеціальне звання поліцейського, тим більшою є оплата виконуваної ним трудової діяльності. По-друге, спеціальне звання поліцейського прямо пов'язано із посадою, яку він займає. Зокрема, на сьогоднішній день актуальними є положення Наказу НПУ від 04.12.2015 № 142 який встановлює перелік посад поліцейських та відповідних їм граничних спеціальних звань. Згідно із положеннями даного наказу, в межах кожної посади працівник поліції може досягнути чітко встановленого спеціального звання [5]. Щоб отримати звання вище за граничне, останній має перейти на вищу посаду в органі чи підрозділі Національної поліції України. Таким чином, звання стимулюють поліцейських постійно підвищувати свою професійну кваліфікацію та розвиватись по службі, що в кінцевому випадку матиме вплив на стан їх грошового забезпечення. По-третє, спеціальні звання мають на меті моральне стимулювання працівника поліції, адже для кожного з них встановлюються строки вислуги. Так, стаття 83 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII визначає, що строки вислуги для отримання спеціального звання становлять: капітан поліції – 1 рік; сержант поліції – 3 роки; молодший лейтенант поліції – 1 рік; лейтенант поліції – 2 роки; старший лейтенант поліції – 3 роки; капітан поліції – 4 роки; майор поліції – 4 роки; підполковник поліції – 5 років [4]. Особливість даного моменту полягає в тому, що подібним чином законодавець заохочує поліцейського до тривалої служби в органах та підрозділах поліції, показуючи перспективу кар'єрного та матеріального росту поліцейського.

Отже, зважаючи на вищевикладене, спеціальні звання поліції – це особлива службово-трудова характеристика працівника, котра визначає його місце у ієрархії штату органів та підрозділів Національної поліції України, розмір та обсяги грошового забезпечення та в окремій частині

рівень професійної кваліфікації. Спеціальні звання поліції є індивідуальним атрибутом трудової діяльності працівників Національної поліції України, який супроводжує кожного з них протягом всієї службової кар'єри. Правове регулювання присвоєння спеціальних звань повністю регламентовано положеннями відомчих нормативно-правових актів, які відносяться суто до сфери роботи підрозділів, органів та службовців НПУ. Водночас, саме в даному аспекті, на наш погляд, криється проблематика юридичного регламенту спеціальних звань. Відсутність у загальних трудових нормативних актах положень, які б встановлювали загальні засади та норми присвоєння спеціальних звань та загалом їх правовий статус, роблять дану категорію досить спірним юридичним феноменом, наявність якого дає можливість встановити особливі форми покарання працівників (пониження у спеціальному званні), а також здійснювати певні маніпулювання із оплатою праці носіїв таких звань (пониження у званні веде до пониження грошового забезпечення у зв'язку із зміною окладу за званням).

Література:

1. Про військовий обов'язок і військову службу: закон від 25.03.1992 № 2232-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 385.
2. Про Державне бюро розслідувань: закон від 12.11.2015 № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 6. Ст. 55.
3. Про Національне антикорупційне бюро України: закон від 14.10.2014 № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.
4. Про Національну поліцію: закон від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
5. Перелік посад поліцейських і відповідних їм граничних спеціальних звань: наказ від 04.12.2015 № 142. *Офіційний веб-портал Національної поліції України*. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/struktura/perelik-posad-policzejskix.html>

ВИДИ ВЗАЄМОДІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ

Гресько О. Р.

*кандидат юридичних наук,
суддя Рівненського окружного адміністративного суду
м. Рівне, Україна*

Трофімчук Ю. О.

*помічник судді
Рівненського окружного адміністративного суду
м. Рівне, Україна*

За умови існування розгалуженої диференціації взаємодії між різними суб'єктами права виникає нагальна потреба визначення видів взаємодії у контексті її розгляду як об'єкта адміністративно-правового забезпечення. Виокремлення чітких видів взаємодії має не лише теоретико-методологічне, але й практичне значення, адже сприяє унормуванню її на певними ознаками або ж критеріями, що дозволяє якісно та ефективно визначити нормативно-правову основу такої взаємодії, а, відтак, й процедури її практичної реалізації.

Вид – підрозділ, що об'єднує ряд предметів, явищ за спільними ознаками і входить до складу загальнішого вищого розділу [1, с. 381]. Із вказаного випливає, що вид взаємодії являє собою певну сукупну кількість характерних особливостей, що відмежує один прояв взаємодії від іншого.

Розглянемо деякі погляди науковців стосовно видів взаємодії. Так, І. Литвин зауважує, що залежно від характеру адміністративно-правових відносин, що складаються в процесі взаємодії публічно-владних структур, можна виділити кілька видів взаємодії: координація, субординація й реординація, кожний з яких має відмітні властивості й особливості [2, с. 80]. Тобто, науковець до видів взаємодії відносить такий вид діяльності як координацію. Детально не зупиняючись на вказаному констатуємо, що з приводу такої позиції на сьогодні не існує уніфікованого бачення. Численна кількість науковців, корелюючи означені правові категорії, зазначає, що вони, хоча й наділені низкою подібних рис, все ж таки не є тотожними. Зокрема, В. Гурковський розглядає взаємодію та координацію як окремі форми співпраці [3, с. 48]. Ми також поділяємо позицію розмежування взаємодії та координації.

Враховуючи універсальність та масштабність категорії «взаємодія», можна вести мову про класифікацію видів взаємодії. Зокрема,

Л. Фещенко пропонує наступні класифікаційні критерії взаємодії: 1) регулярність взаємодії (систематична та епізодична); 2) характер підстави для взаємодії (ініціатива, нормативний акт); 3) спосіб реалізації спільної мети; 4) напрям діяльності; 4) зміст (характер) взаємодії (інформаційна, консультаційна, функціональна, організаційна); 5) рівень взаємодії [4, с. 139].

Д. Заброта, досліджуючи адміністративно-правові аспекти взаємодії суб'єктів боротьби з корупцією, вказує, що класифікація взаємодії відповідних суб'єктів може бути проведена за наступними критеріями: 1) метою; 2) характером зв'язків; 3) способом вирішення завдань; 4) кількістю учасників; 5) часом і тривалістю спільних дій; 6) напрямками; 7) відношенням до системи або підсистеми органів, що здійснюють боротьбу з корупцією; 8) ступенем конспірації або конфіденційності; 9) організаційно-правовою формою; 10) підставами виникнення; 11) спрямованістю функціонування [5, с. 58–59]. Аналогічною класифікацією послуговується й Ю. Пивовар у своєму дисертаційному дослідженні, залишаючи поза увагою останній, одинадцятий критерій [6, с. 42]. У цілому, означена класифікація є лише частково придатною для застосування під час дослідження видів взаємодії адміністративних судів з органами публічного адміністрування та громадськістю. Це обумовлено самою специфікою адміністративної юстиції та її зв'язків. Як наслідок, означене детермінує доцільність виокремлення власної класифікації видів взаємодії між вказаними суб'єктами.

Детальний аналіз поняття, ознак, особливостей, мети, завдань, принципів та елементів адміністративно-правового забезпечення взаємодії адміністративних судів з органами публічного адміністрування та громадськістю загалом, а також формування дефініції, визначення мети й завдань взаємодії між цими суб'єктами дозволяють запропонувати наступну класифікацію видів взаємодії адміністративних судів з органами публічного адміністрування та громадськістю за такими критеріями:

1. Залежно від суб'єктів взаємодії:

– взаємодія, що виникає між органами публічної влади (зокрема, адміністративними судами та органами публічного адміністрування);

– взаємодія, яка виникає між органами судової влади та громадськістю;

2. Залежно від кількості учасників:

– проста взаємодія – передбачає наявність двох учасників;

– складна – передбачає залучення трьох і більше учасників для реалізації спільної діяльності;

3. Залежно від характеру зв'язків:

– безпосередня взаємодія – тобто така, в якій учасники спільної діяльності беруть активну участь шляхом реалізації узгоджених безпосередніх дій;

– опосередкована взаємодія передбачає такий вид спільної діяльності, за якого не відбувається безпосередньої спільної діяльності двох (або більше) суб'єктів. Найчастіше опосередкована взаємодія реалізується шляхом залучення посередників, які забезпечують втілення такої взаємодії;

4. Залежно від напрямів взаємодії:

– зовнішня взаємодія виникає між незалежними суб'єктами різних форм діяльності (як приклад, взаємодія між адміністративними судами та органами виконавчої гілки влади) й спрямована на вирішення завдань та досягнення мети, що має загальне (масштабне) значення;

– внутрішня – виникає між суб'єктами, наділеними подібними або, навіть, ідентичними повноваженнями з метою реалізації їх завдань та функцій (наприклад, взаємодія між судовими органами) й спрямована на вирішення внутрішніх завдань, що мають локальне значення;

5. Залежно від рівня взаємодії:

– взаємодія, що виникає на загальнодержавному рівні, тобто така, що поширюється на всю територію України;

– взаємодія на регіональному рівні (поширюється на певний регіон);

– взаємодія на місцевому рівні;

6. Залежно від тривалості:

– постійна взаємодія, тобто така, що триває безперервно;

– тимчасова – виникає та реалізується протягом певного часу (епізодична, разова та короткотривала взаємодії);

7. Залежно від наслідків:

– позитивна взаємодія – це така взаємодія, в результаті якої було досягнуто поставленої мети, вирішено необхідні завдання та задачі;

– негативна взаємодія – такий вид спільної діяльності, в результаті якої не було досягнуто бажаного результату, який і був основною метою цієї взаємодії;

8. Залежно від підстав виникнення:

– обов'язкова взаємодія – тобто така, що визначається як обов'язок й передбачена відповідними повноваженнями суб'єкта права;

– ініціативна взаємодія – є факультативним видом спільної діяльності, що також передбачена повноваженням відповідного суб'єкта, однак, є правом, а не обов'язком такого суб'єкта та виникає за ініціативою однієї із учасників;

9. Залежно від форм: інформаційна, консультаційна, організаційна, процесуальна. Кожній із наведених форм взаємодії притаманна ціла низка способів її реалізації (методів). Зокрема, інформаційна

здійснюється шляхом обміну інформацією, проведенням роз'яснювальних заходів, проведення прес-конференцій, підготовка інформаційних матеріалів, участь у проведенні інтерв'ю, спільна участь у «круглих столах»; консультаційна – інформаційно-консультаційна діяльність, надання консультативної допомоги в окремих питаннях; організаційна – проведення спільних заходів з правового виховання, проведення спільних навчань, проведення спільних нарад, спільний контроль, обмін досвідом, планування та прогнозування, проведення спільних досліджень; процесуальна – процесуальна консультативна допомога, обов'язкове залучення фахівців до участі в проведенні окремих процесуальних заходів;

10. Залежно від способів реалізації: розробка та прийняття спільних правових актів, обмін, прогнозування, планування, вироблення спільних рішень, делегування повноважень, інші способи реалізації взаємодії.

Таким чином, нами виокремлено десять підстав класифікації взаємодії адміністративних судів з органами публічного адміністрування та громадськістю. Також пропонуємо під видами взаємодії адміністративних судів з органами публічного адміністрування й громадськістю розуміти сукупність кількісних характерних особливостей, які відмежовують один прояв взаємодії, що виникає між адміністративними судами та органами публічного адміністрування й громадськістю, від іншого.

Література:

1. Словник української мови : в 11 т. ; редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 1 : А–В ; ред. тому : П. Й. Горещкий та ін. 1970. XXVII, 799 с.

2. Литвин І. Адміністративно-правове регулювання взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2009. 190 с.

3. Гурковський В. Організаційно-правові питання взаємодії органів державної влади у сфері національної інформаційної безпеки : дис. ... канд. наук з держ. управл. : 25.00.02. Київ, 2004. 225 с.

4. Фещенко Л. Взаємодія органів внутрішніх справ з державною податковою службою у здійсненні правоохоронної діяльності : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Київ, 2007. 217 с.

5. Заброда Д. Взаємодія суб'єктів боротьби з корупцією (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 233 с.

6. Пивовар Ю. Організаційно-правові засади взаємодії міліції і органів фінансового контролю : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 266 с.

ПОНЯТТЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Деревянко Н. З.

*докторка філософії в галузі права,
завідувачка кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Качинська О. І.

*здобувачка вищої освіти 2 року навчання
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Зміни, які відбуваються в Україні протягом останніх двадцять років, говорять про те, що в нашій державі створюються передумови формування зрілого громадянського суспільства. Успіхи в цьому напрямку залежать не тільки від розвитку економіки, ефективного законодавства і модернізації суспільно-правових відносин, а й від готовності держави впорядкувати їх, забезпечити кожному конституційні гарантії і необхідний захист, особливе місце серед яких займає гарантія на отримання кваліфікованої юридичної допомоги [1].

Конституція України у статті 59 закріпила, що кожен має право на професійну правничу допомогу [2]. Але необхідно відзначити, що характерною рисою і основною особливістю конституційного права на професійну правничу полягає в тому, що воно використовується для реалізації і захисту інших прав і свобод людини і громадянина. Жодне із закріплених в Конституції України прав не може ефективно здійснюватися без права на отримання кваліфікованої юридичної допомоги, яке в науці конституційного права розглядається як юридична гарантія всіх прав і свобод людини і громадянина [1].

Правовий статус громадянина класично сприймають через комплекс прав серед яких основну увагу приділено політичним [3]. Взаємовідносини держави й індивіда повинні бути чітко урегульовані й упорядковані. Адже, правовий статус індивіда розрізняється в залежності від того, чи виступає він у якості громадянина, іноземця або особи без громадянства (апатриду) [4].

Взагалі поняття «статус» використовується різними науками, загальна теорія права на підставі якого виробила концепт «правовий

статус». Аналіз значної кількості літератури з теорії держави й права, конституційного права свідчить, що термін «правовий статус» вживається переважно щодо таких категорій як: «людина», «громадянин», «іноземець», «особа без громадянства», «державний службовець», тобто позначає статус (становище) фізичної особи. Щодо юридичних осіб (зокрема, органів державної влади) вживається термін «компетенція», який за значенням має бути тотожним терміну «правовий статус» [5; 6; 7; 8].

Громадянство – стійкий політико-правовий зв'язок особи з державою, що виражається у взаємних правах і обов'язках, в свою чергу громадянин України – це особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України [9].

Для більшості населення держави самий факт громадянства є умовою володіння правами і обов'язками, а також юридичною підставою для користування правами і свободами і виконання обов'язків, встановлених законом [4]. Отже, правовою підставою існування інституту громадянства в Україні є стаття 4 Конституції України, яка визначає, що в Україні існує єдине громадянство, а підстави набуття і припинення громадянства України визначаються законом [2].

Права й обов'язки в правовій державі фіксують складну систему взаємовідносин держави й особистості, засновану на демократичних принципах [4].

Принципи громадянства України визначені у Законі України «Про громадянство», так стаття 2 визначає, що законодавство України про громадянство ґрунтується на таких принципах:

- єдиного громадянства – громадянства держави Україна, що виключає можливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць України. Якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України;

- запобігання виникненню випадків без громадянства;
- неможливості позбавлення громадянина України громадянства України;

- визнання права громадянина України на зміну громадянства;
- неможливості автоматичного набуття громадянства України іноземцем чи особою без громадянства внаслідок укладення шлюбу з громадянином України або набуття громадянства України його дружиною (чоловіком) та автоматичного припинення громадянства

України одним з подружжя внаслідок припинення шлюбу або припинення громадянства України другим з подружжя;

– рівності перед законом громадян України незалежно від підстав, порядку і моменту набуття ними громадянства України;

– збереження громадянства України незалежно від місця проживання громадянина України [9].

Крім вказаних принципів у сукупність правових ознак, що визначають правовий статус громадянина України входять наступні категорії, що визначені також у Законі України «Про громадянство», це: підстави набуття громадянства (ст. 6); випадки коли особу не приймають до громадянства України (ст. 9); порядок поновлення громадянства (ст. 10); припинення громадянства України та скасування рішень про набуття громадянства України (розділ III).

Отже, правовий статус громадянина України – це сукупність встановлених національними та міжнародними нормами правових основ його взаємовідносин з державою (встановлюють порядок володіння та користування громадянином своїми правами, а також виконання ним обов'язків).

Література:

1. Ботнев В. К. Квалифицированная юридическая помощь как конституционно-правовая гарантия защиты прав и свобод человека и гражданина : дисс. ... доктора юридических наук : 12.00.02.2013.

2. Юськів Н. В. Громадянство у системі правового статусу неповнолітніх. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2271/vnulpurn201480737.pdf>

3. Система прав і свобод людини і громадянина. Правовий статус людини і громадянина: Розділ курсу ДО. [uapravo.com](http://www.uapravo.com), 2020. URL: http://www.uapravo.com/hro/text.php?lan=rus&id=4215&id_book=4212&id_parent=4212&id_vid_res=17

4. Армаш Н. О. Керівник органу виконавчої влади: адміністративно-ноправовий статус : монографія. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2006. 172 с.

5. Гуцул В. В. Адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції України у сфері правової освіти населення. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 1. С. 49–53.

6. Теория государства и права : учеб. для юридических вузов и факультетов ; под ред. В. М. Корельского, В. Д. Перевалова. М. : Изд. группа ИНФРА М НОРМА, 1997. 570 с.

7. Буравльов С. І. Категорійно-понятійне розуміння адміністративно-правового статусу господарських судів України. *Sciences of Europe*. 2020. Вип. 2. № 55. С. 59–63.

8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

9. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ АВТОРСЬКОГО І ТЕХНІЧНОГО НАГЛЯДУ У БУДІВНИЦТВІ ТА ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Керечан Д. М.

*аспірант кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін*

*ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»
м. Рівне, Україна*

Будівельна галузь завжди вважалась такою, в якій постійно присутні високі ризики виникнення корупційних правопорушень з боку суб'єктів містобудування, до яких ми відносимо і представників авторського і технічного нагляду у будівництві у процесі їх взаємодії з органами державної влади та замовниками підконтрольних об'єктів будівництва.

Метою нашої роботи є аналіз потенційних корупційних ризиків під час ведення авторського та технічного нагляду при виконанні будівельних робіт, надання відповідних рекомендацій щодо їх мінімізації з використанням механізмів державного контролю і нагляду та пропозицій для удосконалення взаємодії з розглядуваного питання між представниками державної влади та суб'єктами містобудування.

У відповідності до «Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів державної влади» корупційний ризик – це ймовірність того, що відбудеться подія корупційного правопорушення, а чинниками виступають умови та причини, що заохочують(стимулюють), викликають або дозволяють скоєння посадовою особою ...діянь, які можуть призвести до вчинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією [5].

За видами корупційні ризики можуть бути:нормативно-правові (відсутність, суперечність або нечітка регламентація у законодавстві положень щодо виконання органом влади функцій та завдань);організаційні (невизначення або нечітке визначення процедур

виконання органом влади функцій та завдань); кадрові; фінансово-господарські; адміністративні; контрольно-наглядові. Всі ці види ризиків характерні і для учасників контрольно-наглядової державної і недержавної діяльності у сфері містобудування.

П. 2 Порядку здійснення авторського нагляду визначає, що авторський нагляд здійснюється автором проекту об'єкта архітектури, іншими розробниками затвердженого проекту або уповноваженими особами. Він передбачає контроль за відповідністю будівельно-монтажних робіт проекту, а також за підготовкою робочої документації, якщо така документація розробляється іншими суб'єктами архітектурної діяльності. Тут варто згадати ст. 1 п. 1 ЗУ «Про запобігання корупції» – пряме підпорядкування – це відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі ...через надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням. Нерідко присутній потенційний конфлікт інтересів, який безперечно може впливати на об'єктивність чи неупередженість прийняття рішень, вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих повноважень [2].

Технічний нагляд згідно «Порядку здійснення технічного нагляду» забезпечує замовник (забудовник) з метою здійснення контролю за дотриманням проектних рішень та вимог державних стандартів, будівельних норм і правил, а також контролю за якістю та обсягами робіт, виконаних під час будівництва [4].

Здійснення технічного нагляду особами, що працюють у проектних і будівельних організаціях, які виконують роботи на підконтрольних об'єктах будівництва, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із середніми (СС2) та значними (СС3) наслідками, не допускається. Абсолютно аналогічний порядок дій і для представників авторського нагляду. У випадку виявлення відхилень від проектних рішень під час будівництва об'єкта, вони повідомляють про це замовника(забудовника) і відповідну інспекцію ДАБК.

Болючим питанням залишається розподіл контрольних і дозвільних повноважень. Їх мають відповідні підрозділи з питань ДАБК, виконавчі органи з питань ДАБК сільських, селищних та міських рад – ст. 3 п. 1, п. 2 [1].

Формалізованим залишилося питання участі громадян, зокрема громадського обговорення щодо врахування громадських інтересів – ст. 21 ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» – остаточне рішення у разі неможливості врегулювати спірні питання приймає замовник містобудівної документації. При цьому навіть фінансування заходів щодо врахування громадських інтересів здійснюється за рахунок того ж таки замовника.

Позитивним моментом є впровадження ЄДЕСБ, до якої зокрема вноситься проектна документація, технічні умови, містобудівні умови та обмеження, результати експертизи. Спрощено процедуру отримання адреси об'єкта будівництва з урахуванням вимог ЗУ «Про адміністративні послуги», прискорено де юре видачу дозволів на виконання будівельних робіт. У той же час існує ряд підстав для відмови у видачі, які є джерелом корупційних ризиків.

Певною проблемою можна вважати навіть визначення проєктувальників і технагляду з використанням системи Прозоро. Тут нерідко мають місце узгоджені дії для визначення конкретного переможця, демпінг. Варто також відмітити, що навіть визначення експертної організації, яка буде проводити експертизу проєктної документації, відбувається у відповідності до ЗУ «Про публічні закупівлі» [6].

Ризиковим моментом залишається постійне намагання замовників (забудовників) збільшити прибутковість своїх об'єктів шляхом зменшення видатків – економія на якості і кількості застосовуваних матеріалів, вартості робіт тощо.

Проблемою вважаємо обмеження в оплаті праці відповідальних виконавців відповідними відсотками і ставками (як для фізосіб – підприємців, так і для юридичних осіб) при високому рівні витрат та відповідальності, неспівмірна вартість страхування при визначеному страховальнику (без відповідної конкуренції), а також незначна кількість об'єктів нагляду, наявність у замовників «ручних» інженерів-проєктувальників та технагляду. Так і не запрацювали державні контрольно-наглядові органи, не зважаючи на спроби здійснення реформи галузі.

На нашу думку найефективніший спосіб боротьби з можливими правопорушеннями – це усунення умов, які можуть сприяти виникненню такого правопорушення. Тому з метою захисту представників авторського і технічного нагляду від провокативних дій суб'єктів містобудування вважаємо за доцільне розглянути можливість відеофіксації процесу здійснення контрольно-наглядової діяльності зі створенням архіву (аналогічно до нагрудних камер Нацполіції). Це дасть можливість ефективніше контролювати правильність проведення контрольно-наглядових функцій, виявлення порушень в процесі будівництва, стане доказовою базою як для правоохоронних органів у випадку підозри реального правопорушення, так і для протилежної сторони з метою самозахисту від незаконного притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності. СРО «Гільдія проєктувальників у будівництві», «Гільдія інженерів технічного нагляду» розроблені стандарти професійної діяльності, вважаємо за

доцільне розробити також методику ідентифікації корупційних ризиків для представників авторського та технічного нагляду з встановленням критеріїв оцінки, розробити відповідну антикорупційну програму.

Діяльність представників авторського і технічного нагляду є такою, що може підлягати високим корупційним ризикам.

Доцільно подальше вдосконалення і впровадження механізмів контролю у ЄДЕСБ з впровадження відеофіксації процесу наглядової діяльності.

Необхідно встановити гарантований мінімальний рівень оплати для представників авторського і технічного нагляду та адекватну систему страхування їх діяльності та розробити відповідний стандарт (антикорупційну програму) з залученням до цього спеціалістів саморегулювальних організацій, що дасть можливість зменшити ризики виникнення корупційних правопорушень.

Література:

1. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» Документ 3038-VI, чинний, поточна редакція. Редакція від 01.08.2020. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. № 34. Ст. 343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17/conv#Text> (дата звернення: 16.05.2022).

2. Закон України «Про запобігання корупції», Документ 1700-VII, чинний, поточна редакція. Редакція від 07.05.2022. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 19.05.2022).

3. Порядок здійснення авторського нагляду під час будівництва об'єкта архітектури. Постанова КМУ № від 11.07.2007 року № 903. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.05.2022).

4. Порядок здійснення технічного нагляду під час будівництва об'єкта архітектури. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 р. № 903. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/85861240> ; <https://www.kmu.gov.ua/npras/85861240> (дата звернення: 18.05.2022).

5. Про затвердження методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади. Затверджено Рішенням НАЗК від 02.12.2016 р. № 126. Документ z1718-16, чинний. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-16#n13> (дата звернення: 20.05.2022).

6. Закон України «Про публічні закупівлі» Документ 922-VIII, чинний, поточна редакція. Редакція від 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 20.05.2022).

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ПОНЯТТЯ

Майка М. Б.

*адвокат, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна*

Гакало І. Г.

*студентка
Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна*

Роль держави у суспільстві визначається ступенем виконання взятих на себе зобов'язань перед суспільством, що виражається у співвідношенні номінально задекларованих функцій та фактично реалізованих. Реалізація функцій держави у повному обсязі вимагає відповідного фінансового забезпечення, динаміка і структура якого, у свою чергу, залежать від ефективності діяльності держави. Сучасна фінансово-економічна нестабільність спричинила виникнення ситуації, за якої у більшості вітчизняних суб'єктів господарювання є проблема дефіциту фінансових ресурсів і розподілу капіталу між сферами виробництва та обігу. Оцінювання рівня забезпеченості фінансовими ресурсами, пошук нових джерел наповнення, якісне планування та визначення ефективності використання є актуальними з позиції сприйняття трансформаційних змін й стратегічних управлінських рішень кожним суб'єктом господарювання [1, с. 169].

Залучення коштів у зовнішніх кредиторів передбачає використання специфічних механізмів, відповідно особливостей та інтересів кредиторів: урядів країн, міжнародних фінансово-кредитних організацій, роздрібнених інвесторів світового фінансового ринку. Це впливає на умови, терміни та вартість залучення ресурсів. Часто при такому кредитуванні уряди інших країн та міжнародні фінансовокредитні установи висувають власні додаткові вимоги, що не завжди відповідають інтересам України. Використання ресурсів внутрішніх інвесторів дозволяє державі проводити власну політику на фінансовому ринку. При формуванні взаємовигідних умов зиск від перерозподілу кредитних ресурсів через систему державного кредиту отримують усі учасники фінансового ринку. При цьому держава уникає зовнішнього тиску та накопичення зовнішнього боргу.

Фінансові ресурси сьогодні є однією із найбільш уживаних економічних категорій у понятійному апараті економічної науки, що стосується державного сектору. Однак, єдиної точки зору щодо змісту та сутності ресурсів досі не існує. Відповідно, дане питання потребує подальшого дослідження і вивчення. Ресурси – від латинської *resourgo* – виникаю знову. У перекладі з французької мови термін *resource* означає допоміжний засіб, тобто щось таке, що може бути використане з певного джерела (запаси, засоби, матеріали тощо) на певну мету [6, с. 163].

У широкому розумінні, ресурси – це все те, що індивід чи група можуть використовувати для впливу на інших. Однак таке трактування є загальним і не дозволяє диференціювати різні елементи політики (суб'єкт, об'єкт, засоби), оскільки в цьому випадку ресурсами є всі чинники, здатні на неї вплинути: власні якості суб'єкта, властивості об'єкта, ситуація, в якій перебуває суб'єкт, матеріальні та інші засоби впливу. За такого розуміння ресурсів втрачається їхня специфіка як самостійної, зазвичай матеріалізованої ланки моделі державної політики. З огляду на це, доцільним буде розглянути більш вузьке трактування ресурсів, їхнє розуміння як усіх затрат, необхідних для творення політики [4, с. 113].

Як справедливо зауважує Л. Катан, економічна категорія «ресурси» має ряд певних особливостей: потреба в ресурсах пов'язана з процесом суспільного виробництва та створення додаткової вартості; структура ресурсів динамічна та залежить від розвитку продуктивних сил і виробничих відносин; використання будьякого виду ресурсів передбачає їх вартісне відтворення (ресурси з матеріально-уречевленої форми переходять у вартісну або фінансову) [6, с. 153].

Державні фінанси складаються, по-перше, із власне державних фінансів (або федеральних фінансів, як їх часто називають у країнах із федеративним територіальним устроєм), по-друге, регіональних (обласних) фінансів, по-третє, місцевих (муніципальних) фінансів. Основою цих трьох видів державних фінансів є відповідні бюджети: державний, регіональний, місцевий, які є грошовим фондом формування і використання грошових ресурсів відповідних рівнів управління державними структурами. За формами походження фінансові ресурси держави поділяють на ресурси накопичення (прибуток, відрахування на соціальні потреби, амортизаційні відрахування) та ресурси вторинного розподілу та перерозподілу (прямі і непрямі податки, доходи від зовнішньоекономічної діяльності, приріст довгострокових вкладів і т.п.) [1, с. 170].

Слід зазначити, що основною метою проведення податкової амністії є легалізація капіталу та детінізація економіки. Податкова амністія як

елемент наповнення державного бюджету не може бути повною мірою результативною через прогалини законотворчої техніки [2, с. 130].

Між розподілом фінансових ресурсів за джерелами формування є обернена залежність. Чим більша частина ресурсів у державі утворюється як ресурси накопичення, тим менша частина їх утворюється у результаті розподілу та перерозподілу. Проте ця залежність не є прямою. Основним фактором є темпи накопичення амортизаційних відрахувань.

Якщо амортизаційні відрахування лише відображують просте відтворення вартості основних фондів, то кількість ресурсів накопичення у державі загалом буде незначною. Основним джерелом формування фінансових ресурсів є податки і збори. Прибуток прямим чином залежить від кількості амортизаційних відрахувань. Чим меншими є амортизаційні відрахування, тим більшим є прибуток і податок з прибутку. Забезпечення фінансовими ресурсами виконання функцій держави здійснюється шляхом використання таких методів:

- 1) методи формування грошових фондів (податки, збори, платежі інше);
- 2) методи розподілу (бюджетне фінансування, субсидії, дотації, субвенції, державний кредит);
- 3) методи їх використання [6, с. 126].

Важливе значення має також стадія, на якій утворюються фінансові ресурси. На стадії первинного розподілу вони виступають у формі таких елементів: – прибуток, відрахування на соціальні потреби, амортизаційні відрахування; – на стадії вторинного розподілу – прямі і непрямі податки, доходи від зовнішньоекономічної діяльності, приріст довгострокових вкладів населення [4, с. 257].

Етапу діяльності держави щодо розподілу акумульованих доходів відповідає класифікація фінансових ресурсів за напрямом використання, що віддзеркалює найважливіші функції держави: економічну, соціальну, управлінську, оборонну та зовнішню.

Таким чином, еволюційний процес формування людського суспільства свідчить, що жодна людина не може існувати відокремлено від інших людей. Окрім держави, жодна інша організація не може забезпечувати задоволення всезростаючих потреб суспільства. Володіючи для цього необхідними засобами (фінансовими ресурсами), держава може враховувати багатогранність інтересів членів суспільства у своїй політиці. Отже, проаналізовані теоретичні підходи щодо сутності категорії «фінансові ресурси» дають змогу побачити всю багатогранність даного поняття. Дослідження історичної ретроспективи віддзеркалює розвиток фінансової науки та державних фінансів. Фінансові ресурси держави є вихідною категорією державного управління життя суспільства, ефективним знаряддям втілення

державної політики, яка спрямована на забезпечення життєдіяльності суспільства, усунення вад ринкового механізму та стимулювання розвитку економіки загалом. Раціональне використання фінансових ресурсів у державі є запорукою високих стандартів життя суспільства. Необхідним є не стільки мобілізація максимальної їх кількості, а скоріше їх ефективне використання, виходячи із поточних потреб економіки та стратегічних завдань її подальшого розвитку.

Література:

1. Катан Л. І. Фінансові ресурси підприємства та їх класифікація. *Фінансова система України*. 2006. Вип. 8. Ч. 2. С. 167–172.
2. Майка М. Б., Глива А. О. Проблеми правового регулювання «Податкової амністії в Україні». *Київський часопис права*. 2021. С. 129–133.
3. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси. Київ : Алерта, 2014. 432 с.
4. Тирус Б. Ю. Теоретичні засади модернізації економіки в умовах глобалізації. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 4. С. 257–264.
5. Федосов В. М., Юрій С. І. Теорія фінансів : підручник. Київ : ЦУЛ, 2010. 576 с.
6. Фролова Т., Лук'яненко Л., Отченаш К. Фінансовий ресурс розвитку національної економіки: формування та пріоритетні напрями використання. *Міжнародна економічна політика*. 2016. № 2(25). С. 126–155.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Савіцька В. В.

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри адміністративного права та процесу

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Відповідно до статті 4 Закону України «Про державну службу» однією із основоположних засад здійснення державної служби є добросовісність, що визначається як спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова державного службовця від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень [1]. З вказаного визначення можна зробити

висновок, що дотримання даного принципу є обов'язковим для державних службовців з моменту вступу на посаду та має неухильно виконуватись до моменту припинення державної служби під час безпосереднього виконання службових обов'язків. Однак, в науковій літературі підтримується думка, що дотримання принципів державної служби, у тому числі доброчесності, має бути реалізовано як при виконанні службових, так і в позаслужбових відносинах [2, с. 21]. На підтвердження цієї тези, можна також навести позицію Н. Корчак і О. Пархоменко-Куцевіл, які зазначають, що «доброчесність державного службовця є насамперед морально-етичною складовою частиною діяльності державного службовця, що визначає межі його поведінки, передбачає не лише відповідальне ставлення до виконання службових чи представницьких повноважень, але і здатність самокритично оцінювати результати своєї діяльності з метою забезпечення відповідного ставлення в повсякденному та діловому житті» [3, с. 81].

Разом з тим, згідно з вимогами Закону України «Про запобігання корупції» декларація кандидата на посаду подається особою, яка визначена переможцем конкурсу перед призначенням на посаду у випадках, коли декларація раніше не подавалась. Тобто подання такої декларації має місце коли, особа ще не набула статусу державного службовця, а лише має намір. Окрім того, пунктом 8 частини 1 статті 25 Закону України «Про державну службу» передбачено необхідність підтвердження подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік у випадках проведення конкурсу на посаду державної служби категорії «А» [1].

Якщо існують підстави, які свідчать про недотримання кандидатом на посаду державної служби принципів доброчесності, зокрема свідченням цього може бути застосування до такої особи адміністративного стягнення за порушення, пов'язане з корупцією, то відповідно до вимог пункту 5 частини 2 статті 19 Закону України «Про державну службу», протягом трьох років з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили, така особа не має права вступу на державну службу [1].

Вищезгадані положення дають підстави констатувати, що законодавством встановлені певні вимоги, які дають змогу розпізнати можливі прояви недоброчесної поведінки кандидата на посаду державної служби до моменту його призначення, та запобігти корупційним проявам в подальшому.

Аргументацією необхідності дотримання моделі доброчесної поведінки є обмеження, які встановлюються з метою унеможливити корупційні прояви також і після припинення публічної служби. Це положення знайшло своє відображення і на міжнародному рівні, так

зокрема, відповідно до Конвенції ООН проти корупції допускається встановлення обмежень, у належних випадках і на обґрунтований строк, стосовно професійної діяльності колишніх державних посадових осіб у приватному секторі після їхнього виходу у відставку або на пенсію, якщо така діяльність або робота безпосередньо пов'язана з функціями, що такі державні посадові особи виконували в період їхнього перебування на посаді або за виконанням яких вони здійснювали нагляд [4, с. 443].

Зокрема такі обмеження передбачені в статті 26 Законі України «Про запобігання корупції» [5]. Слід звернути увагу, що на відміну від обмежень щодо містяться в пунктах 1 та 3 частини першої цієї статті та діють протягом року після припинення публічної служби, вимога пункту 2 частини першої згаданої статті не містить вказівки щодо обмеження в часі дії заборони розголошення або використання в інший спосіб у своїх інтересах інформації, яка стала відомою у зв'язку з виконанням службових повноважень.

Отже, добросесна поведінка публічних службовців не обмежується лише часом безпосереднього виконання ними своїх повноважень, а й відіграє важливе значення при доборі кандидатів на посади державної служби та дає змогу в подальшому запобігти корупційним проявам. Окрім того, дотримання принципів добросесності колишніми державними службовцями, є необхідним показником для підвищення рівня довіри громадськості до державних інституцій.

Література:

1. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/889-19> (дата звернення: 24.05.2022).
2. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади : монографія. Харків : Право, 2005. 304 с.
3. Корчак Н., Пархоменко-Куцевіл О. Добросесність державного службовця: етичний та юридичний виміри. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія : Повітряне і космічне право*. Київ : НАУ, 2021. Вип. 2(59). С. 78–84.
4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галунька, О. Правоторової. 4-те вид. Херсон : ОЛДІ_ПЛЮС, 2021. 656 с.
5. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18> (дата звернення: 24.05.2022).

ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Спасенко В. О.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Запобігання та протидія корупції є важливою та необхідною умовою існування демократичної соціальної та правової держави. З прийняттям у 2014 році Закону України «Про запобігання корупції» було запроваджено нову систему декларування для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Згідно з чинним законодавством одним із порушень вимог фінансового контролю є несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Відповідальність за такі дії встановлена частиною 1 статті 172⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка передбачає накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [1].

Об'єктом окресленого правопорушення виступають суспільні відносини у сфері дотримання вимог фінансового контролю, а саме щодо подання декларацій. При цьому, фінансовий контроль варто розглядати як специфічну форму моніторингу у сфері обігу грошових коштів, інших матеріальних і нематеріальних благ (об'єктів фінансового контролю), здійснюваний по відношенню до встановлених Законом «Про запобігання корупції» категорій осіб, членів їх сімей, інших визначених категорій громадян з метою запобігання корупції. З об'єктивної сторони протиправне діяння виражається у формі дії, а саме несвоєчасному поданні без поважних причин декларації. Кваліфікуюче значення для таких проступків має час його вчинення [2, с. 30–31].

Суб'єктом правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення, є фізична осудна особа, яка наділена спеціальними ознаками, а саме особа, яка відповідно до ч. 1 та ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язана подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [3].

Варто звернути увагу, що ч. 1 ст. 172⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає настання відповідальності лише за несвоєчасне подання декларації без поважних на це причин. Тобто, якщо особа виконала всі необхідні дії, проте не з власної вини

декларація не була подана, підстав для притягнення її до адміністративної відповідальності немає.

З огляду на відсутність законодавчої дефініції поняття «поважні причини», слід звернутися до інформаційного листа Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, в якому зазначено, що під поважними причинами слід розуміти: неможливість особи подати вчасно декларацію у зв'язку з хворобою, перебуванням особи на лікуванні, внаслідок стихійного лиха (повені, пожежі, землетрусу), технічних збоїв офіційного веб-сайту Національного агентства з питань запобігання корупції, витребуванням відомостей, необхідних для внесення в декларацію, перебуванням (триманням) під вартою тощо [4].

Водночас, як свідчить судова практика, не визнаються поважними причинами несвочасного подання декларацій такі обставини, як необізнаність із вимогами законодавства, перебування у черговій відпустці, декретній відпустці по догляду за дитиною, перебування у від'їзді, великий обсяг виробничих робіт на підприємстві, відсутність комп'ютера та грошей для його придбання [5].

У свою чергу Національне агентство з питань запобігання корупції до поважних причин відносить також введення воєнного стану або стану війни. Так, у своєму роз'ясненні Національне агентство з питань запобігання корупції наголосило, що фізичні особи подають документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або електронній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період обов'язку подати документи (Закон України від 03.03.2022 р. № 2115-IX). При цьому, початок перебігу строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок (ст. 253 Цивільного кодексу України). Строк, що визначений місяцями, спливає у відповідне число останнього місяця строку (ч. 3 ст. 254 Цивільного кодексу України). Суб'єктивна сторона порушення вимог фінансового контролю може характеризуватися як умисною, так і необережною формою вини, за винятком такої форми [6].

Таким чином, з огляду на викладене та враховуючи реформаційні процеси в Україні можна дійти висновку, що питання правозастосування у сфері протидії корупції, зокрема щодо фінансового контролю, залишаються актуальними.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

2. Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією: наук.-практ. комент. / С. С. Чернявський, Р. А. Сербин, І. Д. Пастух та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 90 с.

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Голос України*. 2014. № 206.

4. Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією: інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22.05.2017 р. № 223-943/0/4-17. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/VRR00224?an=1&ed=2017_05_22

5. Судовий розгляд справ про правопорушення, пов'язані з корупцією : практ. посіб. / кол. авт.; за ред. доктора юрид. наук, проф. О. М. Костенка. Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. С. 153–154.

6. Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю в умовах воєнного стану (подання декларації, повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, проведення перевірок) : роз'яснення НАЗК № 4 від 07.03.2022 р. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/roz-yasnennya-4-vid-07-03-2022>

КОРУПЦІЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ: ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇЇ ПРОЯВАМ

Тимчак В. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного, фінансового
та інформаційного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Отримання неправомірної вигоди – значуща та глобальна державотворча проблема України. Система освіти, в свою чергу, є індикатором політико-соціального розвитку держави : отже, корупційна проблематика потребує нормативно-регулятивного нівелювання.

Основним законодавчим базисом щодо моніторингу та детектування освітньо-корупційних проявів в Україні є Закон України «Про запобігання корупції» № 1700 – VII від 14.10.2014 р. Статтю 65-1 Закону, зокрема, встановлено презумпцію відповідальності посадовців

за вчинення корупційних проступків – зокрема, шляхом застосування відповідних заходів юридико-правового впливу [1].

Статус наукового працівника як суб'єкта злочину закріплено Кримінальним кодексом України. Відповідно до ч. 2 ст. 18 Кодексу, така особа має контекстні ознаки (повноваження), що дозволяють її вчинити корупційне правопорушення, зловживаючи посадовим (службовим) становищем.

Додатковим елементом визначення статус працівника закладу освіти як гіпотетично-потенційного суб'єкта злочину є ст. 368 Кримінального кодексу України, що регламентує процедурні аспекти одержання неправомірної вигоди посадовцем [2].

Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» № 5073-VI від 05.07.2012 р. передбачається гласне та відкрите використання спонсорських надходжень – зазначене положення є дотичним і до ЗВО та працівників освітньої сфери, що відповідають за цільове використання відповідних грошових сум [3].

Євроінтеграційний курс України та підписання Угоди про асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р. також передбачає всесферну боротьбу із корупцією як системний чинник відносин із Європейським Союзом [4].

Необхідно відзначити роль МОН як визначника освітньо-наукового «антикорупційного курсу» України. Так, Стратегією комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції на 2020 р. (ПКМУ № 781) передбачається проведення контролю та нагляду за недопущенням систематичних корупційних проступків (порушень), посередництвом, зокрема, формування прозорого бюджетно-видаткового цензу для ЗВО на виконання науково-дослідних розробок із обов'язковим звітуванням щодо витрачених економічних ресурсів; цифровізаційного сполучення із громадою та впровадження концепції електронного урядування; імплементації академічно-добросесійних ідеалів із використання досвіду країн-членів Європейського Союзу; створення прецеденту «прозорого надання ліцензій» ЗВО виключно згідно предметно-кваліфікаційних здобутків тощо [5].

Важливим елементом протидії корупції у освітній сфері в Україні є Антикорупційна програма МОН (далі – Стратегія) від 23.03.2021 р. Документ, зокрема, встановлює загальні засади політики попередження та нівелювання освітньо-наукових порушень антикорупційного законодавства, формуючи конкретно-прикладні заходи реалізації відповідної Стратегії. Метою зазначеної Антикорупційної стратегії, відповідно положень на с. 2 Документу, МОН визначає розробку екстраходів щодо зменшення освітньо-корупційної ризиковості шляхом моніторингу ЗВО, що належать до сфери відання МОН

(включно із науково-педагогічними працівниками, керівниками, управліннями та директорами відповідного ЗВО) [6].

Водночас, питання запобігання корупційно-освітнім проявам подекуди набуває ознак непослідовності. Зокрема, Закон України «Про доступ до публічної інформації» № 2939-VI від 13.01.2011 р. належним чином не виконується ЗВО у контексті забезпечення безперервного доступу громадян до навчально-наукової, організаційної та фінансово-економічної інформації. В свою чергу, Закон України «Про звернення громадян» № 393/96-ВР від 02.10.1996 р. потребує додаткових уточнень щодо реакції (респонденції) ЗВО на інформування фізичними та/або юридичними особами щодо фактів порушень фахового законодавства у сфері протидії корупції.

Окрім того, положення щодо протидії корупції у сфері вітчизняної освіти нерідко носять декларативний характер. Практично-предметне втілення приписів МОН, КМУ та інших органів щодо декорумпізації ЗВО, відтак, видається ускладненим.

У зв'язку з цим В. Мельченко пропонує наступні детермінанти зменшення «корупційного навантаження» на освітньо-наукову систему України : трактування неправомірної вигоди як соціально-негативного явища, що пов'язане із умисними діями посадовця-освітянина щодо незаконного збагачення, та, відповідно, шкодою загальносуспільним інтересам держави Україна; предметна реалізація різних форм відповідальності за корупційно-освітні порушення законодавства – кримінальної, цивільної, адміністративної (передбачені Законом України «Про запобігання корупції») – задля розширення диспозиційно-складових особливостей подібного злочину та їх більш суворого санкціонування [7].

Крім цього, Н. Діденко, відзначаючи відсутність профільного нормативно-правового акту, пропонує розподіляти корупційні освітні злочини за законодавством України на три види: об'єктивно-мотиваційні (недостатнє державне фінансування та нормативне забезпечення антикорупційної політики України; низький індекс зарплатні науково-навчальних співробітників ЗВО; обмежена кількість вакантних місць для здобувачів освіти за фаховим напрямком); суб'єктивно-мотиваційні (практична складність викладацької діяльності – невідповідність очікуванням щодо наукового (респонденція студентства) та фінансового (винагорода від ЗВО) схвалення їх професійних якостей); змішані (об'єктивно-суб'єктивні) причини, як-от: недосконалість соціально-правового забезпечення працівників ЗВО у якості «причинного елементу» вимагання неправомірної вигоди останніми задля «компенсації» персональних витрат [8].

Отже, протидія за запобігання корупційним проявам в Україні носить розгалужений характер, регламентуючись Кримінальним кодексом України, Законом України «Про запобігання корупції», додатковими актами законодавства, програмно-стратегічними розробками КМУ та МОН. Водночас, наявна проблематика у вигляді недоліків владно-громадянської комунікації стосовно фактів отримання неправомірної вигоди ЗВО : відтак, перепрофілювання Законів України «Про доступ до публічної інформації» та Закону України «Про звернення громадян» у зазначеному контексті виглядає цілком обґрунтованим. Також відзначаємо необхідність теоретико-доктринального дослідження освітньо-корупційних чинників в Україні задля виокремлення факторів генерації останніх.

Література:

1. Закон України «Про запобігання корупції» № 1700–VII від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради*. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

2. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 р. *Відомості Верховної Ради*. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» № 5073-VI від 05.07.2012 р. *Відомості Верховної Ради*. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони № 984_011 від 21.03.2014 р. *Відомості Верховної Ради*. Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

5. МОН. Щодо прогресу в реалізації антикорупційних ініціати. *Офіційний веб-сайт МОН*. 09.12.2020 р. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/borotba-z-korupciyeyu/povidomlennya-ta-novini/shodo-progresu-v-realizaciyi-antikorupcijnih-iniciativ>

6. Наказ МОН № 353 від 23.03.2021 р. «Антикорупційна програма МОН на 2021-2023 р.».. *Офіційний веб-сайт МОН*. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Borotba-z-koruptsiyeyu/2021/08/19/Antykor.prohr.%20MON.2021-2023.01.pdf>

7. Мельченко, В. Корупція у вищих навчальних закладах: Протидія злочинності : проблеми практики та науково-методичне застосування : *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 37–43.

8. Бабенко К., Діденко Н., Кондрашова М. Прояви корупції в системі освіти: запобігання та протидія : навчально-методичний посібник : Київ, 2015. 184 с.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Шакало Л. С.

студентка

*Навчально-наукового інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Горбалінський В. В.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Актуальність даного дослідження зумовлено тим, що на сьогодні в Україні здійснюються адміністративні правопорушення неповнолітніми, внаслідок чого настає адміністративна відповідальність. Але варто зауважити, що дана проблема завжди була актуальною, оскільки психіка та поведінка неповнолітніх зазнала за останнє десятиріччя незворотних змін: вони нічого не бояться, нічого не цінують, ні в що не вірять. Вони стають дедалі жорстокішими, а їхні правопорушення – моторошними. Такі явища негативно впливають на спроби України побудувати правову державу, що є лише декларативною метою, передбаченою в статті 1 Конституції України.

Питання адміністративної відповідальності неповнолітніх займалися вивченням такі науковці, як: К.С. Вельський, О.Л. Чернецький, Т.М. Іванова, А.В. Братусь, Л.Л. Савранчук, А.Т. Комзюк, В.О. Шамрай, Р.А. Калюжний, В.Б. Авер'янов, Л.В. Коваль, В.Ф. Опришко, М.М. Тищенко та інші.

Головний обов'язок будь-якого громадянина, в тому числі неповнолітнього – це дотримуватися законів і не здійснювати правопорушень, а також поважати права й законні інтереси інших осіб. Неповнолітній, як будь-який громадянин, несе юридичну відповідальність за свої дії перед державою та іншими людьми. Дана відповідальність залежить, зокрема, від тяжкості вчиненого правопорушення.

Відповідно до ст. 12 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), то вік, з досягненням якого виникає можливість притягнення до адміністративної відповідальності, визначений шістьнадцятьма роками, однак повне повноліття відповідно до цивільного законодавства України настає з 18 років (ст. 11 ЦК України). А відповідно до ст. 184 КУпАП, то зазначається, що у разі

вчинення суб'єктами адміністративних правопорушень до вказаного віку, то відповідальність будуть нести батьки [1].

На погляд К.С. Вельського, який зазначає, що для того, щоб поняття застосовувалось в суспільстві результативно, запам'ятовувалось людьми, ставало частково їх правосвідомості, йому необхідно дати визначення в законодавстві [2, с. 20]. Відсутність законодавчого визначення значення адміністративної відповідальності дає змогу дослідникам проводити запеклі суперечки щодо питань поняття, сутності та значення адміністративної відповідальності.

Щодо особливостей адміністративної відповідальності неповнолітніх, то з аналізу норм адміністративного законодавства можна віднести:

- цілі адміністративної відповідальності, що застосовується до неповнолітніх, значною мірою зумовлюють менший обсяг і ступінь позбавлення або обмеження прав і свобод неповнолітніх осіб у порівнянні з дорослими повнолітніми правопорушниками;

- до неповнолітніх не може застосовуватися така ж міра відповідальності, як і до дорослих повнолітніх правопорушників, прикладом може слугувати, адміністративний арешт, арешт з утриманням на гауптвахті.

Варто зазначити, що неповнолітній вік правопорушника є обставиною, що пом'якшує адміністративну відповідальність. Якщо під час вчинення адміністративного правопорушення шкода заподіяна неповнолітнім, який досяг шістнадцятирічного віку й має самостійні доходи, то суддя може прийняти рішення про самостійне відшкодування неповнолітнім завданої шкоди. Основним проблемним питанням у сфері адміністративної відповідальності неповнолітніх є види заходів впливу, що застосовуються до них за вчинення адміністративних правопорушень.

На думку Т.М. Іванової та А.В. Братусь, які вважають, що на мотивацію вчинків неповнолітніх значно впливають вікові особливості, до таких особливостей відносять: недостатній життєвий досвід; схильність до наслідування; вплив оточення на них, особливо дорослих осіб; бажання показати себе самостійним і намагання звільнитися від контролю та опіки зі сторони батьків; специфічне трактування таких понять, як сміливість, чесність, дружба; неправильна оцінка конкретних життєвих ситуацій; недостатній розвиток, а інколи й повна відсутність критичного ставлення до своїх вчинків, а також вчинків інших [3, с. 163]. Дійсно, скоєння адміністративного проступку неповнолітнім є обставиною, що пом'якшує відповідальність. Пояснюється це тим, що неповнолітні загалом не мають стійкої психіки, достатнього життєвого досвіду, навичок правочинної поведінки, не завжди усвідомлюють

шкоду від заподіяного, легко піддаються впливу інших осіб, особливо старших за віком, що часто стають організаторами або підбурювачами правопорушень.

Стосовно неповнолітніх у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років застосовуються передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення такі заходи впливу: зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення в потерпілого; попередження; догана або суворі догани; передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їхньою згодою, а також окремим громадянам на їхнє прохання [4]. Попри те, що неповнолітні особи можуть вчиняти адміністративні проступки різного ступеня суспільної шкідливості, законодавець, керуючись гуманними міркуваннями, уважає за необхідне застосувати до них не заходи адміністративної відповідальності, а заходи впливу, зокрема зобов'язання привселюдно чи в іншій формі попросити вибачення в потерпілого. Даний захід застосовується в тих випадках, коли неповнолітній усвідомив неправомірність своєї поведінки, суспільну шкідливість вчиненого діяння та розкався в ньому. Публічність вибачення полягає в тому, що винуватий робить це в присутності інших осіб, а не лише в присутності потерпілих.

Суть попередження як заходу впливу полягає в тому, що орган адміністративної юрисдикції в усній формі від імені держави оголошує офіційний осуд та незадоволення поведінкою неповнолітнього, яка виражається у вчиненні адміністративного проступку невеликої суспільної шкідливості. Головною метою попередження є недопущення протиправної поведінки неповнолітнього в майбутньому.

Також доречно додати, що під час вчинення правопорушення, передбаченого в КУпАП, особа у віці від 16 до 18 років також не має чіткого розуміння суспільної шкідливості вчинюваного діяння. Саме у зв'язку з даним законодавством передбачена менш суворі адміністративна відповідальність для неповнолітніх.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, то можна сказати, що адміністративне правопорушення – це не дрібниця, а шлях до скоєння правопорушення. А саме притягнення до адміністративної відповідальності неповнолітніх має ряд особливостей, котрі обумовлені, насамперед, їх віком і несформованою до кінця психікою та особистістю. Значення цих особливостей, насамперед, пов'язані з наявністю заходів впливу, що можуть застосовуватися до неповнолітніх у випадку вчинення ними адміністративних правопорушень.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
2. Вельський К. С. Адміністративна відповідальність: генезис, основные признаки, структура. *Государство и право*. 1999. № 12. С. 20–25.
3. Іванова Т. М., Братусь А. В. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. 2015. № 2. С. 162–166.
4. Ткаля О. В. Особливості заходів адміністративного впливу, що застосовуються до неповнолітніх. *Новітні кримінально-правові дослідження*. 2016. С. 87–90.

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ ЯК ФАКТОР ПАДІННЯ РОЛІ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК У СУСПІЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Шурін А. В.

*аспірант кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Моніторингова місія Європейської конфедерації профспілок – Пан'європейської регіональної ради Міжнародної конфедерації профспілок на чолі з генеральним секретарем Лукою Вісентіні, негативно оцінила проекти реформування трудового законодавства в Україні. Профспілкові організації США, Австрії, Швеції, Грузії, Білорусі, Молдови, Киргизстану, Кенії, Гани, Тунісу, Албанії, Малайзії, Танзанії, Лівану та Сербії, в свою чергу солідарно виступали проти законопроектів № 2708 «Про працю» та № 2681 «Про профспілки».

Полеміка щодо статусу професійних спілок виникла, у тому числі, через положення закону № 2681, відповідно до якої майно профспілок та їх об'єднань, яке станом на 24 серпня 1991 року знаходилося у них в управлінні, володінні чи користуванні переходить у власність держави. Простіше кажучи – планувалось провести націоналізацію майна профспілок, що і викликало всплеск негативу й обурення в сторону цього законопроекту.

Разом із тим, щомісяця роботодавці відраховують 22% єдиного соціального внеску (ЄСВ). Частина з цих коштів спрямовується у Фонд соціального страхування. Розподіл здійснює Кабмін, без контролю з боку ВРУ. Ці гроші, у свою чергу, йдуть на виплати по «лікарняних», виплати при «народженні дітей» і «на поховання». Це 20 мільярдів гривень щороку. В 2019 році за кошторисом – 24 млрд. Станом на кінець січня 2020 року – на 2020 рік кошторис затверджено не було, тобто більше місяця даний фонд просто неконтрольований.

Окреме проблема стосується майна, яке перебуває на балансі профспілок. Таким зокрема, є близько 200 будинків по всій країні, які, як правило знаходяться в центральних районах міст. Лише в Києві та Київській області профспілки мають близько 100 об'єктів нерухомості. Крім того, у їх власності перебувають близько 90 санаторіїв. Більшість із приміщень профспілки здають в оренду. У будинках, які знаходяться на балансі професійних спілок є нічні клуби і стриптиз-бари і дедалі частіше з'являються журналістські матеріали із заголовками типу «Глава профсоюзу порта Южный организовал частный клуб, где работали проститутки», «Бордели и миллиарды: как профсоюзы в Украине нажили и используют недвижимость» і це при тому, що в чинному на сьогодні законі «Про професійні спілки, їх права та гарантії» у самому визначенні професійної спілки вказано, що *професійна спілка (профспілка) це добровільна неприбуткова громадська організація.*

Профспілки поступово перетворюються з організацій, які мали б захищати права та інтереси працівника, в організації які переслідують виключно власні інтереси, та від яких працівникам буквально треба захищатись, і ця проблема своїм наслідком має різке падіння ролі профспілок у суспільно-трудовах відносинах.

Частково, причини таких процесів можна пояснити за допомогою **теорії суспільного вибору (public choice theory)**, розробленої І.Д. Б'юкененом та К. Эрроу.

Теорія суспільного вибору розглядає прийняття колективного рішення у публічному просторі як суму індивідуально прийнятих рішень, кожне з яких мотивується *власними інтересами актора*. Як зазначає Савченко І.М. [1, с. 50] специфіка підходу суспільного вибору до розуміння процесу прийняття колективних рішень полягає у тому, що рішення перш за все приймає кожен окремий індивід раціонально, *відповідно до своїх інтересів та потенційної корисності (utility)*. Тобто основним мотивом для здійснення суспільного вибору з боку усіх акторів цього процесу є не стільки загальний добробут (welfare), скільки задоволення особистих інтересів.

Таким чином професійні спілки, як суб'єкти права, що беруть участь у суспільно-правових відносинах і впливають на них, керуються в першу чергу мотивами забезпечення власних потреб як організації (та її посадових осіб), а не захистом прав та інтересів працівників-її членів.

Вважаю, що цей фактор потрібно обов'язково враховувати при розробці нормативно-правових актів, що спрямовані реформувати інститут професійних спілок та при проведенні антикорупційної експертизи вказаних актів, на предмет корупційних ризиків.

Зацикленість професійних спілок на власних «організаційних потребах та інтересах» в сукупності з великою долею корупційних ризиків, а також нерозумінням вимог сучасних суспільно-трудових відносин спричиняє їх неефективність у виконанні поставлених перед ними завдань.

Більше того, ця проблема є глобальною – так, наприклад, після падіння Берлінської стіни членами профспілок були близько 11 мільйонів осіб, *сьогодні їх число менше на третину*, навіть враховуючи той факт, що німецькі профсоюзи одні із найбільш впливових у світі, і навіть мають представництво у органах правління найбільших німецьких підприємств. Голова федерального відомства з питань праці Флоріан Гертер пояснює причини цього так: «Сьогодні у мене таке враження, і я скажу це з усією прямою, що профспілки або частини профспілок ще не дійшли навіть до 2003 року. Вони не визначилися, в чому має полягати політика профспілок в умовах, що змінилися» [2].

Не менш важливе питання у контексті професійних спілок, це опосередкована шкода яку вони можуть завдавати ринку праці **і економічному ринку загалом** – маючи вплив на керівництво професійних спілок, підприємці, які накопичили значний капітал можуть значною мірою визначати умови роботи працівників на підприємствах – соціальне партнерство стає штучним коли професійні спілки являють собою фікцію, – колективні договори і угоди перетворюються на формальність, виробництво розвивається за вектором який задається однією особою, рано чи пізно сектори економіки виявляються узурпованими дуже незначним колом осіб, що зумовлює неконкурентність ринку, товари і послуги внаслідок цього стають неспроможними конкурувати із товарами і послугами, що надходять з-за кордону, що особливо критично в умовах економічної глобалізації. Якісна і масова пропозиція ззовні, з якою не може конкурувати внутрішня пропозиція, призводить або до антидемпінгових актів і подальшої економічної ізоляції, або до скорочення внутрішнього виробництва, яке в свою чергу тягне падіння ВВП, яке призводить до закриття ще більшої кількості підприємств, що знову ж таки призводить до ще більшого падіння ВВП, економіка потрапляє в своєрідний *Danse*

macabre. Падіння економіки, яка очевидно, є фундаментом держави, призводить до деградації держави і її руйнування.

При цьому, із вищевикладеного зовсім не слідує теза про те, що накопичення капіталу це погано, це абсолютно природно і правильно, коли це відбувається в умовах здорової економіки і стабільного ринку, в тому числі ринку праці. Проблеми починаються тоді коли фальшиві інституції, в тих формах яких вони існують, починають прямо чи опосередковано отруювати цей ринок – проблема у описаній мною логічній послідовності почалась не з того, що підприємець накопичив капітал і вплив, а з того, що інститут який мав би забезпечувати конкурентність ринку, його ефективність і нехай неоднозначну, але все ж справедливість, перестав виконувати свої функції і перехилив збалансовану систему противаг в одну із сторін – саме в момент коли «Суспільний договір» Ж.Ж. Руссо перетворився на особистий договір зацікавленої людини порядок перетворився на хаос.

Переконаний, що профспілки мають бути реформатовані і повернутись до своєї первинної суті – об'єднань трудового колективу; це не юридична особа яка, у розумінні *public choice theory* отримує фінансові надходження від оренди приміщень, це не організація, що акцептує колективний договір – а власне об'єднання трудового колективу для представництва своїх же інтересів, з *делегуванням виборних представників* на конференції профспілок, для узгодження своїх позицій і представлення своїх інтересів у взаємодії із державою.

Література:

1. Савченко І. М. Застосування теорії суспільного вибору. *МАГІСТЕРІУМ. Політичні студії*. 2016. Вип. 64. С. 50–55.

2. F. Gerter Role of trade unions in Germany. [Електронний ресурс]. 2020. Режим доступу до ресурсу: https://unibocconi.eu%2Fwps%2Fwcm%2Fconnect%2Fb7cf69eb-4204-4ba1-8fbc-20b0178aeeca%2FWaas_Vortrag%2BBocconi%2B08.05.2014.pdf%3FMO%D%3DAJPERES&usg=AOvVaw3beudRzvIHBR_JuYV18ZHр

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ МЕДІАЦІЇ ПІД ЧАС ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Юсько І. М.

*аспірант юридичного факультету
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»
м. Рівне, Україна*

Як показує світова судова практика, в тому числі Нідерландів, Німеччини, Канади, США, врегулювання публічно-правових спорів за допомогою медіації можливе, більш того, дуже популярне, адже приблизно 80% таких справ вирішуються в порядку досудового врегулювання спору.

Незважаючи на проведені в Україні численні реформи та прийняття Закону України «Про медіацію», сьогодні не існує єдиного дієвого механізму щодо проведення медіаційної процедури, зокрема це стосується і спорів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень.

Так, Законом України «Про медіацію» передбачено лише загальні положення щодо проведення медіації, зокрема визначено необхідність проведення підготовчих заходів зі сторонами спору, встановлення медіабельності спору (що важливо при вирішенні спорів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень), проведення спільних та окремих зустрічей зі сторонами, збирання та обмін інформацією, документами.

В свою чергу, позасудова медіація і в адміністративних спорах в тому числі, проводиться на підставі укладення сторонами спору договору про проведення медіації. Завершується медіаційна процедура укладенням угоди за результатами медіації або у випадках закінчення строку проведення медіації (договору про проведення медіації), у разі відмови сторони/медіатора від участі в медіації тощо.

Разом з тим, главою 4 Розділу II КАС України встановлено процедуру мирного врегулювання адміністративних спорів за участю судді. Після розподілу справи суддя повинен з'ясувати чи бажають сторони вирішити спір шляхом медіації. Притому, врегулювання спору за участю судді може проводитися виключно до початку розгляду справи по суті, а медіатором вважається суддя. Спір вважається врегульованим у разі примирення сторін, залишення позовної заяви без розгляду або у випадку відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем.

Варто наголосити на важливості збереження структурованості процесу медіації. Адже, переговорний процес повинен будуватися у чіткій послідовності, адже існують певні етапи медіації, завдяки яким можна досягти бажаного результату у вирішенні спору. На відміну від судового процесу, медіація відрізняється гнучкістю, тобто передбачає довільний та довірливий характер процесу. Гнучкість сприяє взаєморозумінню сторін, прийняттю інтересів та потреб кожної сторони.

Вважаємо, що етапами проведення медіації у спорах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень є:

1. *Передумовний етап*. Передбачає вивчення наявності бажань сторін стосовно проведення медіації та можливості такого врегулювання спору. Визначення форми проведення зустрічей зі сторонами спору.

2. *Консультативний етап*. Включає роз'яснення сторонам спору правил процедури медіації, прав та обов'язків сторін тощо.

3. *Переговорний етап*. Полягає у проведенні безпосередніх переговорів, з'ясування предмету спору, заперечень, пропозицій сторін щодо вирішення спору.

4. *Завершальний етап* – припинення мирного врегулювання або досягнення примирення сторонами та укладення угоди про примирення.

Проблемами застосування процедури медіації при вирішенні спорів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень є низький рівень розвитку системи приведення у виконання угод за результатами медіації та інших угод про примирення; відсутність механізму примусового виконання угоди за результатами медіації та обов'язкового попереднього досудового мирного врегулювання адміністративних спорів.

Таким чином, для побудови дієвої системи медіації потрібно впроваджувати її поступово, зокрема спочатку необхідно вести обов'язкову участь медіатора в адміністративному судочинстві.

Література:

1. Давиденко Д. О. Перспективи розвитку медіації в адміністративному процесі України та її вплив на судово-експертну діяльність. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. пр. / редкол. : О. М. Ключев, В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право. 2020. Вип. 22. С. 250–259.

2. Можайкіна О. С. Поняття та зміст основних принципів медіації в цивільно-правових відносинах. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 55–58.

3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20120608>

4. Про медіацію: Закон України № 1875-IX від 16.11.2021 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

5. Юхтенко Л. Досудове врегулювання спору шляхом проведення переговорів за допомогою судді в адміністративному судочинстві: сутність та проблеми запровадження. *Юридичний вісник*. 2013. № 3. С. 106–112.

СЕКЦІЯ 7. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

СТУПІНЬ СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕКИ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ ЯК ЗАГРОЗИ ДЕРЖАВНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Андросович Л. Г.

науковий співробітник

*Міжвідомчого науково-дослідного центру
проблем боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України
м. Київ, Україна*

В сучасних умовах особливої актуальності набуває питання забезпечення національної безпеки України і особливо в частині протидії організованій злочинності у фінансовій системі зважаючи на ступінь її суспільної небезпеки. Це також пов'язано з тим, що організована злочинність в даній сфері характеризується високим рівнем своєї майстерності формування, розподілу, перерозподілу й використання фондів грошових коштів (фінансових ресурсів) державив своїх цілях.

Необхідно зазначити, що суспільна небезпека кримінального правопорушення – обов'язкова ознака злочину, що розкриває його соціальну сутність. Об'єктивна властивість злочинного діяння заподіювати істотну шкоду (матеріальну – майнову чи фізичну; нематеріальну – політичну, організаційну, моральну) або створювати реальну загрозу її заподіяння суб'єктам суспільних відносин [1, с. 876].

Загалом організована злочинність у фінансовій системі становить велику суспільну небезпеку для економіки будь-якої держави, оскільки вона характеризується складністю, підступністю, латентністю, поширеністю та різноманітністю своєї злочинної діяльності, головна мета яких отримання максимального прибутку. Істотно відрізняється від загальної злочинності в цілому, хоча органічно пов'язана з нею через багато соціальних явищ.

Важливою особливістю організованої злочинності у фінансовій системі є те, що вона, з одного боку, нерідко виходить за традиційні кордони і долучається у сфери, криміналізація яких створює серйозну

загрозу для міжнародної стабільності та безпеки, а з іншого боку проникає у світові тіньові фінансові процеси. Замість розрізаних дрібних кримінальних угруповань поступово з'являються професійні організовані групи та злочинні спільноти, які мають міжрегіональні та міждержавні зв'язки, налагоджені канали легалізації та збуту викраденого.

У сучасних умовах організована злочинність у фінансовій системі зливається з легальним бізнесом, використовує зв'язки з органами влади на найвищому рівні, опановує фінансові та промислові структури.

На нашу думку, ефективна система протидії створенню злочинних організацій у фінансовій системі не можлива без використання достовірних даних про її сучасний стан.

Так, із даних статистичних звітів Офісу Генерального прокурора, у продовж 2018, 2019, 2020, 2021 років зареєстровано 172 251 тис. кримінальних правопорушень учинених організованими групами та злочинними організаціями. Зокрема, у 2021 році державними органами, які здійснюють правоохоронну діяльність (Прокуратура, Служба безпеки України, Національна поліція, Бюро економічної безпеки та інші), було викрито 712 осіб, які вчинили кримінальне правопорушення у складі ОЗГ, що перевищує показник за 2018–2020 роки (у 2020 році – 356, у 2019 році – 293, у 2018 – 288) [2].

Вище наведене свідчить про високий ступінь суспільної небезпеки даного негативного соціального явища, що зумовлюється розміром завданої шкоди, способом вчинення кримінального правопорушення, місцем, обстановкою та стадіями їх вчинення, формою вини, мотивом і метою, а також ознаками, що характеризують саме організовану злочинність у фінансовій системі.

В той же час, ступінь суспільної небезпеки підвищується залежно від кваліфікуючих її ознак. Іншими словами, категорія «суспільна небезпека» може бути охарактеризована не лише універсальною ознакою «заподіяння шкоди», а й багатьма іншими ознаками, що містяться в нормах кримінальних законів.

Найбільшими відмінностями характеризуються ознаки безпосередніх об'єктів кримінальних правопорушень: проти особи, у сфері економіки, проти суспільної безпеки, проти держави. Кожна група суспільних відносин, на яку зазіхають організовані злочинні угруповання завдають їй шкоди, включена до системи життєдіяльності суспільства, функціонування його управлінських, економічних відносин. Кожна система піддається у своїй деформації того чи іншого ступеня. Очевидно, що ступінь деформації різко зростає, якщо злочинний вплив має організований, значною мірою скоординований

характер. За такої постановки проблеми є підстави констатувати ознаку суспільної небезпеки.

Досліджуючи політичні, соціальні, правові, моральні, соціально-психологічні аспекти організованої злочинності у фінансовій системі та практики боротьби з нею, можливим є фіксація механізму прояву цього виду злочинності, встановлення наявності шкідливих наслідків та особливостей, це зокрема:

- одночасне заподіяння шкоди багатьом різномірним групам суспільних відносин: у сфері економіки та фінансів, управління та правоохоронної діяльності (наприклад, при вчиненні фінансових афер за участю співробітників державних структур, правоохоронних органів, які піддалися до корупції);

- обумовлену фактором організованості особливо кваліфіковану підготовку всіх супутніх кримінальних правопорушень (наприклад, пов'язаних із знищенням доказів, заволодінням зброєю, використання для досягнення злочинних цілей спеціально підготовлених злочинців-професіоналів);

- включення до злочинної діяльності значного кола осіб, починаючи від антисуспільних елементів і закінчуючи управліннями, керівниками та відповідальними працівниками правоохоронних органів;

- породження нових видів протиправного збагачення: онлайн гральний бізнес (інтернет казино, лото), цифрова валюта;

- координатія діяльності злочинних угруповань в складі: «злочинців у законі», «авторитетів», організаторів, посередників, охоронців тощо.

Отже, розроблення заходів протидії та запобігання організованій злочинності у фінансовій системі повинні здійснюватись з урахуванням особливостей цього виду злочинності, специфіки суспільно небезпечної поведінки та її шкідливих наслідків.

Щоб протистояти даному негативному соціальному явищу та оцінити криміногенну обстановку боротьби з організованою злочинністю у фінансовій системі державою вже було прийнято декілька заходів протидії. Радою національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року було ухвалено «Стратегію національної безпеки України» [3], серед найактуальніших у середньостроковій перспективі загроз названо боротьбу з поширенням організованої злочинності. Основними завданнями сектору безпеки було визначено боротьбу з корупцією та організованою злочинністю у сфері управління та економіки.

Також Президент України Володимир Зеленський підписав Указ № 347/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України

на період до 2025 року», де основними викликами та загрозами у сфері фінансової безпеки названо: високий рівень «тінізації» економіки; поширення явища легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, вчиненими в організованих формах [4]. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. схвалено «Стратегію боротьби з організованою злочинністю» [5].

Вище наведені стратегічні документи є важливими, оскільки організована злочинність протягом останніх десятиліть все ще залишається однією з найбільших загроз для політичного та економічного розвитку нашої країни. Україна, яка знаходиться в стані суспільно-політичних трансформацій, з кожним разом все більше потерпає від її негативних впливів.

Звичайно, всі елементи структури суспільної небезпеки організованої злочинності у фінансовій системі наділені особливостями системи відносин, що існує в її середовищі: моральне придушення членів спільнот; підкуп та залякування представників держапарату; залучення для виконання функцій контролю найбільш жорстоких злочинців, часто рецидивістів з великим досвідом, набутим у злочинних угрупованнях, у тому числі у місцях позбавлення волі.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що боротьба з організованою злочинністю у фінансовій системі з метою забезпечення суспільної безпеки має бути комплексною, орієнтованою на її припинення не лише засобами кримінально-правового впливу, а й за допомогою використання механізмів протидії основним джерелам злочинних доходів, а також шляхом формування в українській державі стійкого негативного ставлення до зазначених діянь.

Література:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Юрид. думка, 2007. 1020 с.
2. Статистична інформація Офісу Генерального прокурора. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114143&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення: 15.02.22).
3. Про Стратегію національної безпеки України. Указ президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
4. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року. Указ Президента № 347/2021 від 11 серпня 2021 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613>
5. Стратегія боротьби з організованою злочинністю: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80>

ПРОБЛЕМАТИКА ОБСТАВИН, ЯКІ ПОМ'ЯКШУЮТЬ ПОКАРАННЯ

Батура Д. В.

курсант 2 курсу

Навчально-наукового інституту права

підготовки фахівців для підрозділів національної поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

*Науковий керівник: **Корогод С. В.***

капітан поліції,

викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Згідно чинного Кримінального кодексу України існує перелік обставин, що пом'якшують покарання, які визнаються в ч. 1 ст. 66 КК України і такими обставинами є:

1. З'явлення зі зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення. Явка з зізнанням означає, що особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, добровільно заявляє компетентному органу внутрішніх справ про вчинення кримінального правопорушення до відкриття кримінального провадження або притягнення цієї особи до відповідальності як обвинуваченого [2, с. 84].

2. Добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди. Відшкодування має відбуватися добровільно, за власною ініціативою та за рішенням суду, згідно з якого суб'єкт кримінального правопорушення повинен відшкодувати завдані збитки. Пом'якшувальною обставиною визнається також відшкодування моральної шкоди. [3, с. 33].

2-1. Надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення. Надання медичної чи іншої допомоги має здійснюватися негайно після вчинення злочину, а не через тривалий час. Це може, наприклад, бути виклик швидкої допомоги, надання допомоги самостійно або транспортування до лікарні у разі зіткнення транспортного засобу. Якщо правопорушник, навпаки, залишить місце ДТП, то йому доведеться сплатити витрати на лікування на підставі статей 1195, 1206 ЦК України, і це не буде враховуватися як пом'якшуюча обставина.

3. Вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім. Якщо кримінальне правопорушення вчинено неповнолітнім, то це

враховується судом при призначенні йому покарання як обставина, що пом'якшує покарання.

4. Вчинення кримінального правопорушення жінкою в стані вагітності. Згідно з деякими медичними уявленнями, вагітність – це фізіологічний процес, під час якого з яйцеклітини утворюється плід. Цей процес супроводжується негативним впливом на психіку жінки. Тому, якщо жінка вчинила кримінальне правопорушення під час вагітності, це буде зараховано як пом'якшувальна обставина [4, с. 72].

5. Вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин. Законом не передбачено переліку таких обставин, але виходячи з судової практики, ними визнаються: смерть або хвороба близької людини, тяжка хвороба винного, втрата роботи, сімейний конфлікт, тощо. При цьому суд має чітко перевіряти, чи можна врахувати певну обставину як пом'якшувальну покарання, враховуючи особу винного та зв'язок між подією та скоєним [5, с. 17].

6. Вчинення кримінального правопорушення під впливом погрози, примусу або через матеріальну, службову чи іншу залежність. Це означає, що при вчиненні кримінального правопорушення свобода вольової поведінки винної особи була обмежена зазначеними обставинами. Примус щодо особи виявляється в застосуванні до неї психічного чи фізичного насильства.

7. Вчинення кримінального правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання, вигликаного жорстоким поведінням, або таким, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності системного характеру такого поведіння з боку потерпілого. Для зарахування цієї обставини до пом'якшувальної необхідно, щоб цей психічний стан був викликаний саме протиправними або аморальними діями потерпілого, які можуть бути спрямовані не тільки проти винного; також цей стан емоційного збудження має виникати відразу після вчинення жертвою цих дій, а не через тривалий час [6, с. 44].

8. Вчинення кримінального правопорушення з перевищенням меж крайньої необхідності. Перевищення межі крайньої необхідності є умисним заподіянням шкоди охоронюваним законом інтересам, якщо така шкода більш істотна за абстрактну шкоду. При цьому відповідальність за перевищення лімітів виключається, якщо винна особа не змогла оцінити відповідність заподіяної та попередженої шкоди внаслідок сильного емоційного хвилювання, вигликаного небезпекою [7, с. 32].

9. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності, організованої групи чи злочинної організації, поєднане з вчиненням кримінального правопорушення у випадках,

передбачених цим Кодексом. Кримінальна відповідальність за такі дії настає лише у разі вчинення умисного особливо тяжкого кримінального правопорушення, пов'язаного з насильством над потерпілим, або умисним тяжким кримінальним правопорушенням із заподіянням тяжкого тілесного ушкодження чи настанням інших особливо тяжких чи тяжких наслідків [8, с. 27].

Отже, для належного врахування обставин, що пом'якшують покарання, слід виходити з того, що такі обставини є лише одним із елементів системи правових норм, що регулюють призначення покарання. Саме тому вдосконалення цього елемента має здійснюватися не окремо, а з урахуванням інших відповідних складових (обтяжливих покарань, обставин, відомостей, що характеризують особу винного, тяжкості злочину тощо). Я вважаю, що підхід до врахування обставин, що пом'якшують покарання, має включати оцінку наявності обставин стосовно конкретних суспільно небезпечних дій. До того ж, проаналізувавши обставини, що пом'якшують покарання, на мою думку, необхідно доповнити обставинами, що стосуються винної особи, тобто особи, яка до вчинення злочинного діяння веде законослухняний спосіб життя та вчинене діяння «разюче суперечить його звичайним діям».

Література:

1. Кримінальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Кругликов Л. Л. Смягчающие и отягчающие ответственность обстоятельства в уголовном праве (вопросы теории). Воронеж : Изд-во Воронежского унив., 1985. 164 с.
3. Полтавець В. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним законодав-ством України : монографія / наук. ред. Л. М. Кривоченко. Луганськ : РВВ ЛАВС, 2005. 240 с.
4. Музика А. А. Покарання та його застосування за злочини проти здоров'я населення : монографія. К. : ПАЛИВОДА А. В., 2012. 404 с.
5. Ющик О. І. Індивідуалізація покарання як кримінально-правовий принцип. *Науковий вісник Ужгородського державного університету. Серія : Право*. Вип. 27. Т. 3. Ужгород, 2014. С. 85–89.
6. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. Галина Жаровська, Олена Ющик. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. 304 с.
7. Кримінальне право України. Загальна частина / за ред. П. С. Матишевського, П. П. Андрушка, С. Д. Шапченка. К. : Юрінком Інтер, 2000. 512 с.
8. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С. С. Яценко. 4-те вид., перероб. та допов. К. : А.С.К., 2005. 848 с.

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАЦІВНИКА УПОВНОВАЖЕНОГО ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ У РОБОТІ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ

Богатирьова О. І.

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
заступник начальника відділу документального забезпечення
управління правового забезпечення*

*Департаменту організаційно-контрольної діяльності, правового
та аналітичного забезпечення*

Офісу Генерального прокурора

м. Київ, Україна

Уже сім років в Україні існує інститут пробації, хоча цей інститут вже давно є відомим у світовій практиці виконання і відбування засудженими кримінальних покарань не пов'язаних із позбавленням волі. Це відбулося тоді коли у весь світ дійшло до висновку, що потрібні певні єдині для всіх країн стандарти поведіння із засудженими і ув'язненими. Більше того в цьому процесі відіграла важливу роль наукова спільнота, саме вона довела, що каральний потенціал позбавлення волі набагато перевищує потенціал альтернативних видів покарання.

Водночас важлива роль у реалізації виконання альтернативних видів покарань відводиться саме працівнику уповноваженого органу пробації і його професійній компетентності. Згідно Закону України «Про пробацію» працівник уповноваженого органу пробації здійснює професійну діяльність, яка призначена забезпечити реалізацію державної політики у сфері пробації через виконання завдань та функцій пробації.

Професійна компетентність працівника уповноваженого органу пробації повинна сприяти забезпеченню безпеки суспільства шляхом ресоціалізації засуджених, які перебувають на обліку уповноваженого органу пробації, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень, формуванню в державі системи справедливого правосуддя та скороченню кількості осіб, що утримуються в місцях несвободи.

Серед основних вимог, які пред'являє Міністерство юстиції України та Державна установа «Центр пробації» до працівника уповноваженого органу пробації варто виділити:

– працівником уповноваженого органу пробації може бути особа, яка є громадянином України, яка досягли 18-річного віку, володіє державною мовою, має повну вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним

рівнем магістра, без вимог до стажу роботи, але після проходження підготовки за спеціально розробленою навчальною програмою, стажування та отримання оцінки, яка підтверджує рівень підготовки, необхідної для виконання професійних завдань;

– на посаду працівника уповноваженого органу пробації зазначена вище особа приймається на добровільній, конкурсній основі за умови, якщо вона спроможна за своїми особистими, діловими, моральними якостями та станом здоров'я виконувати роботу;

– при прийнятті на посаду працівника уповноваженого органу пробації урахується досвід роботи у сферах: державного управління, педагогічної, психологічної, соціальної роботи, надання соціальних послуг, а також досвід організації профілактичної та психокорекційної роботи з особами асоціальної спрямованості;

– працівником уповноваженого органу пробації не може бути особа, яка має судимість або яка притягалася до кримінальної відповідальності та стосовно якої кримінальне провадження було закрито за nereабілітуючими підставами; на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення; яка визнана за рішенням суду недієздатною або обмежено дієздатною.

Отож для виконання роботи із засудженими які перебувають на обліку в уповноваженому органу пробації працівник пробації має володіти професійною компетентністю та повинен уміти:

– володіти знаннями щодо міжнародних та національних нормативно-правових актів, що регламентують правовідносини порядок, пов'язані із основними принципами застосування заходів, альтернативних тюремному ув'язненню, та стандарти пробації. Збирати та аналізувати інформацію про вплив криміногенних факторів на поведінку обвинуваченого (засудженого);

– своєчасно проводити оцінку ризиків вчинення обвинуваченим засудженим до покарання не пов'язаного із позбавленням волі повторного кримінального правопорушення;

– складати соціально-психологічну характеристику на засудженого з метою своєчасного виявлення причин і умов не виконання ним вимог чинного законодавства щодо порядку і умов відбування кримінального покарання;

– готувати рекомендації щодо заходів, спрямованих на мінімізацію ризику повторного вчинення кримінальних правопорушень засудженим неповнолітнім під час відбування покарання;

– готувати та подавати до суду досудову доповідь, організувати виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі та

налагоджувати ефективні комунікації з суб'єктами пробації. Вміти проводити мотиваційне інтерв'ю із засудженим;

– складати індивідуальний план нагляду та соціально-виховної роботи із засудженим з урахуванням оцінки ризиків повторного вчинення кримінальних правопорушень. Забезпечувати реалізацію індивідуального плану, проведення оцінки результатів;

– здійснювати нагляд за засудженими. Проводити із засудженими індивідуально-профілактичні та соціально-виховні заходи. Організувати надання засудженим консультативної, психологічної та інших видів допомоги, необхідної для їх соціальної реабілітації;

– ефективно застосовувати методи мотивації засуджених до участі у виховних заходах, програмах та соціально корисній діяльності, працевлаштування та вступу на навчання. Реалізувати пробаційні програми стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

– проводити підготовку осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою їх трудового і побутового влаштування після звільнення за обраним ними місцем проживання. Здійснювати керівництво волонтерами пробації;

– забезпечувати дотримання вимог закону про захист персональних даних, які використовуються у службовій діяльності. Налагоджувати взаємодію та підтримувати зв'язки з державними та недержавними організаціями для виконання завдань пробації;

– вміти користуватися базами нормативних документів. Володіти діловою мовою, складати документи та працювати з великим обсягом інформації. Користуватися інформаційними технологіями в обсязі, необхідному для роботи.

Література:

1. Закон України «Про пробацію». Електронний ресурс: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 24.05.2022).

2. Богатирьова О. І., Олефір Л. І. Застосування пробації в Україні: теорія і практика : навчальний посібник / за заг. ред. професора І. Г. Богатирьова. Чернігов ; Десна : Поліграф, 2019. 208 с.

КОРУПЦІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЇЇ РУЙНІВНА СИЛА СУСПІЛЬСТВА

Богатирьов І. Г.

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Сьогодні корупційна злочинність стала загальновідомим соціальним явищем, вона не просто проникла в усі вітки влади, вона є руйнівною силою суспільства. І хоча ми інтуїтивно її відчуваємо, робимо спробу на законодавчому рівні щось зробити, вона в цей час руйнує наші культурні і історичні цінності. Можливо після нашої перемоги над ворогом, щось зміниться і, корупційна складова відійде на задній план. В іншому випадку суспільство приречене на процвітання корупції, а від так і на власну безпеку.

До речі, корупційна злочинність, як перманентний чинник дозволяє собі руйнувати конституційний лад в Україні, реально загрожує національній безпеці, підриває авторитет державного апарату, дискредитує його діяльність, перешкоджає розбудові демократичної, соціальної, правової держави, а також утвердженню та реалізації принципу верховенства права [1, с. 147].

Водночас за дослідженням вчених наукової школи «Інтелект» корупційна злочинність поширилась на всі верстви населення, проникнувши в усі без винятку владні структури та приватний сектор. Попри це ніхто із колишніх високопосадовців, які організували розкрадання державних коштів задля власного збагачення та переведення їх за кордон, досі не поніс заслуженої відповідальності.

На жаль, до війни суспільство патологічно терпляче ставилося до вимагань, хабарництва й несправедливості. При цьому матеріальна винагорода за послуги тому чи іншому чиновнику сприймається зазвичай як цілком нормальне явище. Тому закономірно, що матеріальне становище посадових осіб із приходом до владних структур помітно покращується, проте це зовсім не пов'язано з оплатою їхньої праці. Вся надія на те, що після нашої перемоги над ворог корупційна злочинність має зайти далеко в куток, або навпаки виплеснути всіма своїми проявами.

Особливо, це має проявитися серед посадовці, оскільки саме вони користуючись владою, почувають себе впевненими і не приховують від пересічних громадян свої статки (зверніть увагу на декларації, там ви знайдете багато цікавого, в тому числі і про посадовців), а тому люди не вірять у справедливість і схильні вирішувати проблеми, даючи хабарі.

Відомо, що проникнення корупції у бюджетну та податкову сфери створюють умови отримання прибутків, частина яких, на жаль, витрачається окремими олігархами на фінансування банд формувань в окупованих Росією Луганській та Донецькій областях.

Проте тотальна корупційна ситуація залишається стійкою перешкодою для ефективної реалізації запроваджених у нашій державі реформ і в умовах складної для України геополітичної ситуації взагалі створює загрозу національній безпеці та подальшій цілісності території. Ось чому в разі нежиття відповідних заходів з боку держави поширення корупційної злочинності може поглибити такі наслідки, як:

- остаточна втрата авторитету державними та владними структурами;

- затримка модернізації та розвитку національної економіки;

- порушення принципу конкуренції;

- дискредитація закону як універсального регулятора суспільних відносин;

- погіршення інвестиційної привабливості держави тощо [1, с. 148].

На жаль, намагання боротися з корупцією обмежуються епізодичними або тимчасовими спробами та зводяться до ігнорування принципу невідворотності покарання винних за допущені зловживання у вказаній сфері. Натомість послідовні дії, спрямовані на усунення причин і умов корупції, реальних результатів щодо викриття резонансних корупційних схем не приносять.

Населення країни чує про гучні затримання корупціонерів, які нажили свої статки незаконним шляхом, проте в подальшому процес розслідування кримінальних проваджень у цих справах триває роками. Понад те, корупціонер продовжує працювати на своїй посаді і певним чином може впливати на хід досудового розслідування.

Проведений нами аналіз соціологічних досліджень в Україні у 2015–2017 роках свідчить, що корупція серед усіх внутрішньо-державних загроз вийшла на перше місце разом з військовими діями на сході країни у Донецькій та Луганській областях та високою вартістю життя в державі. Серед опитаних 49% населення вважає, що ситуація із корупцією не змінюється, а 22% переконані, що ситуація стала навіть ще гіршою.

Тому вимоги суспільства з цих питань протягом останніх років зводяться до нагального викорінення корупції в органах публічної

влади, існування якої унеможливило дотримання прав і свобод людини та громадянина в Україні.

Очевидно, що глибинні соціальні зміни в суспільстві, поява та чинність нового антикорупційного законодавства зумовили початок проведення антикорупційної реформи держави, певну реорганізацію поліцейської, прокурорської та судової системи України.

Спокуса збагатитися, задовольнити власні потреби у людини може виникати тоді, коли з'являється можливість розпоряджатися певними ресурсами, приймати рішення не в інтересах суспільства і громади, а у власних інтересах або інтересах близьких осіб. Підтвердженням цього є позиція щодо корупції вітчизняного вченого Леоніда Грицаєнко, на думку якого, рівень корупції будь – якої країни – це сукупність історичних., культурних, освітніх, моральних, економічних, правових та інших чинників [2, с. 29].

З огляду на це вбачаємо, що вивчення корупційної злочинності в Україні та заходи її запобігання стане в нагоді не тільки студентам, курсантам і слухачам, а й правоохоронним органам та суду. Водночас виступить запорукою зміцнення правопорядку та утвердження законності в державі.

Насамкінець, корупційна злочинність це вірус, який реально загрожує демократії, реалізації принципу верховенства права, національній безпеці та демократичному розвитку держави. Саме корупція негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини.

Література:

1. Кримінологія : академічний підручник / Богатирьов І. Г., Колб О. Г., Топчій В. В. та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид наук, проф., заслуженого діяча науки і техніки України Богатирьова І. Г. Чернівці : Технодрук, 2020. 336 с.

2. Грицаєнко Л. Р. Апокаліпсис державності як наслідок корупції в Україні. К., 2019. С. 29.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЩОДО ЖУРНАЛІСТІВ

Боровик А. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
академік Міжнародної кадрової академії,
проректор з наукової роботи*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

У теорії кримінального права немає єдності в поглядах вчених щодо класифікації кримінальних правопорушень проти журналістів. Ситуація ускладнюється ще й тим, що під час виокремлення окремих їх видів допущені помилки як в конструкціях відповідних кримінально-правових заборон, так і у визначенні їх місця в системі Особливої частини КК.

Окрім цього, у результаті прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» від 14 травня 2015 року розділ XV Особливої частини КК зазнав суттєвих змін.

У подальшому з прийняттям закону про кримінальні проступки змінилася і класифікація злочинів, які трансформувалися у кримінальні правопорушення з поділом на злочини і кримінальні проступки. Цей факт також не враховано у відповідних класифікаціях з огляду на той факт, що більшість таких класифікацій розроблялися ще до запровадження кримінальних проступків.

Згідно чинного КК України до групи кримінальних правопорушень проти журналістів відносять:

- погроза або насильство щодо журналіста (ст. 345-1) [2];
- умисне знищення або пошкодження майна журналіста (ст. 347-1) [2];
- посягання на життя журналіста (ст. 348-1) [2];
- захоплення журналіста як заручника (ст. 349-1) [2].

Це обумовлено особливою категорією потерпілих від кримінальних правопорушень. Доречі законодавець, виділивши підстави кримінальної відповідальності за посягання на журналістів в окремі статті КК, навіть уточнив назву розділу XV Особливої частини, додавши вказівку «та кримінальні правопорушення проти журналістів».

У такий спосіб стає очевидним той факт, що посягання на журналістів не відносяться до кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування,

об'єднань громадян, а утворюють окрему самостійну групу в межах зазначеного розділу КК.

Має рацію З.А. Загинеї в тому, що зміни, які стосувалися внесення у Розділ XV Особливої частини КК ст. 345-1, 347-1, 348-1 та 349-1 КК є недоцільними.

Відповідні злочини не посягають на суспільні відносини, що охороняються нормами цього розділу. Штучною виглядає вказівка законодавця у назві цього розділу на злочини проти журналістів. Таке враження, що це формулювання «доточене» до того, що існувало у КК [1, с. 204].

Література:

1. Загинеї З. А. Герменевтика кримінального закону України : дис. ... д-ра юрид. Наук : 12.00.08. Київ, 2016. 636 с.
2. Кримінальний кодекс України. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.05.2022).

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ЖУРНАЛІСТА

Боровик Л. А.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
член-кореспондент Міжнародної кадрової академії,
доцент кафедри теорії і методики журналістської творчості
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Як справедливо зазначається у сучасній літературі, ЗМІ, виконуючи інформаційну функцію, є при цьому і каналом вираження громадської думки, і засобом її формування, і інструментом соціального контролю громадськості над владою і державою, тому право на інформацію і доступ до неї мають життєву цінність не тільки для журналістів.

Однак численні факти свідчать, що між правом на інформацію і реальним доступом до неї – все більш зростаюча дистанція. Укриття інформації в найвитонченіших формах і під різними причинами стало звичним явищем для всіх гілок влади, органів управління, чиновництва, суб'єктів господарювання, фінансових структур, деяких громадських об'єднань [1, с. 6]. На таких соціальних чинниках, на нашу думку, і заснована професійна віктимність журналістської діяльності.

Встановлено, що важливе значення у структурі віктимологічної характеристики журналіста – жертви кримінального правопорушення відводиться саме його віктимній поведінці, що є, на нашу думку, складовою частиною детермінаційного комплексу вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень, адже внаслідок виконання своїх професійних (посадових) обов'язків журналіст відповідно стає жертвою того чи іншого злочинного посягання.

По суті, як випливає із практики журналістської діяльності, віктимна поведінка журналіста – жертви кримінального правопорушення – полягає у виконанні ним своїх професійних (посадових) обов'язків, здійснення яких полягає у підготовці конкретних продуктів професійної діяльності журналіста (його репортажі, публікації, фото, відеоматеріали тощо).

Наші судження й висновки, зроблені на підставі аналізу емпіричного матеріалу, цілком узгоджуються з теорією кримінології.

У цьому відношенні слушною вбачаємо наукову позицію І.М. Копотуна, за якою «потерпілий може різною мірою впливати на можливість вчинення щодо нього злочину. Однак стосовно насильницьких посягань особа потерпілого має особливе значення. Розглядувані діяння становлять собою так звані «злочини відносин», у яких жертва є обов'язковим елементом. Бути злочину чи ні – зрештою вирішує злочинець, проте в насильницьких діяннях особа потерпілого та її поведінка можуть здійснити на це вирішальний вплив. Відповідно вибір злочинцем жертви не є в такій ситуації випадковим, а слугує цілком закономірним підсумком у механізмі злочинної поведінки» [2, с. 249].

Принагідно до цього зазначимо, що у теорії кримінологічної віктимології власне віктимна поведінка диференціюється на певні групи залежно від ролі жертви кримінального правопорушення при його вчиненні. Співставлення кримінологічних знань та емпіричної бази щодо досліджуваних кримінальних правопорушень дало підстави поділити віктимну поведінку журналіста при виконанні ним своїх посадових обов'язків на 3 групи:

- 1) позитивну (85,7%);
- 2) нейтральну (4,8%);
- 3) негативну (9,5%).

Цей показник за останні 2 роки збільшився майже вдвічі, адже за даними І. С. Заєць він становив 5% [3, с. 111]/

Найбільшим причинно-наслідковим (детермінаційним) потенціалом володіють саме позитивна й негативна віктимна характеристики журналістів, яка прямо впливає на механізм формування кримінальної поведінки особи злочинця, що виливається у вчинення того чи іншого злочину. Різниця між названими видами поведінки також виливається у такі дві групи діяльності журналіста: а) професійна діяльність; б) і власне

законна професійна діяльність. Особливості другого виду журналістської діяльності мають переважно кримінально-правове забарвлення, про що свідчать відповідні положення КК України.

Отже, позитивна віктимна поведінка журналіста виявляється у його законній професійній діяльності, у процесі здійснення якої він проводить різні інтерв'ю, публікує різного роду матеріали. Водночас велике значення у діяльності журналіста відіграють «гучні», важливі, навіть часом скандальні публікації, проте ця діяльність зводиться до виконання ним своїх службових обов'язків і становить сутність професії журналіста.

Література:

1. Іванов В. Ф. Інформаційне законодавство: український та зарубіжний досвід. Київ : Центр вільної преси, 2000. 226 с.
2. Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях : монографія. Київ : ПП «Золоті ворота», 2013. 472 с.
3. Засць І. С. Запобігання перешкоджанню законній професійній діяльності журналістів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2014. 295 с.

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ФАКТОРА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Бугера С. І.

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
начальник відділу дослідження проблем протидії корупції
та загрозам економічній безпеці*

*Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби
з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України
м. Київ, Україна*

Стратегічною метою антикорупційної політики є протидія корупції на всіх рівнях шляхом підвищення прозорості діяльності державних органів, додержання прав і свобод людини й громадянина, створення умов для розвитку економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення, зниження рівня корупції в Україні та усунення причин і умов, що її обумовлюють [1].

Відповідно до статті 18 Закону України «Про запобігання корупції» [2] засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) визначаються Верховною Радою України. Щороку не пізніше 1 червня проводяться парламентські слухання з питань ситуації щодо корупції, затверджується та оприлюднюється щорічна національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики. Антикорупційна стратегія розробляється Національним агентством на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії. Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання державної програми, яка розробляється Національним агентством та затверджується Кабінетом Міністрів України. Керівники державних органів несуть персональну відповідальність за забезпечення реалізації державної програми з виконання Антикорупційної стратегії. Державна програма з виконання Антикорупційної стратегії підлягає щорічному перегляду з урахуванням результатів реалізації визначених заходів, висновків та рекомендацій парламентських слухань з питань ситуації щодо корупції.

При цьому Стратегія економічної безпеки України [3] визначає шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів національних інтересів у сфері забезпечення економічної безпеки. Національним інтересам України відповідає сталий розвиток національної економіки, інтеграція України в європейський економічний простір, розвиток рівноправного взаємовигідного економічного співробітництва з іншими державами. Відповідно забезпечення національних економічних інтересів вимагає формування і реалізації стратегічного курсу у сфері забезпечення економічної безпеки, спрямованого як на стале нарощення конкурентоспроможності економіки України, так і на поступове зміцнення економічної стійкості та відповідно невразливості національної економіки до зовнішніх і внутрішніх загроз. Отже, стратегічний курс у сфері забезпечення економічної безпеки має два взаємопов'язаних напрями – напрям розвитку та безпековий напрям.

Необхідно зазначити, що проектом Закону про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки передбачається затвердження відповідної Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки в якій вказується, що низькі темпи реалізації антикорупційної політики в Україні суттєво сповільнюють її економічне зростання [4].

Заходи, запропоновані в Антикорупційній стратегії, дадуть змогу значно зменшити вплив фінансово-промислових груп на економіку України та забезпечити зростання добробуту українців. По-перше, це контроль за діяльністю політичних партій з метою щоб фінансово-промислові групи не могли впливати на ці партії, по-друге, це посилення інституційної спроможності Антимонопольного комітету:

вплив на монопольні заговори, звільнення від відповідальності учасників картелів у разі, якщо вони повідомляють про такі картельні змови та ін. Передбачається, що реалізація Антикорупційної стратегії України дозволить щороку економити значні кошти – орієнтовно 200 млрд грн за рахунок економії на збитках від корупції [5]. Відповідно це створить передумови для забезпечення економічної безпеки держави на новому якісному рівні, прискорить процес надходження інвестицій та дозволить реалізувати потенціал України у визначених сферах економіки.

Отже, в системі національної безпеки держави економічна безпека є базисом, матеріальною основою забезпечення незалежності, суверенності та належного рівня життя населення. Оскільки безпека країни у всіх її формах реалізується через державне фінансування, основою якого є ВВП, то саме економічна безпека і є тим важелем, який забезпечує стійкість всіх видів безпеки до зовнішніх й внутрішніх загроз та забезпечує конкурентоспроможність держави на міжнародній арені. Небезпечним соціально-політичним явищем, яке виступає як одна із ключових загроз національній безпеці, так і економічній безпеці зокрема є корупція, оскільки її вплив як на суспільство, так і на державу має системний і комплексний характер (зокрема йдеться про політичні, економічні, соціальні та міжнародні аспекти цього впливу) [6].

При цьому дієвим засобом раціоналізації національної антикорупційної політики держави може бути впровадження положень міжнародно-правових актів та досвіду боротьби з корупцією в окремих країнах і на цій основі визначення основних складників адаптації національного антикорупційного законодавства України до норм міжнародного права [7, с. 40]. Важливим є також консолідація зусиль всього суспільства в питаннях протидії корупції, і зокрема, в частині реалізації правових норм Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів, тобто фізичних осіб, які за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їм відома у зв'язку з їх трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням ними служби чи навчання.

Література:

1. Беззуб І. Антикорупційна політика в Україні. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=%201260:antikoruptsijnapolitika-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

3. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року: затверджено Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613>

4. Проект Закону про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки від 21.09.2020 № 4135. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc_4_1?pf3511=70007

5. Антикорупційна стратегія пропонує чіткі заходи для зростання економіки України. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/antykoruptsiyna-strategiya-propo-nuye-chitki-zahody-dlya-zrostantnya-ekonomiky-ukrayinyngolova-nazk-v-interv-yu-d-10-nv/>

6. Шевчук І. В. Корупційна складова як чинник дестабілізації та загроза економічній безпеці України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1192>

7. Новак А. М. Формування та реалізація національної антикорупційної політики в умовах глобалізації: сучасні виклики. *Public Administration and Local Government*. 2018. Issue 2(37). С. 35–41. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vida/vni/ct/vo/2018/2018_02\(37\)/7.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vida/vni/ct/vo/2018/2018_02(37)/7.pdf) ; [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_02\(37\)/7.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_02(37)/7.pdf)

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА НЕПОДАННЯ СУБ'ЄКТОМ ДЕКЛАРУВАННЯ ВІДПОВІДНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ГРУЗІЇ

Волонець Д. Ф.

*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

Дослідження питання зарубіжного досвіду регламентації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання відповідної декларації суб'єктом декларування є вкрай важливим, адже може дозволити виявити спільні та відмінні риси ст.ст. 366², 366³ КК України [1] та відповідних норм законодавства інших держав, а також напрями вдосконалення вітчизняного закону про кримінальну відповідальність [2, с. 50].

Проаналізуємо досвід Грузії у регламентації даного питання. Актуальність дослідження законодавства саме цієї країни в частині встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та за неподання суб'єктом декларування відповідної декларації зумовлена тим, що законодавча система цієї держави (як і України) були інтегровані в єдину протягом майже 70 років. Розпад СРСР став імпульсом для індивідуального розвитку законодавства кожної з держав. Саме тому назване компаративістське дослідження може продемонструвати як далеко ця країна дійшла в частині модернізації вітчизняного закону про кримінальну відповідальність (звісно, в розрізі встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації).

Відповідно до чинного КК Грузії, декларування недостовірної інформації та неподання декларації суб'єктом декларування можуть визнаватися кримінальним правопорушенням. Даний фактор не є дивним, адже названа держава наразі є одним з лідерів у галузі протидії корупції серед країн пострадянського простору. Комплекс реформ, які були розпочаті ще на початку 2004 р. вивів Грузію на якісно новий рівень розвитку. Натомість, ця кавказька держава зіштовхнулася зі схожими проблемами, що і Україна (анексія частини території Російською Федерацією та терористичними угрупованнями, блокування євроінтеграційних процесів тощо).

Відповідно до ст. 41 «Основні та додаткові види покарань» Загальної частини КК Грузії, виправні роботи, обмеження, пов'язані з військовою службою, позбавлення волі на певний строк та довічне позбавлення волі можуть бути призначені тільки в якості основних видів покарань, тоді як такі види покарань, як громадські роботи, домашній арешт, штраф та позбавлення права займати певну посаду або займатися певною діяльністю – як у якості основних, так і додаткових. при цьому, покарання у виді позбавлення майна та обмеження прав, пов'язаних зі зброєю, можуть бути призначені тільки в якості додаткового виду покарання [3].

З викладеного слідує, що КК Грузії передбачає схожий перелік покарань на той, що передбачений в ст. 51 КК України. Основна відмінність полягає у відсутності в ст. 41 закону про кримінальну відповідальність Грузії покарання у виді обмеження волі на певний строк, та наявності такого різновиду арешту, як домашній.

Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації передбачена у ст. 355 «Неподання декларації про майновий стан або внесення до декларації неповних або невірних даних» глави XL

«Злочини проти порядку управління» Особливої частини КК Грузії. Дана норма складається лише з однієї частини, в якій зазначається наступне:

«Неподання декларації про майновий стан, вчинене після накладення адміністративного стягнення за те саме діяння, або внесення до декларації завідомо неповних або невірних даних – карається штрафом або громадськими роботами на строк від 120 до 200 годин з позбавленням права обіймати посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років» [3].

З диспозиції названої норми слідує, що суб'єкт неподання декларації може бути притягнутий до кримінальної відповідальності тільки у випадку, якщо він попередньо підлягав адміністративній відповідальності за вчинення названого діяння, проте не зробив відповідних висновків та відмовився від подання декларації (тобто продовжив свою шкідливу поведінку, яка переросла у суспільно небезпечну).

Можливо, саме використання такого досвіду в Україні дозволило б остаточно розмежувати кримінальне правопорушення у вигляді неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування від адміністративного правопорушення у вигляді порушення вимог фінансового контролю.

Що ж стосується санкції ст. 355 КК Грузії, зауважимо, що вона передбачає більш м'які максимальні покарання, ніж ті, що зазначені у ст.ст. 366²-366³ КК України. Думається, ступінь суворості покарання має прямо залежати від рівня корупції в державі. Враховуючи той факт, що в нашій державі на сьогоднішній день явище корупції є, на жаль, доволі поширеним (хоча на її подолання зосереджені великі зусилля, які останнім часом дають свої позитивні результати), переконані, що покарання у виді обмеження та позбавлення волі на певний строк мають бути і надалі включені до санкції ст. 366²-366³ КК України.

Окремо зауважимо, що діяння у вигляді неподання декларації суб'єктом декларування та діяння у вигляді декларування недостовірної інформації розглядаються законодавцем Грузії в якості тотожних за ступенем своєї небезпеки. Саме тому вони включені до однієї статті Особливої частини закону про кримінальну відповідальність, яка передбачає єдину санкцію.

На нашу думку, подібне рішення виглядає доволі суперечливим, адже у випадку неподання суб'єктом декларування відповідної декларації, він не тільки порушує порядок фінансового контролю, але і демонструє суспільству свою нігілістичну позицію відносно

встановлених в державі правил поведінки (адже декларації перебувають у вільному доступі, ознайомитись із ними може кожен бажаючий).

На підставі викладеного вище можна зробити висновок про те, що досвід Грузії в частині регулювання кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації виглядає доволі цікавим. Так, наприклад, модернізація ст. 366³ КК України можлива шляхом проєктування у неї положень ст. 355 КК Грузії в частині закріплення в диспозиції вказівки про те, що неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування карається у випадку, якщо воно вчинене після накладення адміністративного стягнення за те саме діяння.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України.* URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 11.05.2022).

2. Шаблистий В. В. Дискусійні питання притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 15.11.2019) / МВС України, Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 49–52.

3. Уголовный кодекс Грузии. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/16426?publication=229> (дата звернення: 20.05.2022).

THE SOCIAL SIGNIFICANCE OF THE ORGANIZATION OF OPERATIONAL METHODS OF COMBATING CORRUPTION

Guyvan P. D.

Ph. D. Juridical Sciences, Honored Lawyer of Ukraine,

Doctoral Student of the V. M. Koretsky

*Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

At present, corruption in Ukraine has grown significantly, the sphere of risks and seriousness of threats has expanded, and such negative phenomena have penetrated into all spheres of society. At the same time, in practice there is an active appeal of the defense to establish criminal

provocation in the actions of law enforcement officers. Indeed, in criminal cases of corruption, one often has to face a situation where the commission of a crime by a person is provoked by law enforcement officers. This is a fairly common phenomenon in cases of crimes such as offering, providing or receiving illegal benefits. official or a person related to him. At the same time, the case file shows that the consent was obtained as a result of active actions in circumstances that indicate that without the intervention of law enforcement officers intent to obtain or transfer illegal benefits would not have arisen and the crime would not have been committed. Due to the relatively high efficiency of such an operational measure as controlled bribery, law enforcement officials use it to detect bribery or commercial bribery. It should be noted that such actions can lead to the arbitrariness of law enforcement officers, to exceeding their official powers, significantly restricting the constitutional rights and interests of officials in respect of whom the above-mentioned method of combating corruption. In such circumstances, those responsible for the abuse should be held liable, including criminal liability in the event of provocation.

At the same time, it should be noted that in the process of bringing people to justice for provoking bribery today there are also many problems. The term "provocation" is used in various spheres of life: diplomacy, medicine, military affairs and law. In legal activity, provocation is understood as incitement, incitement of certain groups, organizations to actions that can lead to serious consequences [1, p. 336]. Most often it is associated with the activities of law enforcement agencies. The legal essence of provocative acts should be considered in relation to this illegal act with the operational and investigative legislation [2, p.83-84;], as it is essential and relevant for further improvement of law enforcement practice. Operational experiment is defined by modern legal scholars as a way to obtain information. In an artificial situation, a person, reasonably suspected of bribery, is faced with a voluntary choice of certain actions, and the staff of operational units check the information about his illegal behavior.

It is possible that the implementation of such measures to combat corruption-related crimes may be accompanied by their desire at all costs to achieve personal performance and results in the detection and investigation of these crimes. The presence of negative subjective factors related to law enforcement, which in some cases are accompanied by active provocative actions, leads to violations of the law.

The public danger of provoking bribery is that the provocateur's actions are aimed at creating false evidence of a crime in the form of receiving an offer, transfer or receiving a bribe against a knowingly innocent official, resulting in unfounded suspicions, inspections by law enforcement agencies. as well as for the initiation of criminal proceedings and proceedings thereon,

which may lead to a violation of the principles of justice. Therefore, criminalizing the provocation of bribery as a dangerous public act is a very important step to prevent abuse and arbitrariness in the field of anti-corruption activities. However, given the current state of relevant legislation and the public perception of such a need, there are significant difficulties in establishing, documenting and proving the fact that an official intentionally creates conditions for offering or giving a bribe. Scientists and practitioners have not developed a methodology for detecting and investigating such crimes. Problems, first of all, arise when proving the direct intent and purpose of a criminal act, which are mandatory features of this crime. Therefore, some scholars emphasize the need to exclude criminal liability for provoking bribery. This decision is usually justified by increasing the efficiency of law enforcement agencies to identify bribe-takers and bring them to justice [3, p. 98]. In support of this position is the argument that an honest official who is offered a bribe will never agree to accept it, even in the case of persistent provocative actions. He is by no means deprived of the opportunity to choose a socially useful option of behavior – by refusing a bribe, and thus successfully pass the test [4, p. 157].

As an alternative to criminalizing the provocation of bribery, these researchers propose to limit the qualification of incitement to commit a corruption crime as a form of complicity in it. They note that in the situation of inciting an employee to receive a bribe by a person who prepares a crime (bribery) and commits a crime (incitement to receive a bribe), the accomplice is the operative himself. " The legal basis for this conclusion is certain acts of legislation and guiding documents of higher judicial authorities. UN Anti-Corruption and Article 15 of the Council of Europe Criminal Law Convention on Corruption, which requires the state to take such measures at the level of national law as may be necessary to criminalize any participation in a crime, for example as a co-perpetrator, accomplice or instigator, as well as preparation and attempt to commit a crime of corruption.

If the provocation is considered from the standpoint of the type of complicity in the crime, it does not require allocation to a separate special rule [3, p. 99]. Actually, it can be done in the case of decriminalization of the act under Art. 370 of the Criminal Code, it will certainly be qualified as complicity in a corruption crime by incitement and will be assessed according to the rules of Art. 27 and the relevant article of the Criminal Code on corruption. But this approach is wrong because it does not take into account the legal consequences of such a qualification. And they, taking into account the current position of international law and national legal approach, developed on the basis of the case law of the European Court of Human Rights, significantly distinguish between the criminal penalties of an official

as an accomplice in a corruption crime and the consequences of provocation as illegal activity. When committing a crime, both the perpetrator and his accomplices are criminally liable. Therefore, with such a qualification, each of them will be responsible in their part, no incitement does not eliminate the criminal punishment of acts of corruption. Instead, the commission of a crime by an official, which consists in provoking bribery, in the modern approach, as a rule, excludes the criminal punishment of corruption.

To properly understand the content of this postulate, it is necessary to analyze the interpretation of the term "evidence" in criminal proceedings. Evidence in a criminal case is information obtained in the manner prescribed by law, on the basis of which the coroner, investigator, prosecutor and court establish the presence or absence of socially dangerous acts, guilt of the person and other circumstances relevant to the proper resolution of the case [5, p. 5]. Judgment cannot be based on inadmissible evidence. Meanwhile, in Part 3 of Art. 271 of the CPC states that things and documents obtained during the preparation and conduct of measures to control the commission of a crime by influencing a person's behavior through violence, threats, blackmail cannot be used in criminal proceedings. This means that the de facto recognition of provocative actions in a particular situation as criminal automatically eliminates the possibility of using as evidence the data collected as a result of provocation in criminal proceedings on corruption. An analysis of court decisions in recent years shows that most defendants charged with corruption offenses were acquitted if the actions of law enforcement officers contained a provocation of bribery, given the lack of evidence to prove their guilt.

The situation of responsibility of officials for provocative behavior (actions) is correctly assessed on the basis of positions determined by the European Court of Human Rights. In particular, the Court has developed criteria for distinguishing the provocation of a crime in order to expose it from permissible behavior. They are most fully set out in the judgment in the case of *Bannikov v. Russia*. In particular, it states that such a criterion is factual material, which indicates whether the representatives of the state, who conducted a covert operation within the framework of de facto passive behavior, remained or went beyond these limits by acting as provocative agents; an assessment of the procedure by which operational actions are permitted is provided. Attention is drawn to whether the law enforcement agency had data that would indicate the actions of a person aimed at committing a crime. Previous violations of the law by a person, adherence to the principles of adversarial proceedings and procedural equality of the parties in criminal proceedings should also be analyzed. The conduct of operatives is also taken into account: the accused must be acquitted if his actions were provoked by a person who has repeatedly participated in such

operations. In this case, the burden of proving that there was no provocation, provided that the arguments of the accused are not absolutely improbable, rests with the investigating authorities [6, paragraphs 37–39, 53].

The ECtHR therefore concluded that all evidence obtained as a result of provocation by law enforcement should be declared inadmissible, as it was obtained as a result of a substantial violation of the human right to a fair trial, as enshrined in Article 6 § 1 of the Convention. This allows individual researchers to interpret the status quo as follows: It is unlikely that this approach goes beyond the rule of non-application of evidence gathered as a result of provocation, especially since the criminal activity of the defendants can be proved by other evidence devoid of these defects.

References:

1. Tikhomirov L. V., Tikhomirov M. Yu. Legal Encyclopedia / Moscow. Ed. Tikhomirov M. Yu., 2014. 972 p.

2. Kotin V. P. Provocation of a bribe (to the problem of improving the legislation). *Государство и право*. 1996. № 2. P. 82–87.

3. Veretyannikov V. O. Some aspects of the expediency of criminal liability for provoking bribery or commercial bribery. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2013. № 1. P. 95–102.

4. Navrotsky B. O. Bribery provocation as a possible way to fight corruption *Вісник Академії правових наук*. 1998. № 4. P. 157–162.

5. Karneeva L. M. Evidence and proof in criminal proceedings : textbook. Moscow, 1994. 65 p.

6. Judgment of the European Court of Human Rights of 4 November 2010 in the case of Bannikov v. Russia, application № 18757/06. URL: <https://minjust.ru/en/press/news/bannikova-bannikova-protiv-rossiyskoy-federacii-zhaloba-no-1875706> (access date: 16.01.2019).

ПРІОРИТЕТНЕ ЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИННОСТІ

Дем'янчук В. А.

*доктор юридичних наук, професор,
академік Академії адміністративно-правових наук,
ректор Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

В Україні дедалі більша частина валового внутрішнього продукту формується за рахунок об'єктів інтелектуальної власності та інновацій, роль яких в економіці й суспільстві постійно зростає, а поряд з цим зростає і рівень правопорушень у сфері інтелектуальної власності, з'являються нові способи їх вчинення.

От чому, в основу українського кримінально-правового законодавства у сфері охорони інтелектуальної власності покладено вимоги міжнародних конвенцій, їх принципів і основ ринкової економіки. Але, не дивлячись на це, проблемним залишається виконання державними органами охоронної та превентивної функції на етапі переходу до ринкових відносин.

Через це зросла кількість кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, що стали причиною виникнення конфліктів між власниками майнових прав, творчими організаціями, суб'єктами шоу-бізнесу і навіть між державами.

На даний час інтелектуальна власність та результати інтелектуальної діяльності все більше набувають пріоритетного значення в усьому світі. Досвід зарубіжних країн показує, що інтелектуальна діяльність стає визначальною і вирішальною рушійною силою будь-якого розвитку. Передусім вона визначає стратегію і тактику соціально-економічного прогресу будь-якої країни, у тому числі й України.

Ступінь захищеності прав інтелектуальної власності небезпідставно можна вважати показником розвитку цивілізації та рівня демократії у державі. Надійний захист прав інтелектуальної власності є пріоритетним для України на шляху до Європейського Союзу та входження до розвинутих світових економічних і культурно-гуманітарних спільнот. В сучасних умовах глобальної конкуренції й поглиблення інтеграції в світове господарство важливим фактором забезпечення соціально-економічного зростання є науково-технічний прогрес та інтелектуалізація основних факторів виробництва.

Більше того, для України, в якій поняття «правовий інститут інтелектуальної власності» є відносно новим явищем, ситуація є ще

більш актуальною – адже населення нашої країни сьогодні, на жаль, має недостатньо високий рівень правової культури, що виявляється, зокрема, і у недостатньому рівні поваги до чужої інтелектуальної власності. До того ж, чинний Кримінальний кодекс України (далі – КК) навіть не використовує терміну «інтелектуальна власність» – він лише оперує такими поняттями як «авторське право» та «суміжні права» (ст. 176 КК), «винахід», «корисна модель», «промисловий зразок», «топографія інтегральних мікросхем», «сорт рослин», «раціоналізаторська пропозиція» (ст. 177 КК), «знак для товарів і послуг», «фірмове найменування», «кваліфіковане зазначення походження товару» (ст. 229 КК), «комерційна таємниця» (ст.ст. 231 та 232 КК).

Однак, всі ці об'єкти кримінально-правової охорони є складовими поняття «інтелектуальна власність». Успішне ж запобігання вчинення кримінальних правопорушень у цій сфері створює надійну площадку безпеки людини яка займається інтелектуальною працею.

Отож, ситуація, яка склалась щодо правопорушень у сфері інтелектуальної власності, наочно демонструє, що вжиті заходи протидії цьому явищу, в тому числі заходи контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності, не впливають на рівень правопорушень у зазначеній сфері.

Кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності завдають великих збитків авторам, правовласникам, користувачам, державі, а також гальмують розвиток науково-технічного прогресу і виробничих стосунків, підривають міжнародний авторитет країни, перешкоджають надходженню інвестицій на український ринок. Характерною ознакою правопорушень у зазначеній сфері є високий рівень латентності, що ускладнює процес їх виявлення і стає причиною невідповідності офіційних даних реальному стану правопорушень у зазначеній сфері.

Варто підтримати позицію вітчизняного вченого В. Кузьмичова про те, що в Україні зроблено головне для забезпечення гарантованих Конституцією прав громадян на захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності: створено сучасну нормативно-правову базу у сфері інтелектуальної власності та сформовано дієздатну інфраструктуру, яка забезпечує реалізацію державної політики в цієї сфері [1, с. 273].

Отож, існуюча в Україні нормативно-правова база забезпечує правову охорону об'єктів інтелектуальної власності та порядок їх використання [2]. Вона поділяється на загальну та спеціальну. Загальне законодавство у сфері інтелектуальної власності складається з таких складових: Конституція України, Цивільний кодекс України,

Господарський кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України, про адміністративні правопорушення, Митний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, Кримінально-процесуальний кодекс України, Кримінально-виконавчий кодекс України, Закон України «Про виконавче провадження».

Спеціальне законодавство у сфері інтелектуальної власності: Закон України «Про авторське право і суміжні права», Закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, комп'ютерних програм, баз даних», Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», Закон України «Про охорону прав на сорти рослин», Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Закон України «Про інформацію», Закон України «Про захист прав споживачів».

Однак, як зауважує О.М. Юрченко практика застосування законодавства показує, що ефективність захисту прав у сфері інтелектуальної власності залежить від досконалості нормативно-правової бази, сформованої інфраструктури національної системи правової охорони інтелектуальної власності, ефективності підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, а також інформаційного забезпечення її діяльності [3].

Отже, найважливішими аспектами державної політики щодо набуття, використання та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності є координуюча діяльність органів виконавчої влади, пов'язана із забезпеченням правової охорони новітніх вітчизняних технологій, у тому числі в іноземних державах, удосконалення механізмів правового регулювання важливих питань стосовно комерційного використання об'єктів інтелектуальної діяльності, створення їх повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету та державних цільових фондів.

Література:

1. Кузьмічов В. Проблеми захисту інтелектуальної власності. *Вісник Академії правових наук України*. Харків, 2005. Вип. 3(42). С. 273–275.

2. Організація профілактики економічної злочинності України. URL: https://studwood.ru/1033703/pravo/pravovi_osnovi_profilaktiki_ekonomichnoyi_z_lochinnosti_skladayetsya_pyati_pidrozdiliv (дата звернення: 16.06 2022 р.).

3. Юрченко О. М. Нові інформаційні технології у сфері охорони інтелектуальної власності. *Інформаційні технології в економіці, менеджменті і бізнесі. Проблеми науки, практики та освіти* : зб. наук. праць ІХ міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27–28 листопада 2003 р.) Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. С. 275–283.

ЩОДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОГОВІРНІ МАТЧІ З ВОЛЕЙБОЛУ В УКРАЇНІ

Зотов Д. О.

*адвокат, аспірант кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Гарієвський Ю. В.

*старший викладач кафедри оздоровчих спортивно-педагогічних дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Договірні матчі – це одна з найголовніших проблем українського спорту в цілому в нашій країні. Упродовж тривалого часу у КК України серед 447 статей не було жодної, яка стосувалась кримінальної відповідальності за незаконну організацію договірних матчів з метою отримання незаконного прибутку.

Натомість вболівальники та громадяни хотіли щоб несли кримінальну відповідальність за організацію договірних матчів усі, розпочинаючи від волейболістів різних команд, їх агентів і до президентів клубів.

Як наслідок у КК України ми отримали ч. 4 ст. 368-3, за якою передбачена відповідальність за підкуп особи, яка надає публічні послуги та ч. 1 ст. 369-3 – протиправний вплив на результат спортивних змагань [1].

Водночас, реєстрація кримінальних проваджень за вказаними статтями КК України у сфері волейболу є швидше виключенням ніж буденням. За весь час існування незалежної України було зареєстровано лише кілька випадків договірних матчів.

Нагадаємо, що 27 травня 2021 року відбулося друге засідання робочої групи з розробки концепції та впровадження Національної платформи проти маніпулювання спортивними змаганнями. Дана платформа передбачена до створення Конвенцією Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями, яка ратифікована Україною. Участь у засіданні взяли члени робочої групи, до складу якої входять представники Української асоціації футболу – члени Комітету з етики та чесної гри, а також Міністерства молоді та спорту України, Національної поліції України, Українського бюро Інтерполу, Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей та Національного олімпійського комітету.

Під час засідання були обговорені питання стратегії розвитку Національної платформи та варіанти формалізації її діяльності, а також пропозиції щодо заходів для посилення взаємодії між державними органами, спортивними організаціями, приватним сектором з метою забезпечення ефективного виконання положень Конвенції Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями [3].

Разом з тим, у же у квітні поточного року організація Sport Integrity Team (SIT) заявила про підозру щодо чесної гри в одній із зустрічей в межах жіночої волейбольної Суперліги України. Йдеться про матч «Галичанка-ЗУНУ» Тернопіль – «Полісся – ШВСМ – ЖДУ». Sport Integrity Team одразу поінформували Федерацію волейболу України про можливий неспортивний характер зустрічі. У рекомендації від SIT йдеться про необхідність провести розслідування цього інциденту [2].

Таким чином КК України містить чіткі норми, які встановлюють відповідальність за договірні матчі по волейболу.

Література:

1. Кримінальний кодекс України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.05.2022).

2. Нетиповий рух ставок: зафіксовано підозрілий волейбольний матч в Україні. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://logincasino.ua/news/netipovii-ruh-stavok-zafiksovano-pidozrillii-voleibolnii-match-v-ukraini65573.html> (дата звернення: 25.05.2022).

3. Як боротися з договірними матчами. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://sport.ua/uk/news/539652-kak-borotsya-s-dogovornymi-matchami-uaf-podelilas-opytom> (дата звернення: 25.05.2022).

СПОСОБИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Кінащук О. С.

*аспірант 1 курсу спеціальності 081 Право
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Корупція є безпосередньою загрозою зростання, процвітання, розвитку та нормального функціонування держави. Вона унеможливає перебування людей у рівних умовах, призводить до соціальної несправедливості, може стати основою для виникнення монополії в певній галузі, а також підірвати довіру населення до влади в державі.

Закон України про запобігання корупції дає наступне визначення: використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

Протидія корупційним проявам на всіх етапах її існування здійснюється правоохоронними органами регулюючись наявною законодавчою базою. Це потребує наявності висококваліфікованих працівників для боротьби з організованими злочинними угрупованнями та корупцією.

Факт викриття корупції несе за собою кримінальну відповідальність особою, що буде визнана винною за результатами розслідування незалежними органами.

Важливо відзначити, що факти боротьби з корупцією, а також суттєві досягнення в цьому напрямі можуть принести багато позитивних змін в різних сферах держави. Неможливість монополії дозволяє існувати чесній конкуренції, яка регулює ціни та дає можливість створювати нові підприємства в існуючих галузях. Зниження рівня корупції підвищує довіру населення до органів влади. Крім того, це дає можливість ефективно використовувати наявні ресурси в державі.

До способів протидії та запобігання корупції відносяться процедури податкової звітності, фінансовий моніторинг, складання та перевірка декларацій посадових осіб, спрощення податкової звітності та діджиталізація державних процесів (тендерів, аукціонів, тощо).

Для створення незалежних органів запобігання корупції може залучатись населення. Популяризація такої культури може дати краще розуміння поняття корупції для верств населення, які до цього не цікавились цією сферою діяльності держави. Усвідомлення та розуміння всіх проявів та наслідків корупції дає можливість виявляти її на більш ранніх етапах та збільшує кількість можливих спостерігачів, що ускладнює можливі випадки корупції.

Прозорість у державних процесах та освідмленість населення може бути поштовхом для створення незалежних перевірок компетентними добровольцями з незалежних органів. Чіткий механізм реагування на знайдені проблеми позитивно вплине на динаміку таких перевірок та кінцеві результати діяльності таких організацій.

З боку законодавства необхідно мати чітко визначені та описані засади для боротьби з корупцією. Наявність неоднозначних трактувань та відсутність визначень в пов'язаній термінології дає простір для можливих ухилень від визначеного у законодавстві покарання.

Крім того, факти звернень щодо підозр у корупції повинні розглядатись негайно, у максимально стислі терміни. Це дасть змогу знайти та покарати винних ще за наявності першочергових її проявів. Швидка реакція заохочуватиме людей та підсилюватиме довіру населення до органів державної влади.

Публікація результатів діяльності, розслідувань та покарань є важливим етапом для популяризації антикорупційних рухів серед населення. Виникнення незалежних добровільних організацій для моніторингу та своєчасного сповіщення про можливі випадки правопорушень допоможе вирішити актуальні проблеми корупції в Україні.

Література:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-11. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
2. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія. Київ : Юрид. думка, 2004. 400 с.
3. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : монографія. К. : КНТ, 2008. 368 с.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ЖІНОК, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНІ

Чечель Н. О.

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри кримінального права і процесу
Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Право на особисту безпеку є одним з основних прав, гарантованих Конституцією України. Так, у статті 3 Конституції України закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканість та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Кримінально-виконавчим Кодексом України (далі – КВК України), іншими актами національного законодавства та міжнародними нормативно-правовими актами засудженій особі гарантується право на особисту безпеку. Зокрема, у ст. 7 КВК України зазначено, що держава поважає й охороняє права, свободи і законні інтереси засуджених, забезпечує необхідні умови для їх виправлення і ресоціалізації, соціальну і правову захищеність та їхню особисту безпеку [2].

Право на особисту безпеку засуджених осіб, закріплене ст. 10 КВК України, без перебільшення можна вважати одним із основних прав осіб, які відбувають кримінальні покарання, у тому числі й у виді позбавлення волі, що підтверджується також науковою позицією вчених [3, с. 47].

Проблеми визначення та реалізації права засуджених на особисту безпеку постійно досліджуються науковцями. На особливу увагу в цьому контексті заслуговують праці О.М. Джужи, О.Г. Кальмана, О.Г. Колба, О.В. Лисоєда, О.С. Міхліна, К.М. Оробця, В.І. Селівестрова, А.Х. Степанюка, В.М. Трубнікова, І.С. Яковець та ін. Водночас дослідження питання щодо права жінок, засуджених до позбавлення волі в Україні, на особисту безпеку є актуальним з огляду на недостатню розробленість тематики.

Як показує практика, в установах виконання покарань (далі – УВП) в Україні, у тому числі й у тих, де відбувають покарання жінки, щорічно реєструються злочини, потерпілими від яких є особи, які відбувають покарання у виді позбавлення волі [4].

За загальним визначенням безпека – це стан, коли кому-небудь чи чому-небудь ніщо не загрожує [5, с. 137], а з юридичної точки зору безпека – це гарантія, необхідна умова життєдіяльності особи, що дозволяє їй зберігати та збільшувати духовні й матеріальні цінності [3, с. 47].

«Міжнародна поліцейська енциклопедія» містить таке визначення поняття «безпека»: 1) стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави від внутрішніх і зовнішніх загроз; 2) здатність предмета, явища або процесу зберігати свою сутність, основні ознаки, властивості за знищувального впливу з боку інших предметів, явищ або процесів [6, с. 45].

Щодо поняття особистої безпеки осіб, засуджених до позбавлення волі, то існують різні підходи до визначення цього поняття у науці кримінально-виконавчого права. Зокрема, деякі вчені визначають особисту безпеку засуджених осіб як гарантовану міжнародним правом та українським законодавством захищеність життя, здоров'я, інших життєвоважливих і соціально значимих інтересів цієї категорії громадян від завдання шкоди, а також запобігання небезпеці та загрозам, які виникають у процесі відбування (виконання) кримінальних покарань у виді арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або позбавлення волі [7, с. 212].

Існує позиція, відповідно до якої під правом засуджених на особисту безпеку слід розуміти врегульовану чинним законодавством України діяльність органів і установ виконання покарань щодо здійснення організаційно-управлінських, матеріально-технічних, силових та інших заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я та майна засуджених від протиправних посягань, створення належних для них умов відбування покарання і досягнення його мети [8, с. 3].

Таким чином, узагальнивши сформульовані в науці визначення поняття особистої безпеки засуджених, можна стверджувати, що особисту безпеку жінок, засуджених до позбавлення волі в Україні, слід розуміти як визначену та гарантовану на нормативно-правовому рівні, а також забезпечену правоохоронною діяльністю відповідних посадових осіб установ виконання покарань та інших осіб захищеність їх прав і законних інтересів від загроз, що можуть посягати на їх життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність та інші законні інтереси під час відбування ними покарання у виді позбавлення волі.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11 липня 2003 р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>
3. Кримінально-виконавчий кодекс України : науково-практичний коментар / А. Х. Степанюк, І. С. Яковець ; за заг. ред. А. Х. Степанюка. Х. : Юрінком Інтер. 2005. 560 с.

4. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua>
5. Словник української мови : в 11 томах. Том 1. 1970. 237 с.
6. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10-ти т. / відп. ред. : Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. К. : Концерн «Видавничий дім «Ін Юре». 2006. Т. 3. 1122 с.
7. Кримінально-виконавче право України : підручник / О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі. К. : Атіка. 2010. 752 с.
8. Автухов К. А. Право засуджених до арешту на особисту безпеку. *Часопис Академії адвокатури України*. 2011. № 1. С. 1–5.

СЕКЦІЯ 8. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ НЕЗАКОННУ ПОРУБКУ АБО ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ЗБУТ ЛІСУ

Акфізаде С. М.

аспірантка

Інституту права імені князя Володимира Великого

Міжрегіональної академії управління персоналом

м. Київ, Україна

Особа злочинця як складовий елемент криміналістичної характеристики вивчається майже всіма вченими-криміналістами. Однак питання про ознаки та властивості особи злочинця, які потрібно досліджувати в межах криміналістичної характеристики, залишається відкритим. Під криміналістичним вивченням особи варто розуміти встановлення криміналістично значимої інформації про особу злочинця, жертву злочинного посягання й інших учасників процесу розслідування [1, с. 28; 2, с. 171–174].

На думку Ю.М. Антоняна особа злочинця є не що інше, як модель, абстракція, що поєднує в собі найбільш характерні особливості особи злочинця як соціального та психологічного типу. Далеко не кожна людина, яка вчинила злочин, може бути названа представником цього типу, оскільки останній складається тільки з його характерних представників [3, с. 20]. Як вважає Є.К. Волконська, особа злочинця – це досить складний комплекс ознак, властивостей, зв'язків, відносин, які характеризують особистість, її моральний світ, що взяті в розвитку і в взаємодії з соціальними та індивідуальними життєвими умовами, які в тій чи іншій мірі визначили вчинення злочину [4, с. 19]. М.І. Снікеєв зазначає, що особа злочинця – це сукупність типологічних якостей індивіда, які обумовили вчинене ним злочинне діяння [5, с. 47]. У свою чергу С.А. Шалгунова, визначає, що особа злочинця, як і будь-якої іншої людини, характеризується різноманіттям ознак: демографічних (статтю, віком, станом здоров'я), моральних (світоглядом, інтересами, спрямованістю), соціальних (трудовах, сімейно-побутових) та психологічних (емоціями, темпераментом, вольовими якостями тощо).

Ці ознаки відбиваються у індивідуальних властивостях особи злочинця, його відносинах з потерпілим. У психології існує визначення психологічної структури особи, що складається з чотирьох підструктур: спрямованість особи (потяги, бажання, інтереси, ідеали, світогляд, переконання), що формується у процесі виховання; досвід (знання, вміння, навички і звички, набуті особистим досвідом, навчанням, але вже з помітним впливом біологічних якостей особи); охоплює індивідуальні особливості окремих психічних процесів як форм відображення, це – емоції, відчуття, мислення, сприйняття, увага, почуття, воля, пам'ять; біологічно обумовлена, що поєднує темпе-рамент особи, її статеві і вікові якості, а також патологічні зміни [6, с. 128–129].

Система даних, яка характеризує особу злочинця, може бути різною. Для вивчення зазначеного елемента криміналістичної характеристики застосовують відомості з різних галузей пізнання: кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, психології, психіатрії, судової медицини, криминології.

Характерною особливістю екологічних злочинів є переважання серед осіб, котрі їх вчиняють, сільських жителів (73%). За даними Т.В. Корнякової, найбільша кримінальна активність сільських жителів спрямована на вчинення таких екологічних злочинів: незаконне видобування корисних копалин (72,8%); незаконне полювання та незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добуванням промислом (76,4%); забруднення або псування земель і безгосподарське використання земель (78,7%); незаконна порубка лісу (89,6%) [7, с. 238].

Узагальнення відомостей у звіті про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, дало змогу визначити освітній рівень виявлених осіб, котрі вчинили екологічні злочини. Як засвідчують розрахунки, вищу освіту мають 8,5%, частка осіб із професійно-технічною освітою становить 24%. Найчастіше злочини цієї категорії вчиняють особи, що мають повну загальну середню або базову загальну середню освіту. Їхня питома вага становить 64%. На долю осіб, які мають початкову загальну або взагалі не мають освіти, припадає 3,2%.

Найбільшу групу екологічних злочинців за видом зайнятості становили працездатні особи, котрі не працюють і не навчаються. У середньому протягом аналізованого періоду їх частка становила 62,2%. Привертає увагу зміна зазначеного показника: починаючи з 2014 р. питома вага вказаної категорії осіб стабільно зменшується до мінімального значення у 2016 р. (55,0%), а далі так саме стабільно збільшується до максимального значення у 2020 р. (71,9%). Другою за розміром категорією є безробітні. Середнє значення даної категорії становить 16,2%. Характер змін цього показника є протилежним попередньому: з 2014 р. частка безробітних збільшується до

максимального значення у 2018 р. (20,4%), а у подальшому стабільно знижується до мінімального значення у 2020 р. (11,1%). Названі структурні зміни ознак зайнятості не є специфічними щодо осіб, котрі вчинили екологічні злочини. Аналогічні тенденції властиві й загальній злочинності, про що згадується в науковій літературі [8, с. 267].

Привертають увагу одиничні випадки виявлення осіб, котрі вчинили екологічні злочини у складі організованої групи чи злочинної організації. Так, протягом 2009–2016 рр. було виявлено лише 40 таких особи (37 для засуджених), що становило 0,36% від усієї кількості екологічних злочинців (0,4% від усієї кількості засуджених екологічних злочинців, або 1,3% від їхньої групової складової). Цей показник істотно менший за аналогічний показник загальної злочинності – 0,51%, або 6805 осіб, з них – 13,7% осіб, які вчинили злочини у складі організованих угруповань із міжрегіональними зв'язками. Щодо показників загальної судимості, то варто зауважити, що вони майже не відрізняються від аналогічних показників судимості за екологічні злочини – 0,4%, або 4416 осіб (2,1% від їх групової складової), з них – 5,0% осіб, які вчинили злочини у складі злочинних організацій [9].

Окрему категорію осіб, які є членами таких угруповань, становлять злочинці, що беруть участь у процесі надання та отримання дозволів (ліцензій) на природокористування та можливості впливати на довкілля, яка пов'язана з наданням корупційних послуг та отриманням тіншового прибутку, привласненням грошових коштів. Така діяльність у науковій літературі отримала назву «корумповане екологічне ліцензування» [10].

Серед працівників даних органів є й такі, що мають лише деякі з функцій службової особи (приміром, тільки адміністративно-господарські або організаційно-розпорядницькі). Однак ці особи також вважаються службовими, бо на підставі примітки до ст. 364 КК України особа, щоб бути визнаною службовою, повинна мати принаймні частину з названих там функцій. Це, наприклад, лісничі, інженери, що займаються питаннями охорони і захисту лісу, лісового господарства тощо. Їхня діяльність тією чи іншою мірою пов'язана з відтворенням лісів, заготівлею деревини, обліком, контролем і розподілом лісової продукції, а отже, вони можуть видавати обов'язкові розпорядження для своїх підлеглих.

Таким чином, для України абсолютна більшість кримінальних правопорушень у даній сфері – це незаконні рубки лісових насаджень, які ведуться працездатними місцевими жителями із середньою або неповною вищою освітою, не маючих певних занять, а також професії у сфері лісового господарства (69%). Вивчення кримінальних проваджень дозволило зробити висновок про те, що як правило,

кримінальні правопорушення вчиняють особи чоловічої статі (99%) віком від 30 до 49 років (75%), громадяни України (99%) з повною загальною середньою або неповною вищою освітою (61%), який на момент вчинення кримінального правопорушення не навчався і не працював взагалі (69%). Визначено специфічні ознаки осіб, які вчинили такі кримінальні правопорушення: значна частка осіб, які вчинили злочини у складі групи, у діяч таких осіб вбачається все більше ознак професіоналізму, зв'язків з організованою злочинністю (67%); невисокий рівень рецидиву; майже повна відсутність осіб жіночої статі та у стані сп'яніння.

Література:

1. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Фенікс, 2007. 260 с.
2. Криминалистика : учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юрист, 2005. 781 с.
3. Антонян Ю. М. Особо опасный преступник : монография. М. : Проспект, 2014. 310 с.
4. Волконская Е. К. Предупреждение насильственных преступлений: уголовно-правовой и криминологический аспекты : монография. М. : Юрлитинформ, 2014. 184 с.
5. Еникеев М. И. Юридическая психология : учебник. М. : НОРМА, 2005. 624 с.
6. Шалгунова С. А. Особа насильницького злочинця : монографія. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2012. 548 с.
7. Корнякова Т. В. Криминологічні засади запобігання органами прокуратури злочинам проти довкілля : монографія. Київ : Ін Юре, 2011. 408 с.
8. Кулик О. Г., Наумова І. В., Бова А. А. Злочинність в Україні: фактори, тенденції, протидія (2002–2014 рр.) : монографія. Київ : ДНДІ МВС України, 2015. 362 с.
9. Турлова Ю. А. Екологічна злочинність в Україні: кримінально-правові та криминологічні засади протидії : монографія. Київ : Знання України, 2018. 459 с.
10. Дубовик О. Л. Коррупция в сфере лицензирования природопользования и регистрации воздействий на окружающую среду. *Организованная преступность, терроризм и коррупция: криминологический ежеквартальный альманах.* Москва, 2003. Вып. 1. С. 39–49.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОД

Беспалько І. Л.

*кандидат юридичних наук, доцент,
асистент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Питання даного дослідження не отримало належної регламентації в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК). Тому висновки щодо особливостей процесу доказування під час провадження на підставі угод можна зробити лише шляхом аналізу норм кримінального процесуального законодавства. Слід розпочати з того, що доказова діяльність, в основному, спрямована на всебічне, повне та об'єктивне встановлення всіх обставин кримінального провадження. При цьому предмет доказування, визначений ч. 1 ст. 91 КПК, є загальним для усіх різновидів кримінальних проваджень, а відтак залишається незмінним і для проваджень на підставі угод. Подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення), винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення, вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат та інші обставини предмету доказування не можуть бути встановлені на підставі домовленостей сторін і підлягають доказуванню [4, с. 241].

Аналіз судової практики дає змогу сказати, що суди додатково повинні встановлювати ще й інші обставини. Наприклад, в рішенні Вищого антикорупційного суду № 991/2904/20 зазначається, що для того, щоб зробити висновок про те, що наведена стороною обвинувачення кваліфікація є вірною, а в діях обвинуваченого наявні всі ознаки складу інкримінованого йому кримінального правопорушення, суд у провадженні на підставі угоди про визнання вини має надати ствердні відповіді на такі запитання: 1. Чи є особа суб'єктом інкримінованого йому кримінального правопорушення? 2. Чи відповідає об'єкт посягання ознакам як основного так і додаткового об'єкту інкримінованого обвинуваченому кримінального правопорушення? 3. Чи наявні в діях обвинуваченого ознаки зловживання владою? 4. Чи завдано діями обвинуваченого тяжких наслідків державним інтересам? 5. Чи наявний причинно-наслідковий зв'язок між діями обвинуваченого та наслідками, що настали?

6. Чи усвідомлював обвинувачений суспільно-небезпечний характер свого діяння, чи передбачав його суспільно-небезпечні наслідки? Чи діяв обвинувачений з корисливою метою отримання неправомірною вигодою для себе? [1]. Це дає підстави стверджувати про *необхідність виділяти в кримінальному провадженні на підставі угод і родовий предмет доказування*. Він визначається на рівні норм Особливої частини кримінального закону, в яких сформульовані конкретні юридичні ознаки вчинених кримінальних правопорушень (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона).

Однак *слід обов'язково говорити і про спеціальний предмет доказування* у кримінальному провадженні на підставі угод, щодо якого закон не містить окремої норми, яка б регламентувала його. Зважаючи на сутність та вимоги до змісту угод і порядку їх укладення й затвердження, до обставин спеціального предмета доказування можна віднести обставини: – передбачені ч. 7 ст. 474 КПК (які можуть бути підставами для відмови у затвердженні угоди); – передбачені частинами 4 і 5 ст. 474 КПК (щодо правильного розуміння сторонами угоди сутності обвинувачення, певних прав та наслідків укладення й затвердження угоди). Однак він ніяк не виділений у КПК, що *підлягає виправленню*.

Відповідно до ч. 1 ст. 474 КПК, якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. Прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою для виконання окремих процесуальних дій. Це означає, що процес доказування після укладення угоди на стадії досудового розслідування може продовжуватись. Тому законодавець передбачив, що прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою у зв'язку із необхідністю: 1) отримання висновку експерта; 2) завершення проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання і фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі спливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди (ч. 1 ст. 474 КПК). *Однак законодавець не роз'яснив це питання. Тому воно потребує додаткової регламентації*.

Умовою укладення угод у кримінальному провадженні про визнання винуватості є *визнання особою своєї вини*. Однак недосягнення згоди щодо укладення угоди факт її ініціювання і твердження, що були зроблені з метою її досягнення, не можуть розглядатися як відмова від обвинувачення або як визнання своєї винуватості. Ч. 8 ст. 469 КПК регламентує, що у разі якщо кримінальне провадження здійснюється

щодо кількох осіб, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма підозрюваними чи обвинуваченими, угода може бути укладена з одним (кількома) з підозрюваних чи обвинувачених. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), з якими досягнуто згоди, підлягає виділенню в окреме провадження. Наведене свідчить, що у випадках винесення вироку на підставі угоди, фактично визнається вина інших обвинувачених, матеріали щодо яких виділено в окреме провадження. Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 65 КПК особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення у кримінальному провадженні, не можуть бути допитані як свідки щодо обставин, які стали їм відомі у зв'язку з участю в укладенні та виконанні угоди про примирення. Однак такої прямої заборони щодо угод про визнання вини в законі немає. Тому *є необхідність закріпити в КПК пряму заборону використання інформації отриманої у провадженні на підставі угоди про визнання вини в інших (виділених) провадженнях, щодо інших підозрюваних (обвинувачених).*

Відповідно до ч. 6 ст. 474 КПК суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. На цьому також акцентується увага і в Інформаційному листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 р. «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод» [2]. Для з'ясування добровільності укладення угоди у разі необхідності суд має право витребувати документи, у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати в судові засідання осіб та опитувати їх. При цьому КПК чомусь указує на можливість опитування, а не допиту свідків для перевірки добровільності укладення угоди, хоча пояснення свідків, на відміну від показань, не є джерелами доказів у кримінальному провадженні щодо злочинів, а суд при обґрунтуванні судового рішення, у тому числі й ухвали, повинен посилаватися саме на докази (ч. 3 ст. 310 КПК).

Відповідно до ч. 2 статті 474 КПК розгляд провадження на підставі угод проводиться судом під час підготовчого судового засідання. Такий порядок є диференційованою формою даної стадії кримінального провадження. При цьому факт укладення угоди під час досудового розслідування зобов'язує прокурора передати до суду обвинувальний акт із підписаною сторонами угодою. Однак ч. 4 ст. 291 КПК

встановлює, що надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється. Тому, вирішуючи питання щодо угоди на стадії підготовчого провадження, суд має можливість ознайомитися лише з текстом угоди, обвинувального акта та додатків до нього. В той же час, закон зобов'язує суд відмовити в затвердженні угоди у випадку, якщо відсутні фактичні підстави для визнання винуватості особи (п. 6 ч. 7 ст. 474 КПК). Однак він не може це зробити не маючи можливості ознайомитися з матеріалами, зібраними під час досудового розслідування. Дана проблема була вирішена ВССУ шляхом надання роз'яснення такого змісту: суд, що здійснюватиме судове провадження, для реалізації покладених на нього обов'язків щодо з'ясування добровільності укладення угоди та перевірки її на відповідність вимогам КПК та/ або кримінального закону (частини 6, 7 ст. 474 КПК), зважаючи на те, що під час підготовчого судового засідання може бути прийнято рішення, яке по своїй суті є завершальним для судового провадження у суді першої інстанції (ухвалити вирок), вправі витребувати документи, подані сторонами під час досудового розслідування, а також інші матеріали досудового розслідування [3]. *Відповідно, дане положення повинно бути закріплено і у КПК.*

Література:

1. Вирок Вищого антикорупційного суду у справі № 991/2904/20 від 30.04.2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89036195>
2. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 р. «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод».
3. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 р. № 13 «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод».
4. Теорія та практика кримінального процесуального доказування: навчальний посібник для підготовки до іспиту / В. В. Вапнярчук, С. В. Давиденко, О. В. Капліна та ін. Харків : Право, 2021. 256 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Богданов Є. А.

здобувач

*Навчально-наукового інституту права
імені князя Володимира Великого*

*Міжрегіональної Академії управління персоналом
м. Київ, Україна*

Одним із засобів доказування на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень у сфері пенсійного забезпечення в Україні, є проведення обшуку, внаслідок якого отримується інформація, що становить доказову базу в кримінальному провадженні.

Найважливішими умовами успішного проведення обшуку є наявність повних і точних відомостей про шукані предмети, а також ретельна попередня підготовка до обшуку (збір орієнтуючих відомостей про об'єкти майбутнього обшуку й осіб, яких будуть обшукувати, правильний підбір учасників обшуку та підготовка необхідних технічних засобів). Як свідчить вивчення судової практики, серед клопотань про надання дозволів на проведення слідчих (розшукових) дій, за дозволом на проведення яких слідчі зверталися до слідчих суддів місцевих судів, були обшуки за місцем роботи підозрюваного. Такий обшук був спрямований на виявлення документів, засобів і матеріалів підробки, грошей, цінностей, документів, пов'язаних із вчиненням кримінального правопорушення.

Обшукувалися службові кабінети, приміщеннях бухгалтерії, інші приміщення.

Фактично можна говорити про те, що сама процедура обшуку не достатньо врегульована. Тим не менш, деякі межі встановлені досить чітко:

- по-перше, обшук можливий тільки на підставі рішення слідчого судді;
- по-друге, має бути чітко вказано, що саме шукається і в якому саме місці (приміщенні).

Крім того, ст. 223 КПК передбачає загальні вимоги до всіх слідчих (розшукових) дій і для обшуку застосовні такі:

- 1) проведення в денний час (з 6.00 до 22.00), за винятком випадків, коли затримка в його проведенні може призвести до втрати слідів правопорушення або втечі підозрюваного;
- 2) проведення у строки, передбачені для досудового слідства, за винятком випадку проведення обшуку за дорученням суду.

Варто звернути увагу, що присутність понятих при обшуку (крім обшуку житла чи володіння особи) не вимагається незалежно від того, чи ведеться безперервна відеофіксація його ходу. Їх залучення цілком залежить від прокурора або слідчого, що проводить обшук.

При обшуках у кримінальних провадженнях за кримінальними правопорушенням у досліджуваній категорії виявлялися і вилучалися: бланки документів – як чисті, так і напівоформлені, перероблені, змінені, зі штампами, печатками; прибутково-видаткові документи; залишки знищених документів; щоденники, записні книжки, записки з адресами і телефонами, рахунками; технічні засоби підробки документів (сканери, принтери, комп'ютери, печатки, штампи, речовини для травлення тексту); грошові кошти, цінності, акції тощо; викрадене майно.

Особлива увага зверталася на предмети зі слідами злочинних дій і слідами рук та інших можливих слідів співучасників.

Слід зауважити, що залучення спеціалістів (у контексті пошуку та фіксації джерел інформації про кримінальну подію) – це не лише доцільна форма застосування спеціальних знань і технічних засобів під час провадження слідчих (розшукових) дій, але й гарантія якісного та ефективного виконання слідчим своїх професійних обов'язків у конкретних умовах. Особиста участь спеціаліста у підготовці та проведенні слідчих (розшукових) дій – це не перекладання слідчим частини своїх обов'язків, а необхідність грамотного використання спеціальних знань із різних галузей науки й техніки з метою якісного досудового розслідування кримінального правопорушення [1; 2].

Звернемо увагу, що розповсюдження у суспільстві відеотехніки, до масового побутового рівня вплинуло на збільшення кількості проведення оглядів електронних документів (відеозаписів) записаних та збережених на цифрові носії інформації (флеш-карти, оптичні диски та ін.), які нерідко долучаються до матеріалів кримінального провадження за клопотанням потерпілих, чи сторони захисту, або отримані за запитом слідчого, чи на виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів [3, с. 107]. Огляд цифрових носіїв інформації, електронних документів (файлів з матеріалами відеозапису) здійснюється за загальними правилами передбаченими гл. 19 КПК України (загальні положення досудового розслідування).

Таким чином, об'єктами пошуку під час проведення обшуку є: документи, що свідчать про призначення, нарахування та отримання пенсії (100%); документи, що засвідчують шахрайські дії спрямовані на безпідставне отримання пенсії, зокрема ті, що підтверджують внесення та подання неправдивих відомостей (58%); готівкові кошти (56%); мобільні телефони (40%); комп'ютери та інші носії інформації (38%).

Література:

1. Лучко О. А. Огляд у кримінальному досудовому провадженні : дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.09. Маріуполь, 2021. 269 с.
2. Литвинов О. М. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 528 с.
3. Сердюк В. П. Відеозапис у кримінальному провадженні України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 224 с.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ТА ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гончар Д. В.

аспірант

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Конституція України законодавчо визначила, що найвищою соціальною цінністю у країні є людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. З огляду на це положення, у кримінальному законодавстві України протидії кримінальним правопорушенням проти особи, зокрема і умисним вбивствам іноземців, надається особлива увага. Ці кримінальні правопорушення відповідно до ст. 12 Кримінального кодексу України відносяться до категорії тяжких й особливо тяжких, за їх вчинення передбачені суворі покарання [1, с. 20].

Необхідно відзначити, що протидія кримінальній корупційній протиправності, яка, без сумніву, є одним із важливих напрямів внутрішньої політики країни, значною мірою залежить від діяльності органів, підрозділів та уповноважених осіб, що виконують таку діяльність. Тому високі вимоги, що висуваються до працівників органів оперативно-розшукової діяльності, мають бути підкріплені комплексом правових гарантій їхньої діяльності, а також правовим забезпеченням, яке б дало можливість ефективно здійснювати покладені на них обов'язки.

Завданням оперативно-розшукової діяльності вважається пошук і фіксація відповідних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які визначена Кримінальним кодексом України, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. Оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що виконуються із застосуванням оперативних

та оперативно-технічних засобів. Виявлення та розслідування тяжких і особливо тяжких кримінальних правопорушень, передусім тих, що виконані в умовах неочевидності, неможливе без застосування оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій.

Стаття 3 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» закріплює, що правову сутність оперативно-розшукової діяльності становлять Конституція України, зазначений Закон, Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Податковий і Митний кодекси України, закони України про прокуратуру, Національну поліцію, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Службу безпеки, Державну прикордонну службу України, Державну кримінально-виконавчу службу України, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, статус суддів, забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, державний захист працівників суду і правоохоронних органів, інші законодавчі акти та міжнародно-правові угоди і договори, учасником яких є Україна [2].

У ст. 19 Конституції України зазначено: «...органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти...». Хоча в самому Основному Законі, далі, у ст. ст. 40, 56, поряд із посадовими згадуються і службові особи. Згідно ст. 14 КУпАП посадові особи підлягають адміністративній відповідальності. Посадовою особою згідно Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 вважається керівник державної служби в державному органі (ст. 2). І, як зазначено у ст. 2 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001, посадовою особою місцевого самоврядування є особа, яка працює в органах місцевого самоврядування та наділена певними повноваженнями [3, с. 16].

Ст. 23 Конвенції ООН проти корупції розглядає можливість вжиття державою-учасницею законодавчих та інших заходів для визнання приховання або безперервного утримання майна особою, якій відомо, що таке майно здобуте в результаті будь-якого зі злочинів, що визначений цією Конвенцією. Як зазначає С.В. Албул, йдеться не стільки про формалізацію законодавчих приписів, скільки про створення правової підстави для застосування до осіб, які сприяли корупції, більш суворих обмежень та каральних заходів (мається на увазі звільнення від кримінальної відповідальності та від покарання, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і т. ін.) [4, с. 89].

Згідно твердження Ю.М. Черноуса, проведення оперативно-розшукової діяльності можливе лише за наявності передбачених Законом «Про оперативно-розшукову діяльність» підстав. Однією з таких підстав є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за

допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про злочини, що готуються або вчинені невстановленими особами, та осіб, які готують або вчинили злочин. Законодавець передбачає, що ця інформація може міститись у заявах, повідомленнях громадян, посадових осіб, громадських організацій, засобів масової інформації, в письмових дорученнях і постановах слідчого, вказівках прокурора, ухвалах суду, матеріалах органів дізнання, інших правоохоронних органів, у запитах оперативних підрозділів міжнародних правоохоронних органів та організацій інших держав [5, с. 293].

Під час проведення оперативно-розшукової діяльності та за безпосереднього застосування її методів і спеціальних засобів важливим є дотримання та забезпечення прав і свобод людини і громадян. Так, суб'єктом, на якого покладаються обов'язки щодо гарантування забезпечення прав та свобод людини і громадянина, відповідно до Конституції України, являється держава. Вказана функція держави реалізується за допомогою різних правових засобів через всю систему органів державної влади, в тому числі й через систему правоохоронних органів. До того ж згідно з положенням ст. 21 Конституції України всі права і свободи вільних та рівних за своєю гідністю суб'єктів є невідчужуваними та непорушними, вони за жодних умов не можуть скасовуватися (ч. 2 ст. 22 Конституції України), а в разі прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів не допускається також і звуження їхнього змісту та обсягу (ч. 3 ст. 22 Конституції України). Як зазначає О.О. Подобний, на практиці застосування вищевказаних принципів і норм у контексті здійснення оперативно-розшукової діяльності, направленої на виявлення злочинів у сфері економіки, часто пов'язане з труднощами, що виникають на ґрунті суперечностей між спрямованістю правоохоронної діяльності на боротьбу зі злочинністю та потребою «вторгнення» суб'єктів виконання цих заходів (правоохоронних органів) у сферу дотримання прав і свобод громадян [6, с. 84].

Законодавче закріплення можливості обмеження прав людини ґрунтується на морально-етичних принципах (основах) розвитку суспільних відносин і є виключенням із загальних правил, коли є неможливим досягнення задач запобігання та розкриття злочинів іншими засобами. Слід чітко дотримуватися належного правового механізму проведення оперативно-розшукових заходів, які обмежують фундаментальні права і свободи, – операцій, часом необхідних для припинення небезпечних форм злочинності [7].

Застосування оперативними підрозділами у своїй діяльності спеціальних, переважно негласних методів і засобів запобігання злочинності потребує як особливого контролю з боку держави, так і встановлення дієвого демократичного цивільного контролю над

правоохоронними органами. З огляду на необхідність реального забезпечення Конституцією України статусу демократичної, соціальної, правової держави та зважаючи на задекларований її політичним керівництвом стратегічний курс на інтеграцію до європейських і євроатлантичних структур, установлення такого контролю за оперативно-розшуковою діяльністю є надзвичайно важливим завданням для теперішнього етапу розвитку України [8, с. 165].

Отже, існують межі застосування засобів оперативно-розшукової діяльності, в рамках яких проведені оперативно-розшукові заходи виправдовують поставлені цілі: чим більшого обмеження прав може завдати проведення оперативно-розшукового заходу окремій людині, тим вагомішими мають бути оперативні здобутки, задля яких його було здійснено. Звідси випливає, що, хоча суд і ухвалює остаточне рішення щодо проведення того чи іншого оперативно-розшукового заходу, на практиці це має дещо дискусійний характер.

Література:

1. Крулькевич А. І. Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність». Одеса : ОДУВС, 2008. 20 с.

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ зі змінами. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 18.05.2022).

3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України : науково-практичний коментар / В. Д. Берназ, А. М. Притула. Одеса : Фенікс, 2019. 190 с.

4. Албул С. В. Основи оперативно-розшукової діяльності / за ред. С. В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2016. 270 с.

5. Черноус Ю. М. Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру : монографія. Київ : Видавничий дім «Скіф», 2012. 448 с.

6. Подобний О. О. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика : навч.-метод. посібник. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 258 с.

7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 18.05.2022).

8. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Москаленко О. М., 2019. 464 с.

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧИХ І ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ОСОБОЮ, РІЧЧЮ АБО МІСЦЕМ

Кравченко Л. В.

*аспірант відділу аспірантури і докторантури
Національної академії Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

Успішно налагоджена взаємодія слідчих і оперативних підрозділів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д), зокрема спостереження за особою, річчю або місцем є запорукою ефективного та якісного досудового розслідування. Максимальне об'єднання зусиль слідчих і оперативних підрозділів безпосередньо впливає на результативність отримання важливої інформації, яка може стати доказом у кримінальному провадженні.

Варто зазначити, що у науковій літературі існують різні погляди вчених щодо тлумачення поняття «взаємодія». «І.П. Козаченко та В.Л. Регульський вважають, що взаємодія – це своєрідна модель комплексного здійснення сил, засобів і методів для досягнення поставленої мети, здійснення відповідних спільних заходів, вибором таких тактичних прийомів або їх комбінацій, які найкраще забезпечують виконання завдань у винятково короткі терміни силами і засобами, що є в розпорядженні суб'єктів взаємодії, при найменших затратах і при безумовному дотриманні чинного законодавства» [1, с. 137].

«Вивчивши сукупність багатьох ознак, які розкривають сутність процесу взаємодії, В.Д. Пчолкін сформулював поняття взаємодії як засновану на спільності цілей і завдань, погоджену за часом, місцем і змістом, визначену законодавством діяльність компетентних суб'єктів щодо раціонального застосування наявних сил, засобів і методів для своєчасного виявлення, попередження та розкриття злочинів» [1, с. 137].

У свою чергу, досліджуючи спостереження за особою, річчю або місцем, можна констатувати, що вищевказана процесуальна дія, яка передбачена ст. 269 Кримінального процесуального кодексу [2] (далі – КПК) України, «проводиться на підставі ухвали слідчого судді з метою встановлення даних про особу та про її зв'язки у разі, коли є факти, які підтверджують, що нею готується тяжкий або особливо тяжкий злочин; для отримання відомостей, які вказують на ознаки такого злочину; запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій» [3, ст. 8].

Зокрема, існують виключення, які дозволяють, у виняткових випадках, розпочати процесуальну дію до постановлення ухвали

слідчого судді, за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор невідкладно після початку такої процесуальної дії звертається з відповідним клопотанням до слідчого судді. Останній зобов'язаний розглянути клопотання про надання такого дозволу протягом шести годин з моменту його отримання [2].

Розглядаючи взаємодію слідчих і оперативних підрозділів під час проведення спостереження за особою, річчю або місцем, важливо зазначити наступне: слідчий є посадовою особою, котра уповноважена в межах компетенції, передбаченої кримінально-процесуальним законодавством, здійснювати досудове розслідування у кримінальному провадженні, «шляхом збирання, перевірки та оцінювання доказів» [4, с. 271]. Він несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій.

У клопотанні слідчого, прокурора, ухвалі слідчого судді не зазначається уповноважений оперативний підрозділ, який має виконувати вищевказану процесуальну дію. У Службі безпеки України, Державній прикордонній службі України, податковій поліції – це підрозділи оперативного документування, у Міністерстві внутрішніх справ України – підрозділи оперативної служби [5, с.16].

У відповідності до ст. 41 КПК України [2], оперативні підрозділи проводять візуальне спостереження в рамках кримінального провадження за письмовим дорученням слідчого, прокурора.

Доручення на проведення спостереження за особою, річчю або місцем підрозділам оперативного документування є не лише доцільно виправданим, а навіть обов'язковим, оскільки саме оперативні співробітники володіють достатніми навичками для застосування спеціальних тактичних прийомів візуального спостереження. На відміну від слідчих, цих навичок негласної роботи оперативні підрозділи набували протягом багатьох років, що позитивно впливає на дотримання вимог конспірації під час проведення цієї НС(Р)Д. Однак, слід пам'ятати, що оперативний працівник не наділений, повноваженнями самостійно ініціювати проведення спостереження за особою, річчю або місцем або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Таким чином, «найефективнішою взаємодією слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами кримінального провадження є така взаємодія, що заснована на підставі вимог кримінального процесуального законодавства та напрацьованих практикою вимог» [4, с. 273].

На даний час мають місце певні порушення вимог законодавства в частині недотримання термінів виконання деяких процесуальних дій, а саме: несвоєчасного розгляду клопотань про надання дозволу на проведення спостереження за особою, річчю або місцем слідчим

суддею; несвоєчасного повідомлення прокурором слідчого суддю про початок проведення вищезазначеної процесуальної дії та неможливість своєчасного залучення оперативного підрозділу до проведення такої дії. Тому, слідчий суддя, слідчий, прокурор та оперативний співробітник мають нести відповідальність за порушення норм чинного законодавства.

На нашу думку, для запобігання порушенню вищерозглянутої норми, потрібно відвести більш раціональний часовий проміжок для розгляду процесуальних документів, що сприятиме покращенню механізму взаємодії слідчого судді, слідчого, прокурора та оперативних підрозділів.

Література:

1. Назаренко Д. В. Взаємодія оперативних підрозділів органів внутрішніх справ зі спеціальними підрозділами при проведенні візуального спостереження. *Правова держава*. 2015. Вип. № 19. С. 136–141.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 14.04.2022).

3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12?find=1&text=запобігання> – Текст (дата звернення: 14.04.2022).

4. Антонюк А. Б., Мазурець О. О. Визначення процесуального статусу слідчого у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. Вип. № 2. С. 270–273. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/65>

5. Грібов М. Л. Правове регулювання візуального спостереження. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2012. Вип. № 1(27). С. 13–23.

**ПІДГОТОВКА ПРОКУРОРА
ДО УЧАСТІ У СУДОВОМУ РОЗГЛЯДІ СПРАВ
ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ,
ВЧИНЕНІ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ**

Поплавська А. В.

*аспірант Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука,
прокурор відділу процесуального керівництва
у кримінальних провадженнях слідчих територіального управління
Державного бюро розслідувань
Житомирської обласної прокуратури
м. Рівне, Україна*

Підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях – це процесуальна діяльність прокурора, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила цей злочин [1, с. 16].

Розглядаючи питання підготовки прокурора до підтримання публічного обвинувачення І.В. Рогатюк підкреслює, що підготовка прокурора до підтримання публічного обвинувачення в суді передбачає: аналіз інформації, отриманої під час вивчення кримінального провадження; визначення кола та послідовності питань, які підлягають з'ясуванню під час розгляду в суді; планування судових дій, спрямованих на збирання й перевірку доказів, що підтверджують версію обвинувачення; розроблення тактики підтримання публічного обвинувачення [2, с. 88]. Прокурор обов'язково має під час підготовки до судового розгляду ретельно вивчити норми матеріального і процесуального законодавства, судову практику, в тому числі практику Європейського суду з прав людини [3, с. 182].

Особливості участі прокурора у судовому провадженні про злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, обумовлені: особливостями кримінально-правової конструкції складу злочинів цієї категорії; наявністю конкуренції загальної та спеціальної норм, яка характерна саме для злочинів зазначеної категорії; особливостями предмета доказування у кримінальних провадженнях про злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; можливістю збирання стороною захисту в цьому ж кримінальному провадженні доказів, які під час дослідження в суді

можуть спростовувати чи викликати сумніви в обґрунтованості доказів обвинувачення; специфікою судових експертиз, які призначаються в ході досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень про злочини цієї категорії; потребою в застосуванні негласних слідчих (розшукових) дій в ході досудового розслідування кримінальних проваджень про окремі злочини у сфері службової діяльності; необхідністю застосування у кримінальних провадженнях кількох засобів забезпечення кримінального провадження; відсутністю єдиної слідчої та судової практики застосування кримінального процесуального законодавства України.

Тактика прокурора у судовому провадженні про злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг – це система найбільш раціональних та ефективних заходів, прийомів (засобів), які застосовує прокурор з метою доведення перед судом обвинувачення та забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин [1, с. 17].

Тактика прокурора щодо подання доказів у судовому провадженні формується набагато раніше його звернення до суду з обвинувальним актом.

З метою забезпечення належного процесуального керівництва досудовим розслідуванням у кримінальних провадженнях про злочини зазначеної категорії рекомендується призначати прокурорів, які мають досвід роботи на слідчо-прокурорських посадах та належну методичну підготовку.

За потреби доцільно призначати групу прокурорів, які здійснюватимуть повноваження в кримінальному провадженні, а також старшого прокурора цієї групи (ч. 1 ст. 37 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)).

При цьому згідно з ч. 2 ст. 22 КПК України сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК України [4].

На думку науковця Туркота М.С., прокурор в обов'язковому порядку вже на початковому етапі досудового розслідування має визначити послідовність проведення слідчих дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження тощо. Фактично прийняття прокурором таких рішень одночасно свідчить про початок його підготовки до підтримання публічного обвинувачення в суді [1, с. 18].

Наступним етапом підготовки прокурора до підтримання публічного обвинувачення у суді є його діяльність, спрямована на оцінку доказової бази, зібраної під час досудового розслідування кримінального

провадження про злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Згідно з положеннями ст. 290 КПК України, визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування [5, с. 290].

Виконуючи вимоги ст. 290 КПК України, прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язані надати доступ визначеним у цій статті особам до матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні, у тому числі до будь-яких доказів, які самі по собі або в сукупності з іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості або меншого ступеня винуватості обвинуваченого, або сприяти пом'якшенню покарання.

Після виконання вимог ст. 290 КПК України у кримінальних провадженнях про злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, слідчому та прокурору доцільно систематизувати доказову базу по кожному епізоду злочинної діяльності підозрюваного.

При цьому потрібно враховувати: 1) докази винуватості особи у вчиненні інкримінованого злочину, одержані в ході досудового розслідування до відкриття матеріалів іншій стороні; 2) докази невинуватості або меншої винуватості особи у вчиненні злочину, у якому вона підозрюється (так звані антидокази), що відкриті слідчому (прокурору) стороною захисту під час виконання вимог ст. 290 КПК України [1, с. 23].

Прокурорська і судова практика свідчать про те, що неналежна підготовка прокурора до підтримання публічного обвинувачення в суді є причиною не тільки низького рівня виступу прокурора в судових дебатах, а й його бездіяльності, пасивності у підготовчій частині судового засідання та судового слідства.

Таким чином, значення належної підготовки прокурора полягає у точному виконанні ним завдань кримінального судочинства, глибокому знанні матеріалів кримінального провадження, доказів, висловленні своїх міркувань з приводу вирішення судом будь-яких питань при розгляді кримінальної справи, активній участі у підготовчій частині судового засідання, умілому проведенні дослідження доказів

у судовому слідстві та робити з них відповідні висновки після аналізу в своїй промові у судових дебатах [6, с. 9].

Належна підготовка прокурора до підтримання публічного обвинувачення сприяє правильному вирішенню судом питань, що розглядаються ним при постановленій вироку, а саме: чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа; чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений; чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення; чи підлягає обвинувачений покаранню за вчинене ним кримінальне правопорушення; чи є обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання обвинуваченого, і які саме; яка міра покарання має бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати, які обов'язки слід покласти на особу в разі її звільнення від відбування покарання з випробуванням; чи підлягає задоволенню пред'явленої цивільної позову і, якщо так, на чию користь, в якому розмірі та в якому порядку; чи є підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру; чи є підстави для виплати винагороди викривачу і, якщо так, у якому розмірі та в якому порядку; чи вчинив обвинувачений кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності; чи є підстави для застосування до обвинуваченого, який вчинив кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності, примусового заходу медичного характеру, передбаченого частиною другою статті 94 Кримінального кодексу України; чи слід у випадках, передбачених статтею 96 Кримінального кодексу України, застосувати до обвинуваченого примусове лікування; чи необхідно призначити неповнолітньому громадського вихователя; що належить вчинити з майном, на яке накладено арешт, речовими доказами і документами; на кого мають бути покладені процесуальні витрати і в якому розмірі; як вчинити із заходами забезпечення кримінального провадження [4].

Відтак, прокурор, готуючись до підтримання державного обвинувачення у суді, оцінивши докази сторони обвинувачення і сторони захисту у їх сукупності, може планувати тактику надання суду доказів у судовому провадженні.

Література:

1. Підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про злочини у сфері службової діяльності: методичні рекомендації / Туркот М. С., Ярмиш Н. М., Куц В. М., Козій В. В., Ганова Г. О. К. : Генеральна прокуратура України ; Національна академія прокуратури України. 2013. 62 с.

2. Рогатюк І. В. Підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді: процесуальна тактика в нестандартних умовах. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1(13). С. 87–98.

3. Кісліцина І. О. Окремі аспекти підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Том 2. С. 180–183.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9–13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар : у двох томах / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Х. : Право, 2012. 1432 с.

6. Матієк С. В. Підготовка прокурора до підтримання державного обвинувачення в суді. Київ : Істина. 2002. 48 с.

**ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ, ПОВ'ЯЗАНОГО З ПОРУШЕННЯМ
СТ. 2 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ
І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД (1950 Р.)
В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ**

Розумовський О. С.

аспірант

*Харківського національного університету внутрішніх справ, адвокат
м. Харків, Україна*

На жаль, війна є невід'ємною частиною історії усього людства на планеті Земля. При цьому, протягом дуже тривалого часу війна залишалася поза правовим регулюванням у світі. Так, перші міжнародно-правові норми в рамках гуманітарного спрямування з'явилися лише на початку середині XIX століття, коли за ініціативою швейцарського підприємця та громадського діяча Анрі Дюнана почав зароджуватися визначний Міжнародний рух «Червоного хреста». Однак більша частина міжнародних норм, націлених на полегшення долі жертв війни та військових конфліктів, стосувалися лише міжнародних конфліктів. У свою чергу, доволі тривіально говорити про те, що збройні конфлікти міжнародного і неміжнародного характеру були звичайним явищем протягом всієї історії нашого людства. Значна кількість збройних конфліктів відбувається в межах кордонів однієї держави, конфронтація у таких конфліктах відбувалася між урядовими

силами держави та організованими озброєним формуваннями, що діють незалежно від держави. Такі збройні конфлікти прийнято у міжнародному суспільстві називати неміжнародними і хоча, за визначенням даних конфліктів, вони відбуваються не між суверенними та незалежними державами, сучасне міжнародне право містить цілу систему нормативно-правових норм, що врегульовують поведінку сторін у таких конфліктах. Після Другої світової війни кількість внутрішніх збройних конфліктів значно перевищила кількість міждержавних збройних конфліктів, а сама Друга світова війна сприяла створенню у 1949 році Ради Європи для захисту прав людини, демократії та верховенства права у всій Європі з наступним створенням у 1959 році Європейського Суду з прав людини, що став проявом бажання держав на завжди запобігти звірствам на шталт тих, що були вчинені у середні ХХ століття [1, с. 128], а завершення Холодної війни між Североатлантичним Альянсом та Союзом Радянських Соціалістичних Республік дало новий поштовх до розв'язання ще більшої кількості неміжнародних збройних конфліктів.

Історії взаємин Європейського суду з прав людини (а також колишньої Європейської комісії з прав людини) з міжнародним правом, що застосовується під час збройних конфліктів, присвячена велика кількість досліджень – від ґрунтовних статей, що віддають страсбурзьким органам належне [2, с. 115–163], до монографій, які проголошують Європейський суд з прав людини ледве не винуватцем безкарності осіб, винних у найтяжчих злочинах проти міжнародного права [3, с. 298]. Однак, ми зупинимося на питанні розгляду однієї категорій справ, а саме, що розглядаються Європейським судом з прав людини, пов'язаних з порушенням ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) (далі за текстом – Конвенція) – права на життя [4]. Ми вважаємо, що ні у кого не повинно викликати сумнівів те, що право на життя є одним з основоположних або фундаментальних прав людини. Будь-який каталог прав людини, що міститься у міжнародних інструментах як універсального, так і регіонального характеру, починається саме з цього права на життя. Обов'язок кожної держави охороняти це право є першочерговим, оскільки найвеликою цінністю кожної держави є життя людини. Право на життя також визнається як основоположне право людини відповідно до звичаєвого міжнародного права та має природу *jus cogens* (імперативної норми загального міжнародного права) [5, с. 64–87]. Тому не дивно, що у Конвенції право на життя розглядається як одне за найбільш фундаментальних положень конвенції. У Конвенції, як і у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (далі, за текстом – Міжнародний пакт) [6], право на життя належить до числа

тих, відхилення (дерогація) від якого неприпустимі навіть за надзвичайних ситуацій (ст. 15 Конвенції, ст. 4 Міжнародного пакту).

Однак, Європейський суд з прав людини (далі, за текстом – Суд) взагалі утримується від кваліфікації ситуації збройного конфлікту, що є аксіоматичним для будь-якого застосування норм міжнародного гуманітарного права. Суд виходить з того, що єдиним питанням, яке він вправі вирішувати, зводиться до наявності чи відсутності порушення державою Конвенції. Іншими словами, він застосовує лише міжнародне право захисту прав людини, або, ще конкретніше – лише Конвенцію. З цього випливає те, що Суд не повинен згідно з Конвенцією визначати, чи держава діяла у відповідності із Женевськими конвенціями про захист жертв війни (1949 р.) або Додатковими протоколами до них. Суд регулярно відмовляв у застосуванні міжнародного гуманітарного права навіть всупереч тому, що сторони на нього посилалися [7, с. 31].

Таким чином, до питання про те, як співвідноситься і взаємодіє міжнародне право про права людини та міжнародне гуманітарне право ми можемо надати наступне, зокрема, обидві галузі міжнародного права обов'язково застосовуються під час збройних конфліктів. Міжнародне гуманітарне право з огляду на звичаєвий характер окремих норм та спеціальні положення, а право про права людини з огляду на те, що воно встановлює правовий режим відносини між державою та її громадянами під час збройних конфліктів. Однак між міжнародним гуманітарним правом та правом про права людини є суттєві відмінності, зокрема:

- гуманітарне право покликане обмежити лиха війни, а право про права людини захистити людину від свавільних дій. Ці дві галузі права розвивалися паралельно і на теперішній час лишаються відокремленими, хоча й тісно пов'язаними, галузями міжнародного права;

- гуманітарне право, застосовне під час внутрішніх збройних конфліктів, є обов'язковим для всіх сторін конфлікту (як для урядових військ, так і для організованих збройних формувань), тоді як право про права людини пов'язане з правом на життя створює зобов'язання лише для уряду;

- міжнародне гуманітарне право є обов'язковим і немає жодних виключень, тоді як міжнародні договори у сфері захисту прав людини часто містять положення, що передбачають можливість відступу від закріплених прав за певних обставин.

Війна або міжнародний та неміжнародний збройний конфлікт безперечно є ситуацією, що може загрожувати життю нації, а тому і Конвенція прямо вказує на це як на підставу, що виправдовує відступ держави від виконання зобов'язань. Звісно, суспільна небезпека може

виникати і без внутрішнього збройного конфлікту. Так, Суд вважає, що відхилення від положень конвенції є можливим лише у виключних кризових ситуаціях, що впливають на все населення і становлять під загрозу організоване життя суспільства певної держави [8].

Слід також зазначити, що Міжнародні договори у сфері захисту прав людини продовжують діяти навіть під час збройних конфліктів. Міжнародний Суд ООН, у своєму Консультативному висновку щодо законності погрози ядерною зброєю або її застосування зазначив, що захист, який надає Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, не припиняється під час війни, за виключенням випадків передбачених ст. 4 Міжнародного Пакту [9].

Тому, на нашу думку, при більш детальному дослідженні стану дотримання ст. 2 Конвенції про захист прав і основоположних свобод (1950 р.) та практики Європейського суду з прав людини, вважаємо, що міжнародні договори у сфері захисту прав людини залишаються надзвичайно важливими навіть під час збройних конфліктів. Звернення Європейського суду з прав людини до зазначеної нами проблеми стало важливою складовою діяльності самого Суду. При цьому, діяльність цієї судової установи робить великий внесок у зусилля світового співтовариства, спрямовані на забезпечення прав людини як у мирний час, так і в умовах збройних конфліктів.

Література:

1. Архипова Л. Б. Права человека: постоянная задача Совета Европы. Права человека, 1996. 128 с.

2. Gaggioli G., Kolb R. A Right to Life in Armed Conflicts? The Contribution of the European Court of Human Rights / Gloria Gaggioli and Robert Kolb. *International Yearbook of Human Rights*. 2007. Vol. 37. P. 115–163.

3. Grover S. C. The European Court of Human Rights as a Pathway to Impunity for International Crimes / Sonja C. Grover. Berlin, Heidelberg : Springer, 2010. XXV p. P. 298.

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 11.05.2022).

5. De Schutter O. *International Human Rights Law : Cases, Materials, Commentary*. Olivier De Schutter. Oxford : Oxford University Press, 2010. LXIV p. 967 p.

6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148 VIII (2148-08) від 19.10.1973 року). URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 11.05.2022).

7. Qўйnivet N. The Implementation of International Humanitarian Law by Human Rights Courts: The Example of the Inter-American Human Rights System / Nolle Qўйnivet. *International humanitarian law and human rights law : towards a new merger in international law / edited by Roberta Arnold and Nolle Qўйnivet*. Leiden – Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2008. P. 31–353.

8. Case of Lawless v. Ireland, Judgement of 1 July 1961. – E.C.H.R. *ECHR Official WebSite*. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57518"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (дата звернення: 11.05.2022).

9. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, ICJ Reports, 1996. *ICJ Official Website*. URL: <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7497.pdf> (дата звернення: 11.05.2022).

ЕФЕКТИВНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У ОБОРОННІЙ СФЕРІ

Штундер Л. В.

*адвокат, аспірант кафедри кримінального права і правосуддя
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

За даними Стокгольмського Міжнародного Інституту Дослідження Миру SIPRI, корупційна складова оборонних замовлень всіх держав за 2017 рік становить близько 20%, а це 400 мільярдів доларів. У країнах, які воюють (Україна – одна з них) корупційна частка є ще більшою, визнають дослідники. Що свідчить про те, що корупція є досить поширеним явищем у сфері державного оборонного замовлення [2].

Так, у 2015 році між концерном «Військторгсервіс та Міністерством оборони України укладено 13 договорів постачання речового майна на загальну суму 31,8 мільйонів гривень. Поставку здійснено тільки на підставі 9 договорів. Концерн «Військторгсервіс не повернув бюджетні кошти за не постачання речового майна. Слід зазначити, що військові службові особи Міноборони навмисно не проводили конкурсні процедури при закупівлях, концерну «Техвоєнсервіс» незаконно

сплатили винагороду в сумі 28,9 мільйонів гривень за оформлення посередницьких договорів [3].

Найбільш кричущими корупційними кримінальними злочинами у оборонній сфері нині Державне бюро розслідувань вважає будівництво бойових десантно-штурмових кораблів на Кузні на Рибальському, купівлю медичних автомобілів марки «Богдан» та закупку неякісних снайперських систем на суму понад 8,7 млн гривень.

Станом на кінець 2021 року Міноборони було позбавлено можливості провести повноцінні випробування кораблів, оскільки їх технічні показники не відповідали тим вимогам, які заклало Міністерство. При спробі провести випробування одного з них відбулось загоряння двигуна, швидкісні режими також не витримувались, і це – за умови відсутності на кораблі навантаження – особового складу з озброєнням.

Зазначені кораблі не могли бути прийняті на озброєння військово-морських сил. Це підтвердили і судові експертизи, які проводили науково-дослідні інститути Міністерства юстиції із залученням інженерів Миколаївського державного конструкторського бюро.

Викриття злочинів щодо розкрадань в оборонній сфері для Державного бюро розслідувань є одним із важливих напрямків протидії організованій злочинності та корупції, у тому числі в Міністерстві оборони України.

Станом на кінець 2021 року слідчі ДБР здійснювали розслідування у 328 подібних кримінальних провадженнях. Лише протягом 2021 року було оголошено 17 підозр військовим та особам, які беруть участь у використанні бюджетних коштів. 16 обвинувальних актів направлено до суду, вже винесено три обвинувальні вироки.

Нині в Україні є чимало антикорупційних громадських організацій, які активно працюють у військовій сфері та напрацювали чимало аналітичного матеріалу з секторальних напрямків. Наприклад, у сфері діяльності держпідприємств Міноборони, медичній сфері, житловому забезпеченні військовослужбовців, реформі оборонних закупівель та обліку земель оборони чимало зробили Незалежна антикорупційна комісія (НАКО), State Watch, проєкт «Разом проти корупції», норвезький проєкт «Виховання доброчесності серед працівників МО України», проєктний офіс з оборонних закупівель.

Все це було б неможливим без виконання Міністерством оборони вимог демократичного цивільного контролю над Збройними Силами. Це ті зобов'язання, які бере на себе військова організація з розкриття інформації зі співпраці з громадськістю, з парламентськими комітетами та державними установами, зокрема й під час забезпечення президентського чи урядового контролю.

Якщо говорити про цивільний демократичний контроль, то насамперед йдеться про відкритість Міноборони, адже навпаки – секретність і закритість – це дуже гарне поле для корупції. Отож, важливо, що військове відомство України сприяє відкриттю інформації, доступу до неї парламентарів та громадськості і в такий спосіб фактично забезпечує співпрацю з громадянським суспільством. Порівняно з недалеким минулим, яке визначалося рисами пострадянського періоду, це безпрецедентні кроки.

Окрім збитків для державного бюджету вказані злочини спричинили набагато серйозніші наслідки для обороноздатності держави, а для країни, яка в умовах війни вже 8 років це недопустимо. Тому своєчасне виявлення та ефективно досудове розслідування корупційних кримінальних правопорушень для забезпечення завдань кримінального провадження з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, має також на меті недопущення в подальшому аналогічних за змістом кримінальних правопорушень в оборонній сфері.

Література:

1. Розслідування ДБР щодо постачання Збройним Силам України військової техніки низької якості. *Сайт ДБР*. URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-planue-do-1-listopada-zavershiti-rozsliduvannya-shhodo-postachannya-do-zsu-vijskovoi-tehniki-nizkoi-yakosti-oleksij-suhachov-video> (дата звернення: 24.05.2022).

2. Громадськість пропонує Зеленському зробити державне оборонне замовлення більш відкритим. *Радіо свобода* : сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-hromadskist-zelenskyi/30008325.html> (дата звернення: 24.05.2022).

3. За критеріями визначення ефективності управління Міноборони отримало оцінку «незадовільно» – Рахункова палата. *Рахункова палата* : офіц. сайт. URL: <https://rp.gov.ua/PressCenter /News/?id=85> (дата звернення: 24.05.2022).

НАПРЯМ 9. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ІНСТИТУЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ ЯК ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОГО ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ

Братасюк М. Г.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії*

*Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Проблема корупції та її подолання є особливо актуальною для сучасної України, оскільки стоїть на перешкоді ствердженню демократичних засад життя, вирішенню проблеми забезпечення та захисту прав людини, загрожує національній безпеці країни. Саме не вирішена проблема подолання корупції в Україні стає каменем спотикання, коли мовиться про вступ нашої держави до ЄС та НАТО. Тому боротьба з корупцією нині – одне з пріоритетних завдань для громадянського суспільства і держави, для всіх їхніх інституцій, та й загалом для кожного громадянина, оскільки зачіпає інтереси не лише спільні, суспільні, але й кожного із нас. Бо хто хоче жити в державі, де процвітають несправедливість та зневага до людської гідності, тотально порушуються права людини, де невелика група найбагатших людей зробила заложником свого приватно-групового інтересу весь народ?

Нині дуже актуальним для України є участь у вирішенні різних важливих суспільно-політичних завдань громадянського суспільства, оскільки, як ми вже побачили за часи незалежності, державна влада не справляється з розв'язанням багатьох із них. Боротьба з корупцією якраз і є такою проблемою. Саме громадянське суспільство виявилось однією з найефективніших на даний період форм суспільної організації, що активно реалізовує гуманістичний вимір і стверджує себе як підвалина, осереддя демократизації суспільних відносин. Це утворення у зрілому вигляді, є надбанням пізньої історії і постає середовищем існування та активної діяльності людини, забезпечуючи їй певні гарантії усталеного розвитку та захищеності. Це суспільство соціального партнерства та консенсусу, Громадянське суспільство має багаторівневу структуру і доволі складний внутрішній механізм існування.

Цінність громадянського суспільства, яке є відносно новим для нас, українців, явищем, оскільки сформувалося і продовжує зрілішати уже в пострадянську епоху, особливо значима. Науковці зазначають, що громадянське суспільство є системою таких домінуючих горизонтальних зв'язків між індивідами, в яких фокусуються солідарні та субсидіарні норми соціальної дійсності, що становлять основу трансформації населення в національно свідомих громадян. Зрозуміло, що для нинішньої України, де значна частина населення не відчуває себе громадянами, а всього лиш представниками населення, така структура особливо важлива. Ствердження громадянського суспільства як спільноти, історичного утворення з високим рівнем соціально-економічного, політичного, духовно-культурного розвитку, яка утворює разом з державою розвинуті правові відносини, тісно пов'язане з проблемою тотожності культурної еволюції суспільства і його демократизації, сучасної політичної репрезентації. Ядром, центральною, засадничою ланкою духовно-культурної еволюції і відповідного громадянського стану є рівень зрілості, міра автентичності людини-особистості щодо її самовизначення, здійснення її вибору, волевиявлення. І.Кант наголошував, що громадянське суспільство є результатом і формою поширення свободи, наслідком її ствердження. Загалом громадянське суспільство як позадержавна сфера життя, «суспільство приватних власників» (Гегель) має за мету якнайповніше задоволення інтересів кожного, хто його складає, а, отже, якнайповніше забезпечення та захист прав кожного його представника. Свобода, принцип правової рівності для всіх суб'єктів права, моральна пересторога стосовно використання людини задля досягнення своїх цілей як засобу стає концептуальною основою трактування сутнісних рис громадянського суспільства.

Мета та основні завдання інституційного розвитку громадянського суспільства – громадянська активність як ініціативна та добровільна участь людей у суспільному житті й у вирішенні питань повсякденного життя свого краю, яка є важливою складовою демократичного устрою суспільства, – слушно зазначають автори колективної монографії [1].

Як співіснують громадянське суспільство і держава? – Якщо держава народна, демократична за суттю, вони взаємодіють на партнерських засадах. Якщо ж держава не виражає інтереси народу, підмінює їх приватно-груповими чи приватно-індивідуальними, тоді громадянське суспільство стає альтернативною щодо державної влади силою, яка бере на себе захист інтересів народу. В нинішній Україні конструктивної співпраці державного олігархічного режиму та громадянського суспільства зі зрозумілих причин не було, тому багато важливих для суспільства проблем залишилися невирішеними.

Як могли б співпрацювати держава і громадянське суспільство в плані подолання корупції? – Тут є чимало позицій, де ця співпраця могла б бути продуктивною. Найперше – глибинне реформування всіх сфер українського життя, бо без цього жодних успіхів у подоланні корупції не буде. Це вже доведено післямайданною історією України. Жодний Президент України і їх уряди, будучи залежними від певних олігархічних кланів, Україну не деолігархізували, а при збереженні олігархату всіляка боротьба з корупцією залишиться фікцією. Подолання корупції – проблема комплексна, її не можна вирішити лише зусиллями юристів. Сучасній Україні необхідні реформи, але не позірні, поверхові, які ми вже бачили, не просто зміна облич, а глибинні зміни в усіх сферах життя суспільства. Українцям потрібні незалежна від олігархічних кланів політична система і така ж політика, деолігархізована економіка, соціальна політика, медіасфера, правова сфера особливо тощо.

Нам потрібний незалежний від політичного та бізнесового тиску законодавець, який буде приймати правові закони, а не ганебні «замовні», тобто, неправові, прийняті на угоду якомусь груповому інтересу за рахунок приниження і нехтування всіх інших інтересів. Тим самим буде усунено законодавчу підвалину існування корупції, як явища глибоко асоціального, аморального, руйнівного як для окремишньої людини, так і для суспільства загалом.

В наукових джерелах підкреслюється, що «для забезпечення дії принципу верховенства права в Україні необхідно припинити хаотичне реформування різних суспільних та владних інститутів і визначити як *пріоритет* реформу законодавчого процесу, аби перетворити закони України на *справжні джерела права* як дієвий інструмент здійснення усіх інших реформ». О. Ющик слушно зазначає, що реформування законодавчого процесу неможливе без *парламентської* реформи, яка має ключове значення як вихідна ланка реалізації правової реформи [2]. Дж. Стігліц наголошує на ситуації (для України вона є типовою), коли закон використовується в якості правового (а насправді псевдоправового) механізму для експлуатації сильним слабкого. Така ситуація зумовлює, на його думку, заміну «справедливості для всіх» на «справедливість для тих, хто може собі її дозволити» [3].

З участю громадянського суспільства, його структур необхідно створити незалежну судову владу, а то, на наш превеликий сором, ми її не маємо до сьогодні. Та, що існує, є маріонеточною, залежною від виконавчої влади, законодавчої, бізнес-структур тощо. Відсутність справедливого суду – це велика проблема для правового життя суспільства загалом, для проблеми захисту прав людини, в т. ч. і для подолання корупції та корупціонерів. Судова реформа має бути

проведена після нинішньої війни негайно. З участю представників громадянського суспільства треба здійснити відбір кандидатів до судів різних рівнів, ВРП України, ВККС тощо. Позицію представників громадських організацій не дозволити нехтувати, як це було при конкурсі до ВСУ. Без вирішення цієї проблеми годі мислити якусь реальну боротьбу з корупцією.

Великою проблемою для сучасного українства є проблема громадського контролю за діяльністю державно-владних структур. Навіть в чинній Конституції України така стаття, що народ контролює владу на різних рівнях, відсутня. Чи може бути держава демократичною і правовою в такій ситуації? – Швидше всього, що ні. Громадянському суспільству треба вимагати здійснення цього контролю реально, бо поза ним корупція в державно-владних колах буде і далі процвітати.

Узагальнюючи, варто наголосити, що в даних тезах подано лише окремі напрямки взаємодії структур громадянського суспільства та держави в плані подолання корупції, хоча їх, звісно, є значно більше, але це тема для дослідження іншого рівня. Проте з упевненістю можна сказати, що лише з участю структур та представників громадянського суспільства подолання корупції в нинішній Україні можливе. Без цієї участі зусиллями лише самої держави, ця проблема залишиться не вирішеною.

Література:

1. Громадянське суспільство та правова держава: теоретичні моделі та досвід реалізації : монографія / за аг ред. Гвоздецького В. Д. Київ : Вид-во Європейського ун-ту, 2012. С. 57–62.

2. Терлюк М., Ющик О. До проблеми якості закону України як джерела права. *Право України*. 2017. № 6. С. 17–26.

3. Дж. Стігліц Правосуддя для обраних. *Українська правда*. 9 листопада 2010. Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2010/11/9/255691>

НАПРЯМ 10. СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА ШЛЯХУ ДО СТВОРЕННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ

Продан І. О.
адвокат
м. Київ, Україна

Системна криза в політиці, економіці та інших суспільних сферах стала наслідком багатьох факторів, серед яких одне з чільних місць слід відвести корупціогенності. Даний фактор формувався в умовах безсистемної і недостатньо ефективної антикорупційної політики, недосконалого спорадичного законодавства та відсутності дієвих комплексних державних заходів щодо подолання таких кримінальних проявів. Масштабність корупції змусила державотворчі чинники перейти до політики подолання цих проявів, що на кожному історичному етапі формування антикорупційної політики мало свої закономірності. Узагальнення цих процесів є важливим і актуальним напрямом сучасних науково-теоретичних і прикладних досліджень в умовах пошуку політико-правових підходів подолання корупції в сучасних умовах державотворення України.

Слід зауважити, що серед науковців існують різні підходи до класифікації етапів становлення та розвитку антикорупційного законодавства України. Приміром, А. Кладченко виділяє наступні етапи: 1. Доконституційний етап становлення антикорупційного законодавства України (1991–1996 рр.). 2. Конституційний етап становлення антикорупційного законодавства України (1996–2004 рр.). 3. Реформаційний (сучасний) етап еволюції антикорупційного законодавства (2005 р. – по даний час) [1].

Інший підхід запропонований О. Горганом, зокрема: 1) перший період (1991 р. – перша пол. 1994 р.); 2) другий період – «лобова атака» на корупцію (друге півріччя 1994–1995 рр.); 3) третій період – координація зусиль проти корупції (1995–2000 рр.); 4) четвертий період – псевдо-протидія корупції (2001–2005 рр.); 5) п'ятий період – значна активізація боротьби з корупцією (2005–2010 рр.); 6) шостий період (2010–2014 рр.) –

масове поширення корупції та імітація антикорупційних реформ; 7) сьомий період (з лютого 2014 р.) [2, с. 277–280].

Можна погодитися з Р. Половинкіною, котра у своїх дослідженнях, виділила такі етапи: 1. Загальний (пострадянський, 1991–1995 рр.) 2. Спеціальний (1995–2006 рр.) 3. імпліmentaції норм міжнародного права (2006–2014 рр.). 4. Сучасний (інституційний, 2014 р. – по даний час). Аналізуючи запропоновані етапи, бачимо, що з початку 1990 рр. уряд України вживав заходи з розроблення стратегії подолання корупції, проте антикорупційне законодавство проголошувало декларативні гасла і передбачало за них санкції, але вони не могли бути заходом стимулювання вчинення злочинів потенційними корупціонерами [3]. Прийнятим Законом України «Про боротьбу з корупцією» від 16.11.1995 р. вперше на законодавчому рівні закріплено визначення «корупції». У 2006 р. до ВРУ було подано пакет законопроектів, котрий включав в себе законодавчі зміни щодо ратифікації міжнародних антикорупційних актів. Завдяки цьому процесу прийнято Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 01.07. 2011 р.

У 2014 році було запроваджено антикорупційну політику – це комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, спрямованих на створення системи запобігання та протидії корупції і усунення причин її виникнення. Головною метою цієї політики є зниження рівня корупції та забезпечення законних інтересів громадян та суспільства від її негативних наслідків [4, с. 22–27].

Слід зазначити, що одним з ключових нормативно-правових актів на сучасному етапі формування антикорупційної політики став Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні на 2014–2017 рр.». Вперше такий документ був прийнятий у вигляді Закону.

Окремо слід звернути увагу на створення Вищого антикорупційного суду України (далі – ВАКС), завданням якого є здійснення правосуддя, з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів.

Проте, хоча, в період з 1991 року по 2014 рік і робилися спроби створення дієвого державного механізму, який би зміг подолати явище корупції, однак, фактично в Україні була відсутня ефективна антикорупційна стратегія, яка б стала для керівництва держави пріоритетним вектором розвитку.

Якщо говорити про формування антикорупційної політики як передумови створення ВАКС, то доцільно виокремити етапи, охоплені періодом 2014–2022 рр., адже саме 2014 рік став відправною точкою в процесі формування нової антикорупційної державної

ідеології. Події Революції Гідності та подальша війна засвідчили повний провал та беспорядність антикорупційної політики держави, котра формувалася протягом 1991–2014 рр. Гострота проблеми та її актуальність стали поштовхом для формування нових засад антикорупційної діяльності.

Так, вищевказаний період слід поділити на такі етапи:

1) 2014–2017 рр. – прийнято низку антикорупційних законів, створення органів влади у сфері запобігання корупції. Характерною особливістю даного етапу є врахування міжнародних рекомендацій, при розробці та впровадженні антикорупційних заходів в Україні. Поряд з цим, такі важливі кроки у сфері запобігання корупції були зроблені під тиском міжнародних партнерів та в якості виконання обов'язкових для України умов для отримання безвізового режиму з ЄС або для отримання кредиту від МВФ.

2) 2017–2020 рр. – з 2017 року в Україні фактично був відсутній спеціальний стратегічний акт антикорупційної спрямованості. Антикорупційна стратегія на 2018–2020 рр. зазнала провалу, оскільки строки реалізації стратегії були пропущені. Створено Вищий антикорупційний суд. 3) 2020 р. – дотепер – розвиток системи органів державної влади в боротьбі з корупцією. Забезпечення належного функціонування та ефективності ВАКС. Схвалено проект Антикорупційної стратегії на 2020–2024 рр.

Таким чином, формування законодавчої бази, шляхом вдосконалення вже існуючих положень законодавства, усунення колізій та двозначного тлумачення норм права, імплементація міжнародного законодавства – це лише перший крок у створенні дієвого механізму антикорупційної політики, вирішальним аспектами все ж таки є наявність політичної волі для боротьби з корупцією, створення необхідних умов щодо ефективної реалізації антикорупційного законодавства та дієвість органів державної влади.

Запорукою ефективності діяльності ВАКС, як невід'ємної складової антикорупційної політики України є формування компетентного суддівського корпусу, налаштування належної адміністративної організаційної структури, тісна комунікація з громадськістю та взаємодія з міжнародними партнерами, що забезпечить ефективний та стабільний розгляд корупційних справ.

Література:

1. Кладченко А. Становлення та розвиток сучасного антикорупційного законодавства України: теоретико-правове дослідження : автореф. дис. ... к.ю.н. Івано-Франківськ, 2018. 16 с.

2. Горган О. Історичні аспекти боротьби з корупцією в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 2. С. 277–280.
3. Гаман П. Антикорупційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 10. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2018_10_3
4. Половинкіна Р. Етапізація та періодизація антикорупційного законодавства в Україні. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2019. № 3(65). С. 22–27.

НАПРЯМ 11. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ISSUES OF INTERNATIONAL SECURITY

Zabolotna L. V.

PhD in Law,

*Associate Professor at the Department of Constitutional, International Law
and Public Law Disciplines,*

*Kyiv Institute of Intellectual Property and Law
National University «Odessa Law Academy»
Kyiv, Ukraine*

Tymchenko A. A.

Student

*Kyiv Institute of Intellectual Property and Law
National University «Odessa Law Academy»
Kyiv, Ukraine*

The concept of international security is interpreted differently for everyone. Residents of one country are currently safe, while others are under constant fire from the aggressor's country. International security is based on a strong legal framework of an individual country. Ensuring all treaties and fulfilling their conditions may not lead to international conflicts due to developed diplomacy. Because the dangers for individuals and specific countries disappear, and instead there are dangers for individual regions and the global world system as a whole. Even internal state conflicts, which attract the attention of neighboring states in particular, can be a simple proof of this.

Neighbors of the country in which the conflict must, first of all, think of how to protect themselves, not only territorially and the infrastructure of the city but also economically. International security is the identification of many areas of activities.

Find and systematize some provisions of international treaties, how it can be regulated and generalize the principles that violate international security.

The problems of ensuring the necessary level and maintaining the security of certain countries that may be under attack for centuries have been relevant throughout human existence. At the present stage of world development, due to a number of aggregate factors, such problems for each country have become one of the central domestic and global.

The main factors that may contribute to the violation of international security:

- Threaten other countries with nuclear weapons.
- Disagreeing or complying other side with the terms of international peace treaties.
- Countries with sufficient resources should participate in the signing of international treaties to enhance security and guarantees of world peace.
- Insufficient security guarantees from international treaties as one of the gaps in international law.
- Terrorism in the form of non-state armed groups.
- Non-compliance with the terms of international peace treaties.
- Conflict between at least two countries could disrupt international peace, which could cause agitation in other countries.

An important means of deterring challenges and threats is international law, which in the organization of the world order were recognized as an important component of the overall security mechanism. Time conditions come to the fore in the international security system as an effective means of establishing law and order in the complex configuration of international relations.

There are two points that states can do to maintain international security, such as negotiations and international peace treaties are to maintain the terms of treaties and diplomatic relations with other countries

Firstly, forms of negotiation and consultation are the normal way in which international disagreements are resolved, or at least managed. Often agreements provide for prior consultation or notification e.g. in the field of antitrust regulation. From a legal point of view, there is not much to be said about these processes. If the parties to a negotiation are the only relevant parties, they can compromise their rights or achieve a settlement on whatever terms they may choose, enter into trade-offs for advantages in other areas [4].

Secondly, it also have their guarantees in international peace treaties. The factor that makes it possible to qualify particular international agreement as a peace treaty is the aim of final and lasting conclusion of the armed conflict, establishment of peace and the restoration of normal relations between the parties. This includes establishment of normal relationships between them (economic, tourist, cultural, etc.). Peace treaties might be concluded by states, as well as by other entities of international law [3].

The issue of adaptation of international law and international settlement of relations to the real challenges is given considerable attention and outlined the contours of strengthening its action. For example, sanctions are aimed at deterring aggression it is the result of the country's foreign ministry negotiation skills.

The main problem is that each country should be free to choose the ways to create security for its citizens; however, this should be very carefully worked out so that it does not interfere with the security of other countries. This issue was considered at the summit in Astana in 2010, and is enshrined in Article 3: «Each participating State has an equal right to security. We reaffirm the inherent right of each and every participating State to be free to choose or change its security arrangements, including treaties of alliance, as they evolve» [1].

However, it is necessary to pay attention not only to the writing of contracts and approval of conditions but also to negotiations. In the Charter of the UN, it is declared: «The parties to any dispute, the continuance of which is likely to endanger the maintenance of international peace and security, shall, first of all, seek a solution by negotiation, enquiry, mediation, conciliation, arbitration, judicial settlement, resort to regional agencies or arrangements, or other peaceful means of their own choice» [2]. Thus, everyone should have a chance to solve problems through negotiations.

It has become clear that the misuse and manipulation of scarce resources for political or economic purposes is accidental, the disruption in supplies due to accidents poses real threats to the normal functioning of states and can provoke the use of force.

Every country must have their guarantees that their neighbor will not come with bad intentions and will not annex territories, will not intimidate civilians, will not neglect the rights of its own people and will adhere to at least the human rights convention. Each treaty should be ratified by all member states. If a country does not have nuclear weapon, any other country who has it can take part in security by signing a settlement.

In order to provide for country as much as possible, it is necessary to comply with all the conditions of the existing security treaties, to cultivate specialists in international law from universities, so that in the near future they will stand up for the state. Exactly international security is a result of international relations and the ability to use them. If we constantly maintain friendly diplomatic relations with other countries, in case of aggression, they can significantly help, ranging from humanitarian aid to speeding up the resolution of the conflict.

Nevertheless, if international security is violated, it will take much longer to recover than to try at the beginning of the conflict. Because when there is a state of war, you have to negotiate, in some countries the negotiations go at different speeds, depending on the government. Negotiations can take several rounds until the parties reach a joint decision.

Of course, there can be no 100% guarantee, but we can do at least something to secure our country and help others, even by example of concrete country.

References:

1. ASTANA COMMEMORATIVE DECLARATION TOWARDS A SECURITY COMMUNITY 2010. URL: <https://cutt.ly/fFMI2Mu> (last viewed: 22.04.2022).
2. Charter of the United Nations 1945. URL: <https://cutt.ly/5FMUM28> (last viewed: 22.04.2022).
3. Rybicki, R. (2020). Peace treaties as sources of international law. URL: <https://cutt.ly/cGtIksc> (last viewed: 22.04.2022).
4. MacKenzie, Catherine. (2019) "Guarantees of International Peace and Security: The Role of the UN Security Council in the Settlement of International Disputes." URL: <https://cutt.ly/mGtOM6d> (last viewed: 22.04.2022).

НАПРЯМ 12. МЕДИЧНЕ ПРАВО

ЕЛЕКТРОННА РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ ЛІКАРСЬКИМИ ЗАСОБАМИ В УКРАЇНІ

Брагар Н. О.

викладач фармацевтичних

дисциплін другої кваліфікаційної категорії

Медичного фахового коледжу

Запорізького державного медичного університету

м. Запоріжжя, Україна

Європейський ринок онлайн-аптек розвивається і набуває широкої популярності, особливо у Великобританії, Німеччині, Нідерландах і Швейцарії. Очікується, що ринок онлайн-аптек в Європі зросте в середньому на 14% у період з 2019 по 2025 рік.

Для уникнення поширення фальсифікованої продукції, яка може негативно вплинути на стан здоров'я людини, в Європейському союзі прийнято законодавство щодо обов'язкового ліцензування таких аптек. Номер ліцензії вказують на логотипі інтернет-аптеки. Автоматичний перехід за номером ліцензій на сайт контролюючого органу підтверджує законність діяльності суб'єкта господарювання і надає гарантію покупцю щодо придбаного їм сертифікованого препарату.

Мережі інтернет-аптек активно працюють в Сполучених Штатах Америки. В США функціонування інтернет-аптек прописано законодавчо на федеральному рівні. Масштабна комп'ютеризація надає змогу не тільки замовити та отримати ліки, а і дистанційно проконсультуватися з лікарем, завантажити дані медичної картки та отримувати препарати для проходження курсів лікування.

В Україні кількість інтернет-користувачів постійно збільшується, на сьогодні мережею користуються 72% українців). Тому українські підприємства використовують Інтернет для збільшення обсягів реалізації своєї продукції. Електронний бізнес є найбільш перспективним та швидко зростаючим сегментом. Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на зростання користувачів мережею Інтернет та Інтернет-торгівлю.

В 2019 році в порівнянні з попереднім роком ринок електронної комерції в Україні виріс на 11 млрд грн У 2019-му українці купили в онлайні товари і послуги на суму 76 млрд грн. В 2020 році ринок електронної комерції зріс ще на 15% та склав 87,2 млрд грн.

Динаміка обсягів Інтернет-торгівлі наведена на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка обсягів Інтернет-торгівлі в 2012–2020 рр., млрд грн в Україні

Не дивлячись на значний і дуже привабливий сегмент Інтернет торгівлі до 14.10.2020 р. торгівля лікарськими засобами в Україні здійснювалась виключно через аптечні заклади.

Це було зумовлено наступними чинниками:

1. Можливістю купити неякісний фальсифікований лікарський засіб в мережі Інтернет та нанесенням шкоди здоров'ю.
2. Відсутністю призначення лікаря або поради спеціаліста (провізора/фармацевта).
3. Відсутністю налагодженого контролю за походженням лікарського засобу, його якістю за терміном придатності. Важливою є можливість простежити за рухом кожного препарату від виробника чи імпортера по споживача.
4. Відсутністю гарантії зберігання препаратів на складах належним чином, що зазначено у листку-вкладиші. Для дотримання усіх норм по зберіганню препаратів має бути відповідна матеріально-технічна база та працівник з відповідною кваліфікацією. Для багатьох ліків має бути дотриманий холодовий ланцюг – технологія безперервного дотримання холодної температури при зберіганні та транспортуванні препарату.

З 14.10.2020 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до статті 19 Закону України «Про лікарські засоби» щодо здійснення електронної роздрібно торгівлі лікарськими засобами» від 17.09.2020 р.

№ 904-IX, в якому регулюються питання роздрібно́ї торгівлі лікарськими засобами з використанням інформаційно-комунікаційних систем дистанційним способом (електронна роздрібна торгівля лікарськими засобами) та здійснення доставки лікарських засобів кінцевому споживачу за умови виконання наступних вимог:

– наявність інформації про право суб'єкта господарювання, який має ліцензію на провадження господарської діяльності з роздрібно́ї торгівлі лікарськими засобами, здійснювати електронну роздрібну торгівлю лікарськими засобами в Ліцензійному реєстрі з виробництва лікарських засобів (в умовах аптеки), оптової та роздрібно́ї торгівлі лікарськими засобами органу ліцензування;

– ліцензіат має бути внесений до Переліку суб'єктів господарювання, що мають право на здійснення електронної роздрібно́ї торгівлі лікарськими засобами, який ведеться та розміщується на офіційному вебсайті органу ліцензування;

– вебсайт суб'єкта господарювання повинен містити інформацію про контактні дані органу ліцензування;

– наявність власної служби доставки, обладнання та устаткування, що забезпечують дотримання визначених виробником умов зберігання лікарських засобів під час їх доставки, або залучення на договірних засадах інших суб'єктів господарювання – операторів поштового зв'язку;

– здійснення доставки лікарського засобу виключно з аптечних закладів, внесених до Переліку суб'єктів господарювання, що мають право на здійснення електронної роздрібно́ї торгівлі лікарськими засобами, відповідно до цього закону.

Виконання даних вимог потребує внесення змін в нормативно-правові акти, розробку проектів типових договорів доставки лікарських засобів кінцевому споживачу.

Державі слід сконцентруватися на якісному впровадженні норм прийнятого Закону, ретельно прописати нормативно-правові акти щодо можливості функціонування інтернет-аптек, контролю їх діяльності та якості лікарських препаратів.

Література:

1. Тардаскіна Т. М. Електронна комерція : навч. посіб. / Т. М. Тардаскіна, Є. М. Стрельчук, Ю. В. Терешко. Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2011. 244 с.

2. Філіппова Л. Л. Електронна комерція: за і проти. *Вісник нац. техн. ун-ту ХПІ*. Харків : НТУ «ХПІ». 2013. № 44(1017). С. 58–65.

3. Интернет-аптеки: світовий та вітчизняний досвід. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.apteka.ua/article/417705> (дата звернення: 20.05.2022).

4. Правові особливості дистанційної торгівлі лікарськими засобами: перспективи реалізації положень закону. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.apteka.ua/article/570091> (дата звернення: 18.05.2022).

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОСВІДУ ПОСТКОМУНІСТИЧНИХ ДЕРЖАВ У СФЕРІ МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Зима І. Я.

*кандидат медичних наук, доктор наук з державного управління,
заслужений лікар України, доцент,
академік Міжнародної кадрової академії,
професор кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональної Академії управління персоналом
м. Київ, Україна*

Смик А. С.

*аспірант
Харківського національного університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Питання медичного обслуговування поліцейських Вірменії недостатньо чітко врегульовані нормами спеціального закону.

Так, У Грузії під час проведення реформи поліції, окрім посилення контролю та відповідальності також суттєво підвищилась заробітна платня працівників правоохоронних органів. Було введено медичну страховку, страховку на випадок загибелі або каліцтва, премії, які можуть бути досить значними залежно від вислуги років, участі в розкритті конкретних злочинів [1, с. 585]. Відповідно до ст. 49 Закону Грузії «Про поліцію», яка присвячена соціальному захисту поліцейського, соціальний захист поліцейського забезпечує держава. Забезпечується обов'язкове державне страхування життя і здоров'я поліцейського. Шкода, заподіяна поліцейському під час виконання службових обов'язків, відшкодовується повністю за рахунок коштів державного бюджету Грузії в порядку, встановленому законодавством Грузії. Порядок і умови надання медичних послуг поліцейському

і члену (членам) його сім'ї визначає Міністр. У разі ушкодження здоров'я поліцейського при виконанні службових обов'язків, відповідно до ступеня ушкодження, індивідуальним адміністративно-правовим актом Міністра йому виплачується одноразова грошова допомога в таких розмірах: а) при важкому ушкодженні здоров'я – 7 000 (сім тисяч) ларі; б) при менш важкому ушкодженні здоров'я – 4 000 (чотири тисячі) ларі; в) при легкому пошкодженні здоров'я – 2 000 (дві тисячі) ларі. Ступінь ушкодження здоров'я поліцейського встановлюється в порядку, визначеному законом. У разі ушкодження здоров'я поліцейського при виконанні службових обов'язків, якщо вказане ушкодження позбавляє його можливості належним чином виконувати службові обов'язки, Міністерство забезпечує працевлаштування цього поліцейського на посаду в системі Міністерства, що відповідає його особистим і діловим якостям, освітою та станом здоров'я. Якщо ж Міністерство з об'єктивних причин не зможе забезпечити працевлаштування поліцейського, в період його перебування безробітним, але не більше одного року йому щомісячно виплачується компенсація в повному розмірі посадового окладу за останньою займаною посадою [2]. Таким чином, основними аспектами медичного обслуговування поліцейських у Грузії є: обов'язкове державне страхування життя і здоров'я поліцейського; обов'язок держави відшкодування шкоди, яка заподіяна поліцейському під час виконання службових обов'язків; чітко визначений розмір одноразової грошової допомоги у разі ушкодження здоров'я поліцейського при виконанні службових обов'язків (яка вочевидь виходить за межі покриття державою такої шкоди); обов'язок держави в особі Міністерства щодо працевлаштування поліцейського на посаду в системі Міністерства, якщо у разі пошкодження здоров'я поліцейського при виконанні службових обов'язків позбавляє його можливості належним чином виконувати службові обов'язки. Проте не є достатньо зрозумілим, чому в разі, коли Міністерство з об'єктивних причин не зможе забезпечити працевлаштування поліцейського, в період його перебування безробітним йому щомісячно виплачується компенсація в повному розмірі посадового окладу за останньою займаною посадою лише протягом не більше одного року. Також не розкрито причини, які є об'єктивними для того, щоб Міністерство не змогло виконати обов'язок з працевлаштування постраждалого поліцейського, можливо більш доцільно визначити ступінь ушкодження здоров'я такого поліцейського. Разом із цим названим законом не достатньо врегульоване питання медичного обслуговування поліцейських в разі хвороби чи іншого ушкодження здоров'я, яке не пов'язано з виконанням поліцейським своїх службових обов'язків.

Республіка Молдова також на рівні Закону визначає основні положення медичного обслуговування поліцейських. Відповідно до ст. 62 Закону Республіки Молдова «Про діяльність поліції та статус поліцейського» поліцейський користується правом на безкоштовне медичне обслуговування і лікування (амбулаторне та стаціонарне) в будь-якій медико-санітарній установі Міністерства внутрішніх справ. Якщо медична допомога не може бути забезпечена в медико-санітарних установах Міністерства внутрішніх справ, вона надається в іншій публічній медико-санітарній установі з вішкодуванням понесених витрат за рахунок коштів, передбачених в бюджеті медико-санітарних установ Міністерства внутрішніх справ, в порядку та згідно з умовами, встановленими наказом міністра внутрішніх справ. Поліцейські щорічно проходять профілактичний медичний огляд в медико-санітарних установах Міністерства внутрішніх справ. Лікування поліцейського за межами Республіки Молдова здійснюється при необхідності в порядку, встановленому Урядом. Поліцейські, які повністю або частково втратили працездатність у зв'язку з виконанням службових обов'язків, користуються правом на лікування, а при необхідності – на безкоштовне протезування в медико-санітарних установах. У випадках, коли захворювання або травма, що отримані поліцейським, пов'язані з порушенням ним законодавства або вживанням спиртних напоїв чи наркотичних речовин, лікування, за винятком невідкладної медичної допомоги, здійснюється за рахунок поліцейського. Поліцейські, які звільнилися зі служби з правом на пенсію, користуються правом на медичну допомогу відповідно до Закону про обов'язкове медичне страхування. Чоловік/дружина і неповнолітні діти поліцейського мають право на лікування в медико-санітарній установі Міністерства внутрішніх справ, якщо поліс обов'язкового медичного страхування зареєстрований в даній установі [3].

Підсумовуючи викладене, доцільно зосередити увагу на таких елементах медичного обслуговування поліцейських в Республіці Молдова, по-перше, чітко встановлено обов'язок відшкодування вартості медичного обслуговування у публічних закладах охорони здоров'я (вочевидь мова йде про державні та муніципальні заклади) за кошти передбачених в бюджеті медико-санітарних установ Міністерства внутрішніх справ. При цьому вочевидь лікування в приватних закладах охорони здоров'я відбувається за власні кошти поліцейського. По-друге, обслуговування поліцейських-пенсіонерів відбувається поза межами відомчих закладів охорони здоров'я МВС Республіки Молдова в загальному порядку, визначеному законодавством про обов'язкове медичне страхування. По-третє, встановлено право на безкоштовне лікування, а за необхідності – протезування тих поліцейських, які

повністю або частково втратили працездатність у зв'язку з виконанням службових обов'язків. По-четверте, визначено випадки, коли держава звільняється від необхідності нести витрати на лікування поліцейських, а саме в разі, коли захворювання або травма, отримані поліцейським, пов'язані з порушенням ним законодавства або вживанням спиртних напоїв чи наркотичних речовин, за винятком невідкладної медичної допомоги. По-п'яте, сім'я поліцейського (чоловік/дружина, неповнолітні діти) мають право на медичне обслуговування у відомчому закладі охорони здоров'я МВС Республіки Молдова в разі, якщо поліс обов'язкового медичного страхування зареєстрований у відповідному закладі.

Таким чином, позитивним, з точки зору можливого використання досвіду Грузії та Республіки Молдова з питань регулювання медичного обслуговування, є: запровадження обов'язкового державного страхування життя і здоров'я поліцейського; достатнього розміру одноразової грошової допомоги у разі ушкодження здоров'я поліцейського при виконанні службових обов'язків; досвіду обов'язкового працевлаштування поліцейського, здоров'я якого було пошкоджено при виконанні службових обов'язків, якщо вказане ушкодження позбавляє його можливості належним чином виконувати службові обов'язки; а також визначення того, що поліцейський не має права на безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я МВС, коли захворювання або травма, які отримані поліцейським, пов'язані з порушенням ним законодавства або вживанням спиртних напоїв чи наркотичних речовин.

Література:

1. Ільницький В. О. Європейський досвід правового регулювання адміністративно-процесуальної діяльності органів національної поліції. *Молодий вчений*. № 12(39). 2016. С. 581–587.
2. О полиции. Закон Грузии от 4 октября 2013 года. № 1444-Іс. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf>
3. О деятельности полиции и статусе полицейского. Закон Республики Молдовы от 27.12.2012. № 320. Мониторул Офіциал № 42-47/145 от 01.03.2013. URL: <https://ofiterii.md/pravovaja-baza/socialnaja-zashhishhennost/zakon-o-dejatelnosti-policii-i-status/>

ГЕНЕЗА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Пелих В. Б.

*студент юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
м. Тернопіль, Україна*

Майка Н. В.

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу
Західноукраїнського національного університету
м. Тернопіль, Україна*

З розвитком людства трансплантація органів та тканин людини як явище експериментальне та дослідницьке стало базовим методом медичного лікування. Цей метод є надзвичайно ефективним, а у випадках незворотних захворювань чи ушкоджень життєво важливих органів таких, як легені, нирки, печінка, серце – безальтернативним.

Проте незважаючи, на значення трансплантації органів та тканин людини у медицині, вітчизняна органна трансплантація ще проходить певні етапи розвитку. Сьогодні окрім медичних, морально-етичних, соціальних, психологічних проблем, існують проблемні аспекти і у правовому регулюванні, які потребують як найшвидшого вирішення, шляхом усунення існуючих колізій та прогалин у чинному законодавстві. Все це, в буквальному сенсі, позбавляє людей шансу на порятунок, залишаючи їх у безвихідній ситуації.

Трансплантація в Україні, впродовж усього періоду незалежності, зазнає якісних змін, хоч і не так інтенсивно як того потребує суспільство.

Розвиток правового регулювання трансплантації в Україні бере свій початок із прийняттям Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р. Це перший документ, де на національному на законодавчому рівні закріплено право на охорону здоров'я та його гарантії щодо трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів [1].

Наступним кроком у розвитку специфічного, але прогресивного напрямку в медицині став наказ Міністерства охорони здоров'я України (далі МОЗ) «Про організацію трансплантації нирки в Україні на етапі реорганізації медичної служби» від 18.05.1993 р. У цьому підзаконному акті було закріплено: порядок трансплантації нирок хворим на

термінальну ниркову недостатність; за регіональним принципом визначався список державних лікувальних закладів України, які мали право вилучати органи для подальшої трансплантації [2].

У 1994 році Кабінет Міністрів та МОЗ України ухвалили рішення про створення Координаційного центру трансплантації органів, тканин і клітин. Основними завданнями центру була реалізація державних програм у сфері трансплантації та міжнародна співпраця із залученням спеціалістів щодо вдосконалення вітчизняної трансплантаційної системи [3].

16.07.1999 року Верховна Рада України ухвалила Закон № 1007-XIV «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині», який став вагомим поштовхом прогресу в даній сфері та по суті сформував нормативно-правову базу, на якій буде діяти трансплантація в Україні протягом наступних 19 років. Досягненням цього закону стали: закріплення визначення «трансплантація», «анатомічні матеріали», «гомотрансплантати», «біоімплантати», «ксенотрансплантати», «фетальні матеріали», «донор та реципієнт», закон давав змогу вилучати органи і тканини у живих донорів, перелік яких було вказано в документі. Міститься інформація про відповідальність за порушення законодавства про трансплантацію, визначено правовий статус донора та реципієнта, умови за яких будуть вилучатися анатомічні матеріали у донорів [4].

З аналізу вищевказаного нормативно-правового акту, варто відмітити, що цей закон не надав чіткого плану дій із трансплантації анатомічних матеріалів та залишив неврегульованими ряд проблем. Зокрема, незважаючи на закріплення «принципу незгоди», як юридичної моделі отримання згоди на вилучення анатомічного матеріалу, у законі були відсутні обставини за яких має складатися письмога згода та чи має вона посвідчуватися. Черговою прогалиною була відсутність визначення терміну «смерть людини», що призвело до нерозуміння серед лікарів, коли саме можна здійснювати вилучення органів і тканин. Відсутня інформація щодо того, хто саме мав би здійснювати контроль за якістю трансплантації.

Задля підвищення ефективності трансплантології в Україні, вирішення основних проблемних питань, підвищення професійного рівня кадрів, покращання матеріально-технічного обладнання лікувальних закладів у сфері трансплантації, поліпшення фінансування, підвищення якості надання спеціалізованої медичної допомоги хворим, які потребують трансплантації, Кабінетом Міністрів України були прийняті державні програми: «Про затвердження Державної програми розвитку трансплантації на 2002–2005 роки», «Про схвалення Концепції Державної програми «Трансплантація» на 2006–2010 роки»,

«Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Трансплантація» на період до 2012 року». Та недостатня фінансова підтримка та брак анатомічних матеріалів стали на заваді реалізації цих програм.

Розуміючи, що час не стоїть на місці, зазнали змін потреби, методи та засоби здійснення трансплантації анатомічних матеріалів і тодішній Закон 1999 року, який навіть на час його прийняття був уже недосконалим, законотворці у 2015 році зареєстрували два законопроекти [5]. Один із них був підданий критиці та був відхилений парламентом. Саме законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони здоров'я та трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людині» від 04.08.2015 р., став основою для нового закону про трансплантацію, який функціонує донині – Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» [6].

У змісті Закону закріплено: принципи здійснення трансплантації; визначено принцип незгоди, як юридичну модель отримання дозволу на вилучення анатомічних матеріалів. Саме ця засада є базисною, щодо забезпечення реалізації права людини на добровільне визначення долі свого фізичного тіла після смерті та захисту прав і законних інтересів громадян при отриманні медичної допомоги. Також новацією Закону є запровадження можливості здійснення «перехресного донорства». Стало також можливим здійснювати трансплантацію закладами охорони здоров'я та науковим установам всіх форм власності, які повинні отримати ліцензії. Також, для здійснення контролю та обліку, Законом передбачено створення Єдиної державної інформаційної системи трансплантації [7, с. 12].

Наприкінці 2021 року Верховна Рада України прийняла закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що регулюють питання трансплантації анатомічних матеріалів людині» [8]. Відповідно до цього пілотного проекту, передбачено зміну системи фінансового забезпечення операцій з трансплантації органів. Заплановано, що до 2024 року вся діяльність, пов'язана із трансплантаціями, здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, що збільшить кількість операцій, донорів та урятованих життів українців [9].

Отже, з огляду правового регулювання трансплантації за останні тридцять років незалежності, варто відмітити, що наша держава стоїть на порозі трансплантаційної незалежності. Адже попри певну стагнацію в даній сфері, правова спільнота, все-таки, значно більше приділяє увагу правовому нормуванню цього методу лікування, який є одним із способів порятунку життя, а інколи єдиним. Важливу, та не останню роль відіграє швидкість прийнятих рішень на найвищому

законодавчому рівні, адже суспільство потребує якісних, реальних змін, а не правових фікцій. Тому сьогодні стоїть завдання забезпечити дієвий та ефективний механізм регулювання і реалізації трансплантаційних процесів, саме на підставі підзаконних нормативних актів, які будуть прийняті на виконання Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині».

Література:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. 2801-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/ed19921119#o221> (дата звернення: 07.05.2022).

2. Про організацію трансплантації нирки в Україні на етапі реорганізації медичної служби : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 18.05.1993 р. № 107. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0107282-93> (дата звернення: 07.05.2022).

3. Про створення Координаційного центру трансплантації органів, тканин і клітин: постанова Кабінету Міністрів України 27.04.1994 р. № 257. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257-94-%D0%BF/ed19940427>

4. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині: Закон України від 16.07.1999 р. № 1007-ХІV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1007-14> (дата звернення: 07.05.2022)

5. Бабич О. О. Трансплантація: правове регулювання та механізми реалізації в Україні. *Юридична газета. Медичне право. Фармацевтика*. 2017. № 6(556). С. 16–18.

6. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 17.05.2018 № 2427-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text> (дата звернення: 08.05.2022).

7. Базурина Т. І. Правові, екологічні та біоетичні проблеми трансплантації анатомічних матеріалів людини та ксенотрансплантації. Суми, 2019. 36 с.

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що регулюють питання трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 16.12.2021 № 1967-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1967-20#Text> (дата звернення: 08.05.2022).

9. Хамітова В. В. Окремі проблеми цивільно-правової відповідальності за порушення договору про трансплантацію. *Захист прав та інтересів в умовах реформування приватного права в Україні* : збірник наукових праць учасників круглого столу. Київ : НаУКМА, 2022. С. 93–98.

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної конференції

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ»

26–27 травня 2022 р., м. Рівне

Підписано до друку 30.05.2022. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 12,32. Тираж 100. Замовлення № 0622-094.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28,
+38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.